

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий інститут права
Кафедра приватного права**

Затверджено
Вченою радою інституту права,
протокол від «12» 01 2022 № 3
Голова вченої ради В.В.Топчій

Конспект лекцій

з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми інтелектуальної власності»

для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня
(денної та заочної форм навчання)

галузь знань 08 «Право»
спеціальність 081 «Право»

освітньо-професійні програми: «Охорона та захист цивільних прав»,
«Управління господарсько-правовою діяльністю», «Правове забезпечення
судової, прокурорсько-слідчої та адвокатської діяльності», «Кримінально-
правове та кримінологічне забезпечення діяльності правоохоронних органів та
органів юстиції», «Організаційно-правові механізми європейського
співробітництва в економічній сфері», «Правове забезпечення фінансової
безпеки держави»

Статус дисципліни: вибіркова

Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми інтелектуальної власності» складений на основі робочої програми навчальної дисципліни, затвердженої Науково-методичною радою Університету 16.09.2021 р., протокол 7.

Укладач

Філик Н.В., к.ю.н., доцент кафедри

Розглянуто і схвалено кафедрою приватного права протокол від 14.01.2022 р.
№ 3

В.о.завідувача кафедри.

І.В. Чеховська, д.ю.н., професор

ВСТУП

Майбутнє людства залежить від його здатності продукувати новітні результати творчої, інтелектуальної чи подібної їм діяльності, вміння своєчасно їх використовувати та протистояти різноманітним загрозам для людства взагалі та конкретної людини зокрема. Тож відстоювати лише потребу постійного створення нових об'єктів права інтелектуальної власності, засобів та способів їх опанування, надання їм належної правової охорони було б банальним. Стратегія економічних та соціальних перетворень в Україні може бути забезпечена за рахунок інноваційного спрямування вітчизняної економіки.

Проблема правового регулювання та охорони права інтелектуальної власності актуалізувалася наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття й загострилася з появою нових цифрових технологій, з можливістю швидкого тиражування, відтворення і використання інтелектуальної власності, зміни її носія і засобів поширення (кабельний розподіл, супутникове мовлення тощо), зі зміною акцентів із промислової власності на авторське й суміжне право, з появою програмних засобів забезпечення прав, появою нових об'єктів інтелектуальної власності.

Незважаючи на те, що процес адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС відбувається з 2016 р., лише протягом останніх 2-х років стали помітними кроки в напрямку вдосконалення правового забезпечення права інтелектуальної власності в Україні. Однак у 2020 р. Україна знову опинилася у списку країн, які порушують права інтелектуальної власності, завдаючи шкоду економічним інтересам ЄС, що свідчить про постійний інтерес до тематики права інтелектуальної власності в юридичній науці і практиці.

Пропонований курс лекцій побудований на категоріях у сфері інтелектуальної власності, відтворенні положень актів законодавства (повага до національного законодавства), міжнародного та європейського права (компаративістичний аспект), практики застосування (утилітарний аспект) та відстеження шляхів становлення підходів до регулювання цих відносин (доктринальний аспект).

Актуальні проблеми права інтелектуальної власності» є узагальнення та систематизації отриманих в процесі навчання знань, вмінь та навичок ознайомити студентів з змістом правових засобів охорони і захисту права інтелектуальної власності за законодавством України та міжнародних нормативно-правових актів. Даний курс має на меті дати здобувачам вищої освіти необхідні теоретичні знань та практичні навички самостійної роботи з нормативними актами щодо правового регулювання охорони та захисту права інтелектуальної власності, державних гарантій захисту права інтелектуальної власності, прав та обов'язки суб'єктів у сфері інтелектуальної власності. Сприяти підвищенню правової обізнаності здобувача вищої освіти, як майбутнього правника, щодо способів охорони і захисту права інтелектуальної власності як на національному, так і на міжнародному рівні.

Основне завдання курсу лекцій– надати інтегровані знання про інтелектуальну власність як етап більш предметного пізнання позитивного законодавства з охорони прав на окремі об'єкти, пізнання регулятивного впливу механізму їх правової охорони.

Курс лекцій слугує своєрідним навігатором для більш глибокого самостійного пізнання потрібного розділу чи виду знань у сфері інтелектуальної власності.

ЛЕКЦІЯ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння права інтелектуальної власності, етапи його виникнення, суб'єктивне і об'єктивне розуміння права інтелектуальної власності, особливостей міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності, формування понятійного апарату права інтелектуальної власності, розвиткові мислення щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної власності, навикам аналізу, синтезу та критичного мислення.

Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів щодо розуміння права інтелектуальної власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні та особливостей міжнародно-правова охорони об'єктів інтелектуальної власності та ролі і значенні в суспільному розвитку.

Має метою навчити студентів навичкам аналізу національного законодавства України в сфері інтелектуальної власності та сприяння максимальної самореалізації у соціально-політичному житті, передбачаючи при цьому свідому індивідуальну та колективну відповідальність за захист прав на результати творчої діяльності.

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері інтелектуальної власності та сформувати повагу до результатів творчої діяльності, попередити прояви плагіату і інші форми порушення права інтелектуальної власності.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, міжнародно-правова охорона об'єктів інтелектуальної власності, авторське право, суміжні права, право промислової власності, Цивільний кодекс України, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг, Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ).

План

1. Поняття, сутність і предмет права інтелектуальної власності в правовій системі України.
2. Виникнення права інтелектуальної власності.
3. Право інтелектуальної власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні.
4. Міжнародно-правова охорона об'єктів інтелектуальної власності.

1. Поняття, сутність і місце права інтелектуальної власності в правовій системі України.

В Україні лише встановлюється система охорони об'єктів інтелектуальної власності, а система захисту інтелектуальної власності є ще далекою від досконалості, проте роль інтелектуальної власності в сучасних умовах не варто недооцінювати, адже в недалекому майбутньому виробництво стане лише засобом реалізації досягнень інтелектуальної діяльності.

Інтелектуальна власність в широкому розумінні означає закріплені законом строкове виключне право, зокрема особисте немайнове право авторів на результат інтелектуальної діяльності чи засоби індивідуалізації, що досить поверхово і не зрозуміло з огляду на вимоги чинного законодавства. Воно визначає права на інтелектуальну власність, встановлює монополію творців її результатів на їх використання у економічній здебільше підприємницькій діяльності чи соціальній практиці суспільства.

Термін «інтелектуальна власність» вживався юристами та економістами ще в XVIII і XIX століттях, проте найбільше став вживатися у другій половині XX століття із заснуванням у 1967 р. у Стокгольмі Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Відповідно ст. 2 Конвенції про її заснування «інтелектуальна власність» охоплює права, які відносяться до: літературних, художніх і наукових витворів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач; винаходів у всіх сферах людської

діяльності; науковим відкриттям; промисловим зразкам; товарним знакам, знакам обслуговування, фірмовим найменуванням і комерційним позначенням, захисту проти недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Світове співтовариство вважає, що інтелектуальною власністю є права, але не уточняється які: особисті немайнові чи/та майнові. Така позиція слугувала обґрунтуванню позиції, що за обсягом та змістом поняття «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності співпадають».

У світі є дві концепції щодо здійснення прав на нетілесні об'єкти права. Перша – так звана теорія «дозволу», друга – теорія «відступлення» прав. Теорія дозволу, безперечно, має переваги перед найпоширенішою теорією відступлення за авторським договором частини авторських прав. Теорія дозволу не тільки стверджує, що авторське право належить лише автору, а й уникає конструкції «відступлення частини авторських прав на певний строк з наступним їх поверненням».

З урахуванням наведеного система інтелектуальної власності покликана забезпечувати, з одного боку, економічні інтереси володільців, створювачів об'єктів інтелектуальної власності, з другого – політичні цілі економічно розвинених країн, а з іншого – інтереси суспільства. В останньому випадку інтереси авторів об'єктів інтелектуальної власності використовуються лише як публічний аргумент для подальшого посилення механізмів державного регулювання у сфері інтелектуальної власності.

У сфері суміжних прав нехтування правами авторів є не менш поширеною ситуацією. Інтереси музичного, кінематографічного, відеобізнесу превалюють над інтересами конкретних авторів, а в багатьох випадках – і виконавців творів. Така ж ситуація і в патентному праві. Видається, що розробка фундаментальних принципів системи інтелектуальної власності є одним із нагальних завдань вітчизняної науки. При цьому слід виходити з того, що дослідження проблем правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності повинно здійснюватися з урахуванням основних трьох фундаментальних принципів, а саме: дуалізму інтелектуальної власності; вичерпання права на розповсюдження об'єктів; обмеження права інтелектуальної власності.

Загальновизнаним є факт, що предметом права інтелектуальної власності є майнові та особисті немайнові відносини, що складаються між суб'єктами права щодо визнання певних нетілесних благ об'єктами авторського, суміжного, патентного та інших прав та їх використання (економічного й особистісного присвоєння). Отже, предмет права інтелектуальної власності при визнанні деяких нетілесних благ об'єктами авторського і патентного права є ширшим, ніж предмет цивільного права, але цивільні правовідносини становлять більшу частину в регулюванні права інтелектуальної власності.

Патентне право включає відносини, що виникають між заявником, який вимагає від держави видачі охоронного документа (патенту, свідоцтва), і державою в особі патентного відомства. Такі відносини є публічними (владними) і підлягають регулюванню методом адміністративного права (влада-підпорядкування). Неоднорідний склад предмета права інтелектуальної власності зумовлює імперативні та диспозитивні засади його методу. Аналізуючи стан науки права інтелектуальної власності з питання співвідношення предмета та методу, їх взаємозв'язку і взаємозумовленості, можна припустити, що право інтелектуальної власності використовує всі різновиди наявних у праві прийомів і способів, які властиві й іншим галузям права, але є особливості, що притаманні саме галузевому методу. Такі ознаки в сукупності предметом права інтелектуальної власності відокремлюють певну групу суспільних відносин в єдиному складному явищі – праві.

2. Виникнення права інтелектуальної власності. Проблеми систематизації права інтелектуальної власності.

Поняття «інтелектуальна власність» використовується у різних значеннях. Його, зокрема, застосовують для позначення сукупності виключних прав як особистого (морального), так й майнового характеру на результати інтелектуальної, творчої діяльності¹. Так, у Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), прийнятій 14 липня 1967 р., зазначено, що термін «інтелектуальна власність» охоплює права, які стосуються літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач; винаходів в усіх сферах діяльності людини; наукових відкриттів; промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань та комерційних позначень; захисту від недобросовісної конкуренції; інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній, художній сферах. Іншою поширеною точкою зору щодо застосування цього поняття, є визначення «інтелектуальної власності» як сукупності конкретних об'єктів – результатів інтелектуальної, творчої діяльності². Виходячи із цієї точки зору, інтелектуальна власність – це результати інтелектуальної, творчої діяльності людини у виробничій, науковій, літературній, художній та інших сферах, права на які охороняються законом

Формування інтелектуальної власності пройшло ряд етапів:

перший етап – формування відносин присвоєння витворів літератури та мистецтва, що відображене у римському праві (6–7 ст. до н.е.);

другий етап – збільшення присвоєння інтелектуального продукту, зокрема винаходів, відкриттів із наступним законодавчим оформленням відносин стосовно них у провідних європейських держав (17 – 18 ст.)

третій етап – становлення об'єктів інтелектуальної власності джерелом розвитку та виробничою силою та побудова спільного єдиного, цілісного інституту інтелектуальної власності. До цього періоду і відноситься термін «інтелектуальна власність», що проведено у 1883 р. у Паризькій конвенції з охорони промислової власності, а у 1967 р. – Стокгольмській конвенції та заснуванні ВОІВ.

Відносини інтелектуальної власності виникають в процесі створення її об'єктів, а потім їх використання у практичній діяльності. Первинне право на її об'єкти виникає у творці стих немайнових та майнових. Наступні економічні дії з використання цих об'єктів у підприємстві чи інших сферах засновані на володінні майновими правами і їх використанні: самими творцями чи/та суб'єктами господарювання. Володіння об'єктом інтелектуальної власності як ідеальним об'єктом не може бути таким реально проявиться, так як стосовно матеріальних об'єктів. Інтелектуальна власність охоплюється принципом «один об'єкт – багато володільців (власників)», що відповідає англосаксонській правовій традиції в рамках теорії прав власності.

Інтелектуальна власність, як економічна категорія, є внутрішньо суперечливою: відносини стосовно неї зводяться до відносин із використання, а інколи загально дозвільного використання. З моменту оприлюднення (інформації функція) відомості про об'єкт та можливість використання і зокрема комерціалізацію є загально відомими та доступною для зацікавлених осіб. Йдеться про дозвільне використання майнових прав. Проте з огляду на рецидиви радянського підходу до охорони інтелектуальної власності і ментальність та недобросовісність у здійсненні підприємництва, складність доведення факту використання контрафактне використання все ж таки практикується.

Завдяки науково-технічному прогресу та сучасним інформаційним технологіям та технологіям просування інтелектуальних товарів на ринку коло об'єктів, які підпадають під правову охорону законодавством про інтелектуальну власність розширюється. Так у сферу діяльності ВОІВ були включені виключні права щодо географічних найменувань, нових сортів рослин і порід тварин, інтегральних мікросхем, радіосигналів, баз даних, доменних імен. До «інтелектуальної власності» відносять навіть закони про недобросовісну конкуренцію та про комерційну таємницю. Хоча закони, як форму юридичного визнання таких об'єктів і упорядкування відносин з щодо них, досить складно віднести до виключних прав.

Водночас, уточняється назва об'єктів, які відносяться до інтелектуальної власності, вони розширюються, зокрема за рахунок компоновок інтегральних мікросхем, супутникового мовлення, кабельного розподілу, нетрадиційних об'єктів, тощо.

Останнім часом встановився певний компроміс щодо того що словосполучення «інтелектуальна власність» є єдиним терміном, що охоплює складові, які не можуть бути витлумачені окремо, а економічний зміст рівнозначний юридичній формі. Економісти і юристи сходяться у тому, що інтелектуальна власність охоплює витвори людського розуму: винаходи, літературні та художні витвори, символіку, назви, зображення та зразки, які використовуються в торгівлі.

Поява інтелектуальної власності як економічної категорії пов'язана із науково-технічною революцією (НТР) і її спрямованості на зміну ролі людини в процесі виробництва (заміна трудомістких видів робіт) і споживання (надання якісних товарів, робіт та послуг). Це проявляється у створенні та розвитку новітніх техніки та технологій зокрема: мікроелектроніки, інформатики, біотехнологій. За таких умов вислів англійського мислителя Ф. Бекона «знання-сила» набуло реального економічного змісту і правової форми.

Інтелектуальна власність – власність нового виду, що спонукає до встановлення: характеру економічних відносин такої власності; її взаємозв'язок із другими формами власності, їх субординації, тенденціях подальшого розвитку; специфіці окремих її об'єктів. Відповідно відносини інтелектуальної власності є елементом системи виключних прав і відображають як загальні так і специфічні риси. Її об'єкти є як продуктами духовної інтелектуальної творчості, ідеальними, нематеріальними, неповторними результатами, що втілюються у певній речовій формі.

Останнім часом до об'єктів інтелектуальної власності відносять також інтелект людини: він є водночас засобом інтелектуальної праці:

по-перше, створення інтелектуального продукту потребує інтелектуальної діяльності і затрат розумово чи та творчої енергії, спеціальних пізнань, опанування та обробки значного обсягу інформації;

по-друге, інтелект – продукт інтелектуальної праці, оскільки окрім біологічного розвитку особистість стає результатом її власної інтелектуальної діяльності спочатку із опанування знаннями та вміннями, а потім аналізу вражень і відчуттів, з генерування ідей, отримання творчих інтелектуальних результатів та їх комерціалізації;

втретє, в основі об'єкта інтелектуальної власності є знання, оригінальна інформація, вміння її використати. Інтелект – сплав набутих знань та їх рівня, досвіду, таланту та намагань і настирності у досягненні мети конкретної людини. В результаті інтелектуальної діяльності формується «нове» знання як об'єкт інтелектуальної власності яке містить не відомі рішення, факти, відомості. Результату інтелектуальної власності як новому знанню властива об'єктивність, а суб'єктивізм і рівень інтелекту лише пришвидшує його появу, пріоритет і авторство.

3.Право інтелектуальної власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні.

У сучасній цивілістичній науці існують декілька підходів до розуміння суті понять «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності». Перший - так званий пропріетарний (від англ. «proprietor» — власник) - базується на тому, що зміст права інтелектуальної власності визначається так само, як він визначається для звичайного права власності. Суб'єктивне право інтелектуальної власності є правом його суб'єкта на володіння, користування і розпоряджання належним йому відповідно до закону результатом інтелектуальної діяльності. Разом з тим прихильники цієї теорії визнають, що інтелектуальна власність відрізняється від загального поняття власності рядом особливостей, зокрема, нематеріальним об'єктом, обмеженістю строків дії, способами набуття, оформлення та захисту прав.

Інший підхід до розуміння поняття права інтелектуальної власності спирається на неможливість ототожнення правового режиму матеріальних речей та нематеріальних об'єктів, якими є результати художньої та технічної творчості. Саме тому категорія власності може бути застосована тільки до матеріальних носіїв творчих результатів. Створювачу ж останніх належить не право власності, а особливі виключні права на використання, що забезпечують йому можливість здійснення усіх дозволених законом дій з одночасною заборорою цього будь-яким третім особам без дозволу володільця виключних прав.

Щодо самого терміна «інтелектуальна власність», то він є широко вживаним у законодавстві багатьох країн світу та у міжнародно-правових угодах. Тому в науковій літературі висловлено думку, яка є своєрідним компромісом у його визначенні та тлумаченні. Вона зводиться до того, що інтелектуальна власність - це термін, який склався історично, є умовним та має тільки термінологічну схожість з правом власності у його традиційному сприйманні і повинен розумітися як сукупність виключних прав особистого і майнового характеру на результати інтелектуальної діяльності.

ЦК визначає право інтелектуальної власності як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений законом (ч. 1 ст. 418).

Поряд із поняттям «інтелектуальна власність» в українському цивільному законодавстві застосовується поняття «право інтелектуальної власності», яке можна розглядати у двох значеннях – об'єктивному (як підгалузь цивільного права) та суб'єктивному (як можливість особи).

Об'єктивне право інтелектуальної власності характеризується наступними ознаками: - воно є системою правових норм; - норми цього права регулюють однорідні суспільні відносини; - суспільні відносини, що регулюються згаданими правовими нормами виникають внаслідок створення, використання, охорони та захисту результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

В об'єктивному значенні право інтелектуальної власності - це система правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення та використання інтелектуального продукту. Ця сукупність правових норм становить підгалузь цивільного права і складається з декількох правових інститутів: авторське право та суміжні права, право промислової власності (патентне право), інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу та їх продукції і послуг. Кожний з названих інститутів регулює суспільні відносини у певній сфері інтелектуальної діяльності, яка відрізняється як специфікою самого інтелектуального продукту, так і пов'язаними з нею особливостями його використання. Так, інститут авторського права та суміжних прав призначений для охорони результатів художньої творчості - творів науки, літератури та мистецтва (об'єктів авторського права), а також групи об'єктів, які з'являються з метою їх розповсюдження - виконання творів, фонограм та відеограм, програм теле- та радіомовлення (об'єктів суміжних прав).

Право промислової власності регулює відносини щодо створення, використання та оформлення прав на результати науково-технічної творчості людини, до яких відносяться: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення у рослинництві та тваринництві (нові сорти рослин та породи тварин), топографії інтегральних мікросхем. Вони охороняються після спеціального оформлення прав і одержання охоронного документа патент у або свідоцтва. За назвою документа, що обумовлює охорону більшості об'єктів, - патент - цей інститут також називають патентним правом.

Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу, їх продукції та послуг містить норми, які охороняють такі об'єкти, як комерційне (фірмове) найменування, торговельну марку, географічне зазначення. Ці об'єкти поєднує те, що вони мають за мету індивідуалізувати суб'єктів відповідних прав, позначити різницю між ними, дають змогу відрізнити товари та послуги одного суб'єкта від однорідних товарів та послуг іншого, а також рекламують як самого суб'єкта, так і якість та властивості його продукції (послуг).

Однією з основних складових інтелектуального законодавства України є положення щодо суб'єктивних прав правоволодільців результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів.

Суб'єктивні права правоволодільців поділяються на дві правові можливості (правомочності), які, з одного боку, мають особистий характер і становлять особисте немайнове право, дозволяючи зберегти особистість творця (автора, винахідника) в тому вигляді, в якому вона втілена в його творі (результаті), а з іншого боку, мають майновий (економічний) характер і утворюють майнове (виключне) право, що дає змогу творцю (автору, винахіднику, іншому правоволодільцю) отримати економічну вигоду від використання об'єкта права інтелектуальної власності або розпорядження своїм правом на використання (уступати чи давати дозвіл) зазначеного об'єкта. Суб'єктивне право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом.

Право інтелектуальної власності має суттєві відмінності від права власності на річ. Їх не можна ототожнювати, оскільки ці два суб'єктивних права суттєво відрізняються.

Оскільки право власності та право інтелектуальної власності є подібними за своєю правовою природою, у ст. 419 Цивільного кодексу України визначено основні аспекти їхнього співвідношення:

1. Право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного.
2. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ.
3. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

4. Міжнародно-правова охорона об'єктів інтелектуальної власності.

Найбільш значущими в сфері інтелектуальної власності є Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 р., Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. і Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів 1886 р., адже саме вони є основоположниками в сфері міжнародно-правової охорони прав інтелектуальної власності.

Координує комплекс заходів з міжнародного співробітництва в галузі інтелектуальної власності Всесвітня організація інтелектуальної власності, яка є однією з спеціалізованих організацій в системі Організації Об'єднаних Націй. Необхідно відзначити, що ВОІВ була заснована укладенням в 1883 р. Паризької конвенції про охорону промислової власності і в 1886 р – Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів.

У 1967 р була укладена Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, але в силу вона вступила тільки через три роки. Завданням організації є сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співпраці держав і, у відповідних випадках, через взаємодію з будь-якою іншою міжнародною організацією. ВОІВ сприяє охороні інтелектуальної власності в усьому світі, гармонізації певних норм міжнародного права в сфері інтелектуальної власності, становленню та підтримці законності прав промислової власності.

Україна є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності, а отже, виконує зобов'язання практично за всіма існуючими міжнародними документами в сфері інтелектуальної власності.

Враховуючи зазначені ознаки, право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні слід розглядати як систему правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, використання, охорони та захисту результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Норми об'єктивного права інтелектуальної власності знаходять вираження у джерелах права інтелектуальної власності. Їх можна умовно поділити на дві групи. До першої групи входять

міжнародні джерела права інтелектуальної власності – договори, угоди, конвенції тощо, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Згідно із ст. 9 Конституції України, такі договори є частиною національного законодавства України. Серед договорів, які належать до міжнародних джерел права інтелектуальної власності варто згадати такі: - Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р.;

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р.; - Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1981 р.; - Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 р.; - Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р.; - Міжнародна (римська) конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення від 26 жовтня 1961 р.; - та інші. Як міжнародне джерело права інтелектуальної власності потрібно згадати й «Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з Атомної Енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони», яка була синхронно ратифікована 16 вересня 2014 р.

До другої групи належать внутрішньодержавні джерела права інтелектуальної власності, які за юридичною силою поділяються на закони та підзаконні нормативно-правові акти. Серед законів найвищу юридичну силу має Конституція України, яка визначає загальні засади реалізації та охорони права інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 41 основного закону, «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності». У ст. 54 передбачено, що «громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом». Найважливішим кодифікованим законом серед джерел права інтелектуальної власності є Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (набрав чинності з 1 січня 2004 р.). Правовому регулюванню інтелектуальної власності у кодексі присвячені книга четверта «Право інтелектуальної власності», глава 75 «Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності» та 76 «Комерційна концесія» книги п'ятої. Окрім Цивільного кодексу України, правовідносини у сфері інтелектуальної власності регулюють також інші закони. Це, зокрема, Закони України «Про авторське право і суміжні права», інші.

Більш предметно міжнародно-правову охорону ми розглянемо в контексті конкретних об'єктів охорони.

Питання до обговорення:

1. Дайте правову характеристику об'єктам авторського права та суміжних прав?
2. Визначте систему органів охорони інтелектуальної власності?
3. Розкрийте зміст права на визнання особи творцем об'єкта авторського права?
4. Проаналізуйте стан правової охорони об'єктів суміжних прав?
5. Охарактеризуйте сучасні проблеми охорони інтелектуальної власності?

Література до теми: 1-4,6, 7-15, 16, 18, 20, 22-25, 28-35, 36,37, 38, 42,44

ЛЕКЦІЯ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння системи об'єктів авторського та суміжних прав, особливості міжнародно-правової охорони об'єктів авторського та суміжних прав: формування понятійного апарату права інтелектуальної власності, розвитку мислення студентів щодо вдосконалення правової охорони авторського та суміжних прав, навикам аналізу, синтезу та критичного мислення.

Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів щодо розуміння авторського та суміжних прав та особливостей міжнародно-правової охорони зазначених об'єктів, умов правової охорони та реєстрації об'єктів з метою попередження порушення прав на них.

Має метою навчити студентів навичкам аналізу національного законодавства України в сфері інтелектуальної власності та сприяння максимальній самореалізації у соціально-політичному житті, передбачаючи при цьому свідому індивідуальну та колективну відповідальність за використання об'єктів права інтелектуальної власності

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері авторського та суміжного права інтелектуальної власності та сформувати повагу до результатів творчої діяльності, попередити прояви плагіату і інші форми порушення права інтелектуальної власності.

Ключові слова: авторське право, літературні твори, художні твори, об'єкти суміжних прав, об'єкти авторського права, суб'єкти суміжних прав, суб'єкти авторських прав, комп'ютерні програми, копії баз даних, виконання, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, творчі спілки.

План

1. Особливості розвитку системи авторського права та суміжних прав.
2. Об'єкти авторського та суміжних прав та їх охорона.
3. Міжнародно-правові акти у сфері охорони авторського права та суміжних прав.

1. Особливості розвитку системи авторського права та суміжних прав.

Розвиток авторського права в ХІХ ст. йшов шляхом розширення переліку творів і авторських прав як об'єктів охорони. Вже у 1845 і 1848 роках були визнані права на музичну і художню творчість. У 1875 р. термін захисту авторських прав був збільшений до 50 років, а в 1877 р. правила про авторське право були перенесені з Цензурного статуту до десятого тому «Зводу Законів Російської Імперії». Наступним документом було прийняття 20 березня 1911 р. «Положення про авторське право», яке було прийняте із запозиченням досвіду кращих зразків західноєвропейського законодавства у цій сфері.

У перші роки радянської влади були прийняті окремі нормативні акти, які забезпечили врегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Так, 30 січня 1925 р. були прийняті «Основи авторського права» як загальносоюзний нормативно-правовий акт, в якому термін дії авторського права після смерті автора був скорочений до 25 років.

Правові норми, які регламентували правове регулювання інтелектуальної власності були систематизовані лише у 1963 р. на підставі прийнятого Верховною Радою УРСР 18 липня 1963 р. Цивільного кодексу Української РСР, який містив розділ ІV «Авторське право» і складався із 44 статей. Наприкінці 70-х років фахівці висловлювали думку про необхідність зближення правового регулювання відносин у сфері авторського права з принципами, характерними для більшості розвинених країн світу. Для цього було проведено

роботу по узгодженню законодавства в сфері авторського права з вимогами основних міжнародних конвенцій.

Після проголошення незалежності України була розпочата активна робота над систематизацією законодавства в сфері права інтелектуальної власності. Так, зокрема, 23 грудня 1993 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про авторське право і суміжні права», який вніс радикальні зміни в авторське право. Особливістю цього закону стало те, що в ньому знайшло відображення комплексне регулювання авторських відносин, договірні відносини між автором та іншими особами, визначені правові механізми захисту прав авторів.

Наступним важливим етапом розвитку авторського права стало прийняття у 1995 р. Верховною Радою України Закону України «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів», положення якої враховують міжнародний досвід у сфері правового регулювання авторських відносин, визначають правові аспекти співробітництва України з іншими учасниками конвенції, з огляду на взаємні визначення прав авторів, правової охорони літературних та художніх творів.

У міжнародному масштабі інтелектуальна власність здобула правове регулювання у 1996 р., коли у місті Женева був підписаний Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право та положення Бернської конвенції. Україна приєдналась до Договору ВОІВ про авторське право 20 вересня 2001 р.

Черговим і надзвичайно важливим кроком на шляху становлення законодавства, що регулює право інтелектуальної власності стало прийняття Верховною Радою України 16 січня 2003 р. Цивільного кодексу України, книга четверта якого має назву «Право інтелектуальної власності».

Іншою проблемою і сучасним викликом є розвиток мережі Інтернет. Характеристика доктринальних підходів до визначення проблем у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет надає можливість виокремити такі особливості загроз для об'єктів права інтелектуальної власності:

мережа Інтернет є загальнодоступним інформаційним простором, що не має єдиного централізованого управління, єдиного власника та відокремленого майна;

в мережі Інтернет розміщуються ті об'єкти права інтелектуальної власності, які можуть бути представлені виключно в цифровій формі;

використання об'єктів права інтелектуальної власності через мережу Інтернет має транскордонний характер, а тому реалізація норм національного законодавства в цій сфері у разі необхідності захисту порушених прав є складним та іноді неможливим з практичної позиції;

складність контролю за копіюванням та використанням об'єкта права інтелектуальної власності в мережі Інтернет і проблематичність доказування факту їх порушення (в тому числі через те, що інформація в мережі з'являється, змінюється, видаляється в короткі проміжки часу).

3. Об'єкти авторського та суміжних прав та їх охорона.

Загалом, законодавство оперує терміном «літературні твори», який походить від латинського слова «літера», тобто, твори, виражені літерою, письмово, записані. Літературні твори, хоч і не завжди ґрунтуються на достовірних фактах, але вони покликані на відображення дійсності, свідомості людини, яка створює об'єкт авторського права. Таким чином, автор не лише намагається створити новий цікавий оригінальний твір, виразити його в об'єктивній формі, але ще й в результаті творчої праці вкладає в цей твір свій світогляд, своє власне бачення світу, індивідуальні думки, ідеї, враження тощо. Тому, дуже важливо, щоб такий твір мав правову охорону для захисту як майнових так і немайнових прав автора на свій твір.

Цивільним кодексом України встановлений наступний перелік об'єктів авторського права:

- романи, поеми, статті та інші письмові твори;
- лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори;
- музичні твори (з текстом або без тексту);
- аудіовізуальні твори;
- твори живопису, архітектури, скульптури та графіки;
- фотографічні твори;
- твори ужиткового мистецтва;
- ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки;
- переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів;
- збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;
- комп'ютерні програми; копії даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; інші твори.

За формою виразу твори бувають у:

- 1) письмовій (книги, брошури, статті, журнали, листи тощо) формі;
- 2) усній (виступи, доповіді, лекції, промови, проповіді тощо) формі;
- 3) графічній (ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори тощо) формі;
- 4) електронній (зокрема, цифровій), оптичній або іншій формі.

До письмових літературних творів відносяться такі традиційні твори, як романи, казки, вірші, статті, наукові праці тощо, а також нетрадиційні твори, твори більш практичного призначення: рекламні тексти, інструкції по експлуатації техніки, технічні завдання, положення про оплату праці, посібник користувача та інші твори, котрі за допомогою символів та знаків фіксуються на матеріальному носії інформації.

До усних належать такі твори як лекції, промови, проповіді, інші усні твори. Особливістю усного літературного твору є той факт, що він не має такого матеріального об'єкту, як екземпляр твору. Такий твір може бути закріплений за допомогою аудіо або відео запису, але результатами такого закріплення будуть фонограма та відеограма, відповідно.

За видами творчості літературні твори, поділяються на такі види: твори наукової літератури, твори художньої літератури та твори мистецтва.

До наукової літератури слід віднести довідкову, інформаційну, популярну тощо.

До творів мистецтва можна віднести в основному твори образотворчого мистецтва, а саме картини, малюнки, твори живопису та інші твори.

До творів художньої літератури слід віднести книги, журнали, брошури різноманітних жанрів.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів та інші міжнародно-правові документи містять перелік видів творів, які мають визнаватися об'єктами правової охорони. Конвенція визначає: термін «літературні і художні твори» охоплює всі твори у сфері літератури, науки і мистецтва, яким би способом і у якій би формі вони не були виражені.

Це – книги, брошури та інші письмові твори; лекції, звернення, проповіді та інші подібні твори; драматичні і музично-драматичні твори; хореографічні твори і пантоміми; музично твори з текстом і без тексту; кінематографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії; картини, малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії; фотографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним фотографії; твори прикладного мистецтва;

ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки (п. 2 ст. 2 Бернської конвенції).

Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 р., переглянута у Парижі 24 липня 1971 р., містить стисліший перелік об'єктів авторського права.

Стаття 1 цієї Конвенції проголошує: об'єктами правової охорони є літературні, наукові і художні твори: твори письмові, музичні, драматургічні, кінематографічні, твори образотворчого мистецтва, графіки і скульптури.

Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

Для того, щоб твір набув правової охорони, він повинен відповідати визначеному в законодавстві колу ознак, і тільки за їх наявності, і відповідності їм, він може стати повноцінним об'єктом авторського права. Аналіз чинного українського законодавства дозволяє зробити висновок про те, що істотними ознаками твору є:

- творчий характер праці, у результаті якого автор створює твір;
- галузь науки, літератури, мистецтва;
- об'єктивність форми вираження твору;
- відтворюваність твору.

Характерно, що саме «творчість» є спільною вимогою, яку пред'являють до об'єкта авторського права законодавства (тих держав світу, які ми досліджували) під час вирішення питання про набуття твором такого статусу. Поряд з тим законодавці сходяться на тому, що «об'єктивність форми» та «відтворюваність» твору є обов'язковою ознакою об'єкта авторського права.

Розглядаючи таку ознаку як «об'єктивна форма», слід зазначити, що «об'єктивний» – це такий, який належить об'єкту або такий, що визначається ним. У застосуванні до реальних об'єктів це поняття визначає, що предмети, властивості або відносини існують поза суб'єктом та незалежно від нього.

Для того, щоб творчий результат праці автора набув правової охорони, він має бути виражений в об'єктивній формі. Ця вимога має законодавче підґрунтя, відповідна норма закріплена у ст. 2 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Об'єктом авторського права є твір в цілому, а не окремі його елементи, але наявність кожного з елементів необхідна для того, щоб твір набув правової охорони, проте в деяких випадках відомі приклади, коли закон надає правове значення також і суттєвим елементам твору. Таке значення може мати, наприклад, сюжет, який втілює образну форму твору і є результатом творчості.

Особа, яка володіє авторським правом (автор твору чи будь-яка інша особа, якій на законних підставах передано авторське майнове право на цей твір), для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з таких елементів: латинська літера «с», обведена колом; ім'я особи, яка має авторське право; рік першої публікації твору. Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору. Якщо твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом (за винятком випадку, коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору (його ім'я чи назва мають бути зазначені на творі) вважається представником автора і має право захищати права останнього. Це положення діє до того часу, поки автор твору не розкриє своє ім'я і не заявить про своє авторство.

Авторське право не поширюється на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі.

Останні технологічні досягнення призвели до того, що плагіат набув великих розмірів і став загрожувати самим основам авторського права і суміжних прав, зачіпаючи інтереси всіх, хто бере участь у створенні інтелектуальних творів, їх виконанні, відтворенні та розповсюдженні, тобто зачіпає права, передбачені системою авторського права. Тому

ціленаправлена боротьба з плагіатом є одним з основних завдань, які стоять перед світовим співтовариством в сфері авторського права.

Особливим є правовий режим об'єктів суміжного права, які тісно пов'язані з об'єктами авторського права.

Суміжне право, як правовий інститут – це система цивільно-правових норм, які регулюють відносини, що випливають і є похідними із авторських прав на використання творів літератури, мистецтва, належних іншим особам, та на їх основі формують новий результат творчої діяльності.

Об'єкти суміжних прав – це об'єкти, які створені в результаті використання об'єктів авторського права.

Отже, можна виділити наступні ознаки об'єктів суміжних прав:

по-перше, це – їх похідний характер саме від авторських прав;

по-друге, суміжні права виникають в результаті творчої діяльності суб'єктів названих прав;

по-третє, суміжні права мають спільну ознаку із авторськими правами. Спільною ознакою цих прав є їх творчий характер.

Об'єктами суміжних прав є:

- виконання,
- фонограми,
- відеограми,
- програми (передачі) організацій мовлення.

Виконання відноситься до мистецтва і розглядається як творча діяльність. Специфіка виконавчої творчості полягає в оригінальній інтерпретації художнього твору. Проте сам текст, словесний твір також охороняється авторським правом.

Згідно із нормами Закону України «Про авторське право і суміжні права», публічне виконання – подання за згодою суб'єктів авторського права і суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час.

Фонограма – це звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску, тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій). Істотною особливістю суміжних прав є їх похідний характер і залежність від прав авторів, твори яких, формують новостворений результат. Так, фонограма як результат, що охороняється суміжними правами, сформована на основі інших результатів діяльності людини. При наданні ж охорони творам, що включені до фонограм, законодавством права виробника фонограм обмежені рамками, визначеними договорами з виконавцями й авторами записаного на фонограму твору. Слід мати на увазі, що виникнення у особи права власності на матеріальний об'єкт, в тому числі на екземпляр або фонограму твору, в якому він зафіксований не тягне виникнення у нього яких-небудь прав на охоронюваний правом інтелектуальної власності твір, що втілений в цьому об'єкті.

Поняття відеограми – нове визнання для національного законодавства України. Охорона прав виробників фонограм поряд із виробниками відеограм свідчить про схожість цих видів діяльності. Так, термін «відеограма» застосовується у французькому законодавстві, де під відеограмою розуміють «першу фіксацію серій зображень, що супроводжуються звуками або без такого супроводу». Згідно із нормами чинного законодавства відеограма – це відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом

чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій.

Особа, яка має суміжне право, для сповіщення про свої права може використовувати спеціальний знак, встановлений законодавством.

Так, на думку Я. Ващука, реклама — це інформація. Вона може представлятися у формі наступних об'єктів авторського права, прямо зазначених у Законі про авторське право, або містити їх:

- літературних творів (оригінальні рекламні повідомлення, що стосуються фізичної або юридичної особи, товарів, ідей, починань, виражені письмово або усно);
- музичних творів;
- аудіовізуальних творів (наприклад, рекламні відеоролики);
- творів живопису, скульптури, графіки, дизайну, коміксів і інших творів образотворчого мистецтва (наприклад, зовнішня реклама);
- фотографій (наприклад, фотографії товару в друкованих рекламних виданнях);
- інших творів, перелік яких не закритий.

3. Міжнародно-правові акти у сфері охорони авторського права та суміжних прав

Проблема міжнародної охорони авторських прав особливо гостро дала про себе знати в одномовних країнах (Франція, Бельгія, Німеччина, Австрія, Великобританія, США, Канада, та інші). Залишені без правової охорони книги передруковувались в інших країнах з мінімальними затратами, великими тиражами. Незаконне видання (контрафакція) літературних творів без дозволу власника авторських прав і без виплати гонорарів приводила до розорення видавництв із інших країн.

Одним з міжнародних договорів, що регулює відносини у сфері інтелектуальної власності і застосування якого є обов'язковим на території України, є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС); про набрання чинності названою Угодою для України йшлося в Інформаційному листі Вищого господарського суду України від 13 жовтня 2008 р. №01-8/620 «Про набрання чинності Протоколом про вступ України до Світової організації торгівлі та Угоду ТРИПС».

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів охороняє будь-яку оригінальну продукцію в літературі, науковій та художній галузях, тобто літературні та художні твори. Мета Бернської конвенції, як вказано в її преамбулі, складається із можливих більш ефективних шляхів захисту прав авторів на їх літературні та художні твори. Конвенція ґрунтується на трьох основних принципах:

Національного режиму – кожна країна, яка бере участь в цій Конвенції повинна захищати праці в інших країнах в тій же мірі, в якій вона захищає праці своїх власних громадян;

Авторського захисту – надання захисту не залежить від дотримання яких-небудь формальностей;

Мінімальних стандартів – закони кожної країни повинні забезпечувати деякі основні гарантовані «базові» рівні захисту авторських прав.

При визнанні суб'єктів охорони Бернська конвенція використовує територіальний принцип, згідно з яким перевага віддається «країні походження» першого видання твору (ст. 3 Конвенції). Автори із числа громадян країн Бернського союзу користуються в інших країнах Союзу у відповідності до створених ними творів права на, які надаються в теперішній час або будуть надаватися в майбутньому відповідними законами цих країн своїм громадянам, а також правами, особливо, які надані Конвенцією (ст. 5 Конвенції). Також, охорона надається авторам – громадянам країн, які не є членами Бернського союзу, якщо їх твори вперше були опубліковані в одній із країн Союзу.

Поява нових технічних засобів використання творів, вимога постійного їх врегулювання зазнала свого належного регулювання в Бернській конвенції, у зв'язку з чим

вона поступово доповнювалась і переглядалась на міжнародних конференціях в 1896, 1908, 1914, 1928, 1948, 1967 і 1971 рр., щоб забезпечити адекватну охорону авторських прав в умовах прискороного технологічного розвитку.

Так, Римська конвенція про охорону інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм і мовленнєвих організацій 1961 р. (далі – Римська конвенція) в цілому будується на принципах, аналогічно використаних в Бернській конвенції. Однак у Римській конвенції набагато більший об'єм займає так зване дискреційне регулювання. В деяких випадках Римська конвенція виходить із можливості введення взаємних обмежень або встановлює правила, які мають рекомендаційний характер і дозволяють країнам самостійно вирішувати ряд питань про мінімальне гарантування рівнів охорони.

В галузі суміжних прав діє також Конвенція про охорону виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 р. і Конвенція про розповсюдження несучих програмних сигналів, які передаються через супутник 1974 р.

Міжнародна охорона авторського права та суміжних прав сприяє розвитку літератури, мистецтва, науки та поширенню і забезпеченню використання літературних, музичних, художніх, фонографічних творів, комп'ютерних програм, виконань тощо.

В 1967 р. в Стокгольмі було підписано Конвенцію, яка започаткувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності – міжнародну управлінську організацію, спеціалізований заклад ООН (з 1974 р.).

Членами ВОІВ є майже всі країни світу, її основна мета – захист всіх прав інтелектуальної власності, в тому числі і через функції, направлені на гармонізацію національного законодавства в цій сфері.

Конвенція, що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності була підписана на Дипломатичній конференції в Стокгольмі у 1967 р. ВОІВ розпочала діяльність з 1970 р., а в 1974 р. вона одержала статус однієї з 16-ти спеціалізованих організацій ООН.

Головними цілями ВОІВ є:

- поліпшення взаєморозуміння і розвиток співробітництва між державами в інтересах їхньої взаємної користі на основі поваги їхнього суверенітету і рівності;
- заохочення творчої діяльності, сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі;
- модернізація і підвищення ефективності адміністративної діяльності договірних Союзів, створених у сфері охорони промислової власності, а також охорони літературних і художніх творів, при повній повазі самостійності кожного із Союзів.

Він є відкритим для країн-учасниць ВОІВ і Європейського співтовариства. Україна є членом Договору ВОІВ з 6 березня 2002 р. Його прийняття спричинене новітніми технологіями і не врегульованими раніше правами. Так, серед об'єктів, які охороняє авторське право є комп'ютерні програми незалежно від форми і способу їх втілення, компіляція даних або іншої інформації у будь-якій формі, що становлять собою результат інтелектуальної творчості.

Цей договір встановив права авторів право на розповсюдження, прокат і доведення творів до загального відома. Серед розділів Договору є розділ щодо захисту електронної інформації про управління правами.

Діяльність ВОІВ спрямована на: сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва між державами і міжнародними організаціями; забезпечення адміністративного співробітництва між Союзами в сфері охорони інтелектуальної власності, тобто Союзами, створеними в рамках Паризької і Бернської конвенцій, а також у рамках угод, підписаних членами Паризького Союзу.

Контроль за діяльністю Союзів здійснюється керівними органами ВОІВ.

Конвенція, що засновує ВОІВ, передбачає наявність чотирьох органів: Генеральної Асамблеї, Конференції, Координаційного комітету і Міжнародного бюро ВОІВ (секретаріату).

Генеральна Асамблея ВОІВ, членами якої є держави – члени ВОІВ за умови, що вони також є членами Асамблеї Паризького чи Бернського Союзів, а також Швейцарської Конфедерації – країни місця перебування ВОІВ, є верховним органом ВОІВ. На відміну від Генеральної Асамблеї, у Конференції беруть участь усі держави, що є членами ВОІВ. Членами Координаційного комітету є 72 країни.

Координаційний комітет – це виконавчий орган Генеральної Асамблеї і Конференції, що виконує консультативні функції.

Генеральна Асамблея і Конференція скликаються на черговій сесії кожні два роки, Координаційний комітет – щорічно.

У складі ВОІВ працює Арбітражний і посередницький центр, що є частиною Міжнародного бюро. Центр надає послуги з врегулювання комерційних суперечок між приватними сторонами з питань інтелектуальної власності.

Україна з 1993 р. входить до складу Координаційного комітету ВОІВ, є членом Постійних комітетів ВОІВ з питань інформації у сфері промислової власності, а з 1995 р. – Постійного комітету ВОІВ з співробітництва з метою розвитку в сфері авторського права і суміжних прав.

ВОІВ надає Україні істотну консультативну, методичну, технічну і фінансову допомогу. ВОІВ виконує адміністративні функції наступних Союзів і Договорів у сфері охорони промислової власності: Паризької Конвенції про охорону інтелектуальної власності; Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків і Протоколу до неї; Мадридської угоди про недопущення помилкових зазначень походження товарів, що вводять в оману; Договору про охорону олімпійського символу; Договору про патентну кооперацію (Договору РСТ); Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури; Гаазької угоди про міжнародне депонування промислових зразків; Лісабонської угоди про охорону місць походження товарів і їхньої міжнародної реєстрації; Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію; Ніццької угоди про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для цілей реєстрації знаків; Віденської угоди про заснування Міжнародної класифікації образотворчих елементів знаків для товарів; Локарнської угоди про введення Міжнародної класифікації промислових зразків; Міжнародної конвенції про охорону літературних і художніх творів; Договору ВОІВ про авторське право; Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців; Женевської конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного використання їхніх фонограм; Брюссельської конвенції про поширення програм сигналів, переданих через супутники; Договору ВОІВ про виконання і фонограми.

У 1972 р. було прийнято «Женевську конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм». До неї Україна приєдналась 18 лютого 2000 р. Вона передбачає обов'язок кожної учасниці охороняти інтереси виробника фонограм, який є громадянином іншої договірної держави. Таку охорону надають відповідно до законодавства в галузі авторського і суміжного права, законодавства про недобросовісну конкуренцію і кримінального права.

«Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники», була прийнята у 1974 р. Договір ВОІВ про виконання і фонограми (ДФВ) укладено 20 грудня 1996 р. Україна приєдналась до нього 20 травня 2002 р. Він стосується прав інтелектуальної власності виконавців і виробників фонограм і надає їм такі види майнових прав:

- 1) право на відтворення – виключне право дозволяти пряме або опосередковане відтворення фонограм будь-яким способом і в будь-якій формі;
- 2) право на розповсюдження – виключне право дозволяти доведення до загального відома оригіналу і примірників фонограм шляхом продажу або іншого передання права власності;

3) право на прокат – виключне право дозволяти комерційний прокат для публіки оригіналу і примірників фонограм, як це дозволено національним законодавством країн-учасниць;

4) право зробити записані виконання доступними – виключне право дозволяти доведення до загального відома будь-якого виконання, записаного як фонограма, щоб публіка мала до них доступ в будь-який час і з будь-якого місця.

Другим важливим питанням, з яким зіштовхуються рекламодавці і рекламовиробники, є питання використання в рекламі творів, створених третіми особами раніше. Часто в рекламі для посилення її впливу на споживачів використовуються відомі твори науки, літератури і мистецтва.

Питання до обговорення:

1. Дайте правову характеристику об'єктам авторського права та суміжних прав?
2. Визначте систему органів охорони інтелектуальної власності?
3. Розкрийте зміст права на визнання особи творцем об'єкта авторського права?
4. Проаналізуйте стан правової охорони об'єктів суміжних прав?
5. Охарактеризуйте правовий статус суб'єктів авторського і суміжного права?

Література до теми: 1-6, 7-15, 16, 18, 20, 22-25, 28-35, 36,37, 38, 42,44

ЛЕКЦІЯ 3. СТАТУС СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння статусу суб'єктів авторського та суміжних особливості міжнародно-правової охорони зазначених об'єктів, окремої уваги заслуговує питання з'ясування прав суб'єктів щодо їх володіння об'єктами авторського та суміжних прав, виокремлення порядку реєстрації авторського права, аналізу видів співавторства та юридичних наслідків.

Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів щодо розуміння змісту прав суб'єктів авторського та суміжних прав та особливостей міжнародно-правова охорони зазначених об'єктів та умов правової охорони та реєстрації об'єктів з метою попередження порушення прав на них..

Має на меті вивчення студентами нових, уточнених понять в системі правої охорони прав суб'єктів, навичкам аналізу національного законодавства України в сфері авторського права та суміжних прав та сприяння максимальної самореалізації у соціально-політичному житті, передбачаючи при цьому свідому індивідуальну та колективну відповідальність за використання об'єктів авторського права та суміжних прав.

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері авторського та суміжних праві та сформувати повагу до результатів творчої діяльності, попередити прояви плагіату і інші форми порушення права інтелектуальної власності та пропагувати охорону інтелектуальної власності та повагу до її творців.

Набуті знання даватимуть можливості для практичного захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності в разі їх порушень та розвиткові критичного мислення щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної власності, навичкам аналізу, синтезу.

Ключові слова: особисті немайнові права, майнові права, майнові права на літературний твір, майнові права на комп'ютерну програму, майнові права на компіляції баз даних, майнові права виробників фонограм і виробників відеограм, майнові права виконавців, майнові права організації мовлення.

План

1. Суб'єкти правовідносин у сфері авторського права та суміжних прав та їх правовий статус Види суб'єктів авторського та суміжних прав.
2. Зміст прав суб'єктів на об'єкти авторського та суміжних прав.
3. Реєстрація авторського права та особливості правового режиму співавторства
4. Міжнародно-правова охорона прав суб'єктів авторського та суміжних прав.

1. Суб'єкти правовідносин у сфері авторського права та суміжних прав

За чинним українським законодавством (ст. 421 ЦК України) до суб'єктів права інтелектуальної власності відносяться: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону чи договору.

Чинне законодавство про інтелектуальну власність першосуб'єктом визнає дійсного творця – автора, особу, творчою працею якої створено охороноздатний об'єкт. У тому разі, коли такий твір створено працею двох та більше осіб, вони визнаються співавторами, а твір спільним. Отже, для того, щоб визнаватися співавтором, потрібен саме творчий внесок у створення твору. Так, наприклад, авторами аудіовізуального твору вважаються автори сценаріїв, діалогів, музичних творів, спеціально створених для даного аудіовізуального твору, режисери-постановники, оператори тощо, якщо інше не зазначено в договорі з організацією, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, або в договорі з постановником аудіовізуального твору. Сюди й відноситься автор раніше створеного й переробленого або включеного частиною аудіовізуального твору.

Суб'єктів права інтелектуальної власності в залежності від ступеня задіяності у створенні чи розпорядженні правами на об'єкт інтелектуальної власності прийнято поділяти на дві основні групи. Це передусім творці інтелектуальної власності. Творцями можуть бути тільки фізичні особи — люди, чиєю творчою працею створюється інтелектуальна власність. Таким чином, суб'єктом права може бути будь-яка людина (фізична особа) незалежно від громадянства, постійного місця проживання, роду занять та інших її особистих факторів. Це може бути громадянин України, громадянин іншої держави і особа без громадянства.

Авторами вважаються будь-які особи або їх група, що діють з метою отримання прибутку або за іншими підставами і відповідальні за творчість у будь-якій галузі. Користувачами є особа або група осіб, що діють з метою отримання прибутку або за іншими підставами і відповідальні за використання чи споживання результатів творчої праці у будь-якій галузі.

Другу групу суб'єктів права інтелектуальної власності складають як фізичні, так і юридичні особи, які самі не створювали об'єктів права інтелектуальної власності, але вони стали суб'єктами цього права в силу закону або договору.

Суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути перш за все автори творів у галузі науки, літератури та мистецтва, а також будь-яких науково-технічних досягнень, заявники, роботодавці та правонаступники. Крім того, у Всесвітній декларації з інтелектуальної власності рекомендовано у сфері відносин інтелектуальної власності розглядати дві категорії осіб: авторів і користувачів.

Авторами можуть бути тільки люди незалежно від їх правового, соціального, політичного статусу, тощо. За відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства).

Згідно із ст. 435 ЦК України суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону. Так, наприклад, авторами аудіовізуального твору є: режисер-постановник; автор сценарію і

текстів, діалогів; автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; художник-постановник; оператор-постановник.

Перекладачі або автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого зазнав перекладу, адаптації, аранжування або іншої переробки.

Для визнання особи автором твору не вимагається виконання будь-яких умовностей. Право авторства виникає з моменту створення твору, діє протягом всього життя автора, а після його смерті охороняється безстроково. За відсутності доказів іншого автором твору образотворчого мистецтва вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства).

Для визнання творцем того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності чинним законодавством не вимагається наявність його дієздатності. Автором можуть бути не тільки неповнолітні, а й малолітні діти, а також недієздатні з інших підстав.

Суб'єкт авторського права для засвідчення факту авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах.

Ще одним із суб'єктів права інтелектуальної власності є роботодавець. У сучасних умовах переважна більшість об'єктів права інтелектуальної власності створюється у порядку виконання службових обов'язків, тому проблемним залишається питання майнових прав авторів і роботодавців на об'єкти створені у зв'язку з виконанням трудового договору. Так, ч. 2 ст. 429 ЦК «Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору» встановлює припис, за яким майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, котрий створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не передбачено договором.

Службовим визнається твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем. Так, згідно із ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору.

Згідно із чинним законодавством виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Так, при укладенні трудового договору роботодавець та працівник можуть самостійно врегулювати питання про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Зокрема, вони можуть домовитись про те, що виключні майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності, які будуть створені працівником у зв'язку із виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом), повністю переходитимуть до роботодавця.

Проте, не завжди роботодавець та працівник з приводу цього питання фактично можуть дійти взаємної згоди. Адже стосовно того, кому належатимуть майнові права інтелектуальної власності на об'єкт права інтелектуальної власності, створений у зв'язку із виконанням трудового договору, роботодавець та працівник мають зовсім протилежні інтереси. Роботодавець завжди зацікавлений лише у особистому володінні майновими правами щодо об'єкта права інтелектуальної власності, який створено його працівником.

Водночас працівник зацікавлений у спільному володінні правами на створений ним об'єкт права інтелектуальної власності та у отриманні прибутку від його використання або ж у отриманні, крім заробітної плати, винагороди відповідно до економічної вартості такого об'єкта. Отже, якщо працівник не погоджуватиметься укласти договір про передання (відступлення) роботодавцеві майнових прав на створений ним об'єкт права інтелектуальної

власності, роботодавець фактично не матиме права наполягати на укладенні договору на умові, що працівник відмовлятиметься на користь роботодавця від виключних майнових прав інтелектуальної власності. Адже, відповідно до змісту ст. 21 Кодексу законів про працю України розподіл прав на об'єкти права інтелектуальної власності не охоплюється поняттям трудового договору (контракту), а тому не може бути його предметом. Така умова може міститися лише у цивільно-правовому договорі про передавання виключних майнових прав (ст. 1113 ЦК України), на укладенні якого роботодавець не зможе наполягати у разі незгоди працівника. Таким чином, питання про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, які можуть бути створені у зв'язку із виконанням трудового договору, роботодавець і працівник можуть вирішити тільки шляхом укладення за взаємною згодою окремо цивільно-правового договору.

Судова практика з зазначеного питання (а саме Постанова Пленума Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав від 4 червня 2010 р.») дає наступне тлумачення, щодо винагороди за використання майнових прав. За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. При цьому трудовим договором між ними може передбачатися умова щодо укладення цивільно-правового договору про створення об'єкта авторського права і (або) суміжних прав та обов'язок працівника щодо сповіщення про створення такого об'єкта.

Виплата працівникові заробітної плати не є тотожною виплаті йому авторської винагороди за створений твір у зв'язку з виконанням трудового договору, оскільки заробітна плата — це винагорода за виконану роботу залежно від певних умов, а авторська винагорода — це всі види винагород або компенсацій, що виплачуються авторам за використання їх творів, які охороняються в межах, встановлених авторським правом. У разі, коли між сторонами не досягнуто згоди щодо розміру авторської винагороди, суди при обчисленні такої винагороди мають керуватися положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав».

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТ) в 2018 році утворило нову державну організацію – Національний офіс інтелектуальної власності (Офіс) та затвердило її статут. Згідно зі статутом Офіс – це державна некомерційна організація, яка належить до управління МЕРТу та покликана виконувати всі стратегічні завдання держави щодо інтелектуальної власності, а також виконувати поточні доручення Міністерства.

Проте в 2019 році було прийнято наказ «Про реорганізацію державної організації "Національний офіс інтелектуальної власності", яким передбачено можливість реорганізувати державну організацію "Національний офіс інтелектуальної власності" шляхом приєднання її до державного підприємства "Український інститут інтелектуальної власності" Державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності" (Укрпатент) - інституційна складова державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2020 року № 1267-р «Про Національний орган інтелектуальної власності» Укрпатент виконує функції Національного органу інтелектуальної власності.

З 15 жовтня 2020 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» від 16.06.2020 № 703-ІХ (далі - Закон про НОІВ), яким визначено повноваження Національного органу інтелектуальної власності та який набрав чинності 14 жовтня 2020 року, Укрпатент здійснює наступні повноваження:

приймання заявок, проведення їх експертизи, прийняття рішень щодо них (промислова власність);

приймання і розгляд заявок на державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва, а також на реєстрацію договорів, що стосуються прав авторів на твори, здійснення їх реєстрації;

здійснення державної реєстрації промислових зразків та видача свідоцтв;

здійснення державної реєстрації географічних зазначень;

здійснення державної реєстрації винаходів і корисних моделей, видача патентів на винаходи і корисні моделі;

здійснення державної реєстрації торговельних марок, видача свідоцтв на торговельні марки;

здійснення державної реєстрації компонувань, видача свідоцтв на компонування;

видача свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір;

визнання прав на промисловий зразок недійсними повністю або частково;

визнання недійсними прав на винаходи і корисні моделі;

опублікування офіційних відомостей про промислові зразки, торговельні марки, компонування, географічні зазначення, винаходи і корисні моделі у бюлетені;

ведення державних реєстрів;

надання витягів та виписок;

ведення Баз даних заявок на торговельні марки;

здійснення публікацій в офіційному бюлетені з питань охорони авторського права і суміжних прав;

здійснення підготовки, атестації та реєстрації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених);

ведення Державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених);

інформування та надання роз'яснень щодо реалізації державної політики у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності;

здійснення функції "Національного відомства" та "Відомства", передбачених Гаазьким і Женевським актами до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків;

здійснення функції "Національного відомства", передбачені Мадридською угодою про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколом до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків;

здійснення функції "відомства, що отримує", "Міжнародного пошукового органу" та "Органу міжнародної попередньої експертизи" відповідно до Договору про патентну кооперацію.

Національний орган інтелектуальної власності (далі - НОІВ) - державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені цим Законом, іншими законами у сфері інтелектуальної власності, актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та статутом, і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях

Суб'єктами авторського права є організації з колективного управління майновими правами, які управляють на підставі договору майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку.

Особливим суб'єктом авторського права є суспільство, до якого переходять авторські права після закінчення строків правової охорони.

Окрім правового становище мають вільні користувачі – особи яким законом надано право вільного використання творів з визначеною законом метою, наслідками та у встановлених межах.

Виконавцями Закон України «Про авторське право і суміжні права» визнає акторів (театру, кіно тощо), співаків, музикантів, танцюристів та інших осіб, які виконують роль,

співають, читають, рекламують, грають на музичному інструменті, танцюють чи будь-яким іншим способом виконують твори літератури, мистецтва або твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми, а також диригенти музичних і музично-драматичних творів. Отже, виконавцями визнаються особи, що виконують твір, незалежно від своєї професійної належності. Виконання є реалізацією твору літератури і мистецтва.

Суб'єктами суміжних прав визнаються виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань. Суб'єктами суміжних прав є також виробники відеограм і фонограм. Виробником фонограм є фізична чи юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання або будь-яких звуків. Виробником відеограми є фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання чи будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього).

Суб'єктами суміжних прав може бути інша особа, яка набула ці права за договором чи законом.

Держава стає суб'єктом авторських чи суміжних прав і у разі їх спадкування за законом чи за заповітом.

Суб'єктами суміжних прав є також організації мовлення. Організаціями мовлення (телебачення і радіомовлення) є Національна телекомпанія, Національна радіокомпанія – державні телерадіоорганізації, що ведуть мовлення на загальнонаціональних каналах мовлення і підвітні Верховній Раді України та Президенту України.

Виконавці здійснюють свої права за умови дотримання ними прав авторів виконуваних творів та інших суб'єктів авторського права.

Виробники фонограм, виробники відеограм повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців.

Організації мовлення повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм). Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, виробництва відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення. Для виникнення і здійснення суміжних прав не вимагається виконання будь-яких формальностей.

Виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми для сповіщення про свої суміжні права на фонограмах, відеограмах і всіх їх примірниках, що розповсюджуються серед публіки на законних підставах, або їх упаковках можуть використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак складається з таких елементів: латинська літера «P», обведена колом, (зображення знака не наводиться); імена (назви) осіб, які мають щодо цих фонограм (відеограм) суміжні права; рік першої публікації фонограми (відеограми).

За відсутності доказів іншого, виконавцем, виробником фонограми чи відеограми вважаються особи, імена яких зазначені на фонограмі, відеограмі та їх примірниках або на їх упаковці.

Отже, виконавцем є: актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів.

До структури органів, які забезпечують охорону авторського права і суміжних прав слід також віднести і мережу недержавних організацій, що складається з таких творчих спілок: Національна спілка письменників України, Національна спілка театральних діячів України, Національна спілка кінематографістів України, Національна спілка художників України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національна спілка архітекторів України, Національна спілка композиторів України, Спілка фотохудожників України, Національна спілка журналістів України, Всеукраїнська спілка кобзарів, Спілка рекламистів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка дизайнерів України, Український фонд культури, Національна ліга українських композиторів.

2. Зміст прав суб'єктів на об'єкти авторського та суміжних прав.

Особливість права інтелектуальної власності полягає в тому, що володільцю права інтелектуальної власності належить комплекс майнових і немайнових прав.

Так, за чинним законодавством автору об'єкта належать такі особисті немайнові права:

- вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;

- забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

- вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках та під час будь-якого його публічного використання;

- вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора.

До майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать: виключне право на використання твору; виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами. Майнові права автора чи іншої особи, яка має авторське право можуть бути передані іншій особі згідно договором на розпорядження майновими правами, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права, а саме володільцем майнових прав. Виключне право на використання твору автором чи іншою особою, яка має авторське право дозволяє йому використовувати твір у будь-якій формі і будь-яким способом.

Використанням твору за ст. 441 ЦК України є його:

- 1) опублікування (випуск у світ). Опублікуванням твору, фонограми, відеограми є випуск в обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Опублікуванням твору, фонограми, відеограми є також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми.

За загальним правилом, для використання твору в переважній більшості випадків оригінал твору необхідно відтворити. Відтворенням визнається виготовлення одного або більше примірників твору, фонограми, відеограми в будь-якій матеріальній формі. Правом на відтворення є право на повторне надання твору об'єктивної форми, що надає можливість сприйняття твору іншими особами. Іншими словами, правом на відтворення в точному значенні є само виготовлення копій твору в будь-якій матеріальній формі незалежно від того, де і коли вони будуть випущені в цивільний оборот. Відтворенням визнається втілення його й в іншу матеріальну форму, наприклад, музичний твір, виданий спочатку в нотній формі, потім буде записаний на магнітну плівку, — є його відтворенням.

Відтворенням визнається репродукування твору, тобто факсимільне відтворення в будь-якому розмірі і формі одного або більше примірників оригінального твору або копій письмових та інших графічних творів шляхом їх фотокопіювання або за допомогою інших технічних засобів.

Іншими формами використання твору, відповідно до ст. 441 ЦК України є його відтворення будь-яким способом та в будь-якій формі; переклад; переробка, адаптація,

аранжування та інші подібні зміни; включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо; публічне виконання; продаж, передання в найм (оренду) тощо; імпорт його примірників, примірників його перекладів, переробок тощо.

Без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається:

- використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;

- використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

- відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого ж самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально не заборонено автором; відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою; відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях; видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих; відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою; публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній;

- відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів у обсязі, виправданому поставленою метою.

Також допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право, репрографічне відтворення одного примірника твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку.

Допускається без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право: відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті; репрографічне відтворення навчальними закладами для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них.

Допускається без дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право і без виплати авторської винагороди відтворювати виключно в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднені твори, крім: творів архітектури у формі будівель і споруд; комп'ютерних програм; репрографічного відтворення книг, нотних текстів і оригінальних творів образотворчого мистецтва.

Окремий режим права інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав.

Так, виконавцеві твору належать такі особисті немайнові права:

- вимагати визнання того, що він є виконавцем твору; вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо);

- вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Майновим правом виконавців є їх виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам: публічне сповіщення своїх незафіксованих виконань (прямий ефір);

- фіксацію у фонограмах чи відеограмах своїх раніше незафіксованих виконань; відтворення пряме або опосередковане своїх виконань, зафіксованих без їх згоди у фонограмі чи відеограмі, чи за їх згодою, але якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку вони дали свою згоду;

- розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, шляхом першого продажу або іншої передачі права власності у разі, коли вони при першій фіксації виконання не дали дозволу виробнику фонограми (виробнику відеограми) на її подальше відтворення;

- комерційний прокат, майновий найм своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, якщо при фіксації не було їх згоди на комерційний прокат і майновий найм, навіть після розповсюдження виконань, здійсненого виробником фонограми (відеограми) або за його дозволом; розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмах чи відеограмах, через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором, якщо при першій фіксації виконання не було їх згоди на такий вид розповсюдження.

Майнові права виконавців можуть передаватися та відчужуватися іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання виконань, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і використання виконань, територія, на яку розповсюджуються передані права тощо. Визначені договором ставки винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

У разі, коли виконання використовується в аудіовізуальному творі, вважається, що виконавець передає організації, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, або продюсеру аудіовізуального твору всі майнові права на виконання, якщо інше не передбачено договором. У разі, коли виконавець під час першої фіксації виконання безпосередньо дозволить виробнику фонограми чи виробнику відеограми її подальше відтворення, вважається, що виконавець передав виробнику фонограми чи виробнику відеограми виключне право на розповсюдження фонограм, відеограм і їх примірників способом першого продажу або іншої передачі у власність чи володіння, а також способом здавання у майновий найм, комерційний прокат та іншої передачі. При цьому виконавець зберігає право на одержання справедливої винагороди за зазначені види використання свого виконання через організації колективного управління або іншим способом.

Виробник фонограми, виробник відеограми має право зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів, вимагати його згадування у процесі використання фонограми (відеограми).

Римська конвенція правомочності виробника фонограм визначає загальним чином як право дозволяти чи забороняти пряме чи опосередковане відтворення своїх фонограм. Непряме або опосередковане відтворення означає, що право виробника порушується не тільки у випадку безпосереднього відтворення фонограми, але також при відтворенні запису, зробленого при програванні вже існуючої фонограми.

Організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

До майнових прав виробників фонограм і виробників відеограм належить їх виключне право на використання своїх фонограм, відеограм і виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам: відтворення (пряме або опосередковане) своїх фонограм і відеограм у будь-якій формі і будь-яким способом; розповсюдження серед публіки фонограм, відеограм та їх примірників шляхом першого продажу або іншої передачі права власності; комерційний прокат фонограм, відеограм і їх примірників, навіть після їх розповсюдження, здійсненого виробником фонограми чи відеограми або за їх дозволом; публічне сповіщення фонограм, відеограм та їх примірників через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором;

будь-яку видозміну своїх фонограм, відеограм; ввезення на митну територію України фонограм, відеограм та їх примірників з метою їх поширення серед публіки.

Майнові права виробників фонограм і виробників відеограм можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання фонограми (відеограми), розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору, строк використання фонограми (відеограми), територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо. Визначені договором ставки винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

До майнових прав організацій мовлення належить їх виключне право на використання своїх програм будь-яким способом і виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам: публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції; фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення; публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом.

Організація мовлення також має право забороняти поширення на території України чи з території України сигналу із супутника, що несе їх програми, розповсюджуючим органом, для якого цей сигнал із супутника не призначався. Майнові права організації мовлення можуть передаватися, відчужуватися іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб і строк використання програми мовлення, розмір і порядок виплати винагороди, територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо.

Майнові права організації мовлення можуть бути також передані, відчужені іншій особі у встановленому законом порядку внаслідок ліквідації юридичної особи – суб'єкта суміжних прав.

Допускаються використання виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксація, відтворення і доведення до загального відома без згоди виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення у випадках, якщо задовольняються такі умови:

- а) відтворення зазначених об'єктів здійснюється виключно з метою навчання чи наукових досліджень;
- в) за суб'єктами суміжних прав зберігається право на справедливую винагороду з урахуванням кількості відтворених примірників.

Допускається відтворення в домашніх умовах і виключно в особистих цілях творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах і їх примірниках, без згоди автора (авторів), виконавців і виробників фонограм (відеограм), але з виплатою їм винагороди способом, визначеним законом.

За загальним правилом, авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених законом (ч. 1, 2 ст. 28 Закону «Про авторське право і суміжні права»).

Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно чи під псевдонімом, розкривається не пізніше ніж через 70 років після оприлюднення твору, застосовується строк тривалістю 70 років.

Авторське право на твір, уперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування. Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до неоприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора.

Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання. Права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована протягом зазначеного часу.

До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах установленого певного строку.

3. Реєстрація авторського права та особливості правового режиму співавторства

Державна реєстрація авторських прав є досить ефективним засобом захисту автором своїх прав на підставі офіційного підтвердження компетентного державного органу факту існування об'єкта авторського права в певній матеріальній формі на певну фіксовану дату.

Відповідно до п. 5 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суб'єкт авторського права для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах .

Сьогодні подібну послугу можна отримати онлайн за адресою <https://my.gov.ua/info/service/byservicescope-99/1621/details> огляд заявки і прийняття рішення про реєстрацію авторського права на твір здійснюється протягом місяця від дати надходження до ДП "Український інститут інтелектуальної власності" (далі - Укрпатент) заявки. Укрпатент може надсилати заявнику запити про надання додаткових документів, потрібних для прийняття відповідного рішення у разі виникнення сумніву щодо вірогідності інформації, що містять подані документи. У цьому разі відповідне рішення приймається в двотижневий термін від дати надходження додаткових документів, але не пізніше двох місяців від дати одержання заявником запиту. У разі відсутності примірника твору у матеріальній формі заявка до розгляду не приймається. Подання до Укрпатенту документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва або копії документа, що підтверджує право на звільнення від сплати мита за видачу свідоцтва, здійснюється у тримісячний термін від дати одержання рішення про реєстрацію авторського права на твір. Видача свідоцтва здійснюється Укрпатентом у двомісячний строк від дати подання заявки. Свідоцтво видається автору або особі, яка має авторське право, безпосередньо або надсилається на адресу, зазначену в заяві. У разі наявності декількох авторів свідоцтво може бути видане кожному з них за умови пред'явлення документа про сплату державного мита за видачу кожного свідоцтва.

Назва послуги: Видача свідоцтва про державну реєстрацію авторського права на твір .
 Адміністративний збір: За підготовку до державної реєстрації авторського права на твір: для фізичних осіб - 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; для юридичних осіб - 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За видачу свідоцтва: для фізичних осіб - 0,5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для юридичних осіб - 1,5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Строк надання послуги: 60 календарних днів. Результат надання: Видача свідоцтва про державну реєстрацію авторського права на твір або рішення про відмову у реєстрації.

Відповідно до законодавства існують такі види реєстрацій:

А) Реєстрація авторського права. Вона включає в себе реєстрацію авторського права на твір та реєстрацію авторського права роботодавця на службовий твір.

Б) Реєстрація договорів, які стосуються права автора на твір. Якаключає реєстрацію договору про передачу (відчуження) майнових прав на твір; реєстрацію договору про передачу виключного права на використання твору та реєстрацію договору про передачу невиключного права на використання твору.

Документи, що потрібні для реєстрації авторського права та договорів, які стосуються права автора на твір (подаються комплектно в паперовій папці):

Заявка на реєстрацію авторського права на твір повинна містити:

- 1) заяву (викладену українською мовою, що складається за встановленою формою), примірник твору (у формі, визначеній пунктами 3, 15 Порядку);
- 2) документ, що свідчить про факт і дату оприлюднення твору (за наявності);
- 3) документ або копію документа про сплату збору за підготовку до реєстрації авторського права, або копію документа, що підтверджує наявність пільг;
- 4) документ про сплату збору за оформлення і видачу свідоцтва (подається після одержання автором письмового рішення про реєстрацію авторського права на твір) або копію документа, що підтверджує наявність пільг;
- 5) довіреність, оформлену в установленому порядку, якщо заявка подається довіреною особою.

Заявка на реєстрацію авторського права роботодавця на службовий твір, крім перерахованих вище матеріалів, повинна містити ще й документ, що підтверджує, що виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю (відповідно до ст. 16 Закону).

Заявка на реєстрацію договору, який стосується права автора на твір, повинна містити:

- заяву (викладену українською мовою, що складається за встановленою формою), примірник твору (у формі, визначеній пунктами 3, 15 Порядку);
- примірник авторського договору, що засвідчує передачу (відчуження) майнового права на твір (відповідно до ст.31 Закону), або примірник авторського договору про передачу права на використання твору (відповідно до ст. 32, 33 Закону);
- документ, що підтверджує наявність майнових прав, що передаються (за необхідності);
- документ або копію документа про сплату збору за підготовку до реєстрації договору;
- довіреність, оформлену в установленому порядку, якщо заявка подається довіреною особою.

Факт державної реєстрації може відіграти важливу роль при вирішенні в судовому порядку спору про авторство на твір у разі його оспорування, незаконного використання та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності. По суті, свідоцтво про державну реєстрацію авторських прав або договору про передання прав є суттєвим та незаперечним аргументом у спорі про право на об'єкт інтелектуальної власності .

Реєстрація авторського права на твір не є обов'язковою і її наявність не впливає на виникнення у автора прав на його твір. Адже авторське право виникає з моменту створення твору і вираження його в матеріальному або на матеріальному носії. Ці положення відображені у національному законодавстві, зокрема, у ст. 437 ЦК України та пункті другому ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Зазначені підходи стосовно необов'язковості державної реєстрації авторського права на твір для виникнення у автора прав на нього є вихідними для теорії авторського права в цілому. Вони закріплені у Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів (п. 2 ст. 5).

Важливим елементом дослідження державної реєстрації авторського права і договорів як засобу захисту авторського права від порушення є не лише занесення відомостей до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір і Державного реєстру договорів, які стосуються авторства на твір, а й можливість доступу до таких відомостей шляхом відображення на офіційному веб-сайті розпорядника – ДП "Український інститут інтелектуальної власності" (далі - Укрпатент).

Існує окремий правовий статус суб'єктів, які створили об'єкт авторського права у співавторстві.

Неоднозначно вирішується питання про визнання співавторами твору письменника і художника. Адже текст і малюнки можна розглядати як окремі об'єкти авторського права. В. І. Серебровський пропонував, як виняток, вважати співавторами письменника і художника у тих випадках, коли текст та ілюстрації до нього складають єдине ціле: як книги-картинки для дітей.

Від співавторства слід відрізнити співробітництво, за яким кілька авторів беруть участь у створенні колективного результату творчої діяльності за завданням певної організації (замовника). Такий колективний об'єкт належить юридичній особі, за завданням якої він створений.

Згідно із нормами чинного законодавства під співавторами розуміють осіб, спільною творчою працею яких створено твір. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. Про співавторство можна говорити лише в тому випадку, якщо внаслідок спільних зусиль декількох осіб створено єдиний колективний твір. Таким колективним твором вважається твір, якщо він являє собою одне нерозривне ціле (наприклад, роман або картина, створені декількома особами).

Цивільно-правова теорія визнає три види співавторства:

а) коли неможливо виділити працю кожного співавтора — нероздільне співавторство. Воно властиве авторському праву, але ще в більшій мірі властиве науково-технічній творчості;

б) коли складові частки чітко визначені і відомо, хто із співавторів створив ту чи іншу частину — роздільне співавторство. Для подібного виду співпраці має бути договір про спільну працю. Він не обов'язково має бути укладена в письмовій формі, вона може бути й усною. Співавторство має бути добровільним.

При нероздільному співавторстві об'єкт спільної праці може використовуватися лише за спільною угодою всіх співавторів. Проте, право опублікування та іншого використання твору, право на подання заявки на об'єкт промислової власності, належить усім співавторам, якщо інше не передбачено угодою між ними. Склад співавторів у науково-технічній творчості може бути переглянутий за спільним клопотання осіб, зазначених у заявці, як співавтори.

Складніше визначитися в тих випадках, коли кожна частина твору має самостійне значення й може бути використана самостійно (наприклад, вірші й музика в пісні, глави підручника, написаного колективом співавторів). Ясно, що колективний твір не може бути створений в результаті простого механічного з'єднання творів авторів. Необхідне таке взаємне пов'язування їхньої внутрішньої форми й змісту, щоб вони сприймалися публікою як єдиний твір. Іншими словами, зміна або вилучення будь-якої частини колективного твору має спричинити відповідну зміну інших частин або неможливість використання твору як єдиного цілого.

Другою неодмінною умовою виникнення співавторства є створення твору спільною творчою працею декількох осіб. При цьому під спільним характером праці розуміється, звичайно, не спільний процес праці, а спільно досягнутий результат.

Співавтори можуть працювати над твором спільно від початку до кінця, кожний з них може створити будь-яку відособлену частину твору, один з них може доробити результат іншого і т. ін. Важливим є не форма праці над твором його творців, а те, що твір постав результатом їхніх спільних зусиль. Найважливішою умовою співавторства є також творчий характер внеску осіб, що претендують на співавторство. Нарешті, умовою визнання тих чи інших осіб співавторами твору є наявність угоди про виникнення співавторства.

Відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними. Право опублікування та іншого використання твору в цілому належить всім співавторам. Якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. У разі порушення спільного авторського права кожен співавтор може доводити своє право в судовому порядку. Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

4. Міжнародно-правова охорона прав суб'єктів авторського та суміжних прав.

Однією з перших конвенцій, спрямованих на охорону авторських прав, була Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 року. Пізніше багаторазово змінена й доповнена (Париж - 1896 рік, Берлін - 1908 рік, Брно - 1914 рік, Рим - 1928 рік, Брюссель - 1948 рік, Стокгольм - 1967 рік, Париж - 1971 рік тощо). Наслідком підписання Бернської конвенції стало створення Бернського союзу, учасниками якого є понад 150 країн. Україна стала учасницею Бернської конвенції 25.10.1995 року після набрання чинності Законом України «Про приєднання до Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів» від 31.05.1995 року.

Адміністративним органом Бернського союзу є Всесвітня організація інтелектуальної власності. Бернська конвенція затвердила концепцію територіалізму щодо охорони об'єктів авторських прав. Цей принцип закріплено у ст. 5 Бернської конвенції, відповідно до якої автори будь-якої країни-учасниці мають в інших країнах-учасницях щодо власних творів (як опублікованих, так і не опублікованих) права, які надаються тепер чи будуть надані в майбутньому відповідними законами цих країн власним громадянам, а також права, спеціально передбачені Конвенцією. Аналогічна охорона надається авторам — громадянам держав, які не є учасницями цієї Конвенції щодо їх творів, уперше опублікованих в одній з країн-учасниць чи одночасно у зазначеній країні і країні-учасниці.

Бернською конвенцією визначений перелік виключних прав автора. До них належить:

- право автора на переклад твору;
- право дозволяти його відтворення, дозволяти публічне виконання драматичних і музичних творів по радіо і телебаченню;
- переробку творів одного виду в інший;

запис механічним способом музичних творів тощо. Перелік об'єктів авторського права в Бернській конвенції розширювався з розвитком суспільного прогресу. Конвенція визначає серед об'єктів авторського права твори літератури, науки, мистецтва у вигляді книг, брошур тощо, лекції, проповіді, музично-драматичні твори, хореографічні, пантоміми, музичні твори, кінематографічні твори, малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графічні й літографічні твори, фотографії, твори прикладного мистецтва, карти, ескізи, пластичні твори тощо. Цей перелік не є остаточним і вичерпним. Право, вказане у колізійних нормах, застосовується до виникнення, змісту і припинення авторських прав, а також способів їх охорони. Так, Угодою з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (TRIPS) посилено охорону прав володільця об'єкта інтелектуальної власності. У цій угоді передбачено, що країни-учасниці будуть застосовувати матеріально-правові норми Бернської конвенції за винятком положень, регулюючих особисті немайнові права. Отже країни, які не є членами Бернського союзу, мають міжнародно-правові зобов'язання, передбачені Бернською конвенцією. Одним з важливих міжнародно-правових документів у сфері охорони авторських прав є Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право. Вона розроблялася під егідою ЮНЕСКО і підписана 6.09.1952 р. Учасницями цієї Конвенції є понад 100 країн. Україна є учасницею Бернської конвенції як правонаступник СРСР, для якого ця Конвенція набрала чинності 27.05.1973р. У Женевській конвенції 1952 року переважають колізійні норми, відсилаючи розв'язання певних питань до національного законодавства. Женевська конвенція, як і Бернська, побудована на засадах принципу територіалізму. Це підкреслюється в ст. II Всесвітньої конвенції: «Випущені в світ твори громадян будь-якої Договірної Держави, рівно як і твори, вперше випущені в світ на території такої Держави, користуються в кожній іншій Договірній Державі охороною, яку така Держава надає творам своїх громадян, які вперше випущені в світ на її власній території. Положення міжнародно-правових актів трансформовані в національне законодавство України. Відповідні положення містяться у Законах України «Про міжнародне приватне право», «Про авторське право і суміжні права». В Законі України «Про міжнародне приватне право» передбачена колізійна норма щодо застосування законодавства країни, в

якій вимагається охорона авторських прав. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» правова охорона надається авторам незалежно від громадянства і постійного місця проживання, твори яких вперше опубліковані або не опубліковані, але виражені в об'єктивній формі на території України.

Першим міжнародним актом щодо надання правової охорони трьом категоріям бенефіціарів суміжних прав (виконавцям, виробникам фонограм і організації мовлення) стала Римська конвенція. Ця конвенція, зокрема, містить: визначення, регламентацію строків охорони суміжних прав, вимогу надання національного режиму охорони іноземним бенефіціарам, види охорони, положення про не обов'язковість дотримання формальностей для визнання суміжних прав, обмеження суміжних прав. Прийнята згодом Женевська конвенція від 29.10.1971 р. в деяких аспектах розширює та уточнює Римську конвенцію щодо виробників фонограм. Так, під розповсюдженням фонограм Женевська конвенція розуміє поширення серед публіки не тільки повної фонограми, але й її частини; при маркуванні фонограм Женевська конвенція вимагає не тільки зазначення виконавця, а й виробника фонограм. Є також певні розбіжності у зазначенні обмежень суміжних прав. Римська конвенція надає такі види охорони: ♠ виконавцям — право запобігати без їх згоди: здійсненню запису виконання, здійсненню телерадіопередачі або публічного сповіщення виконання (за винятком, коли виконання було передано в ефір або здійснюється з використанням узгодженого запису), відтворенню запису виконання, якщо первинний звуковий запис було здійснено без їхньої згоди або всупереч умовам наданої згоди; ♠ виробникам фонограм — право дозволяти або забороняти пряме або опосередковане відтворення своїх фонограм; ♠ організаціям мовлення — право дозволяти або забороняти: (а) ретрансляцію своїх телерадіопередач; (б) запис своїх телерадіопередач; (с) відтворення записів своїх телерадіопередач, виготовлених без їхньої згоди або всупереч умовам наданої згоди; (д) публічне сповіщення своїх телепередач, якщо воно здійснюється в місцях, доступних для публіки за вхідну плату. Женевська конвенція не вводить додаткових видів суміжних прав. Слід зазначити, що право організації мовлення, позначене літерою д), не є абсолютним, оскільки національним законодавством можуть передбачатися особливості реалізації телерадіомовлення. Угода TRIPS (чч. 1—3 ст. 14) повторює суміжні права, зазначені у Римській конвенції. Вона ж (ч. 6 ст. 14) дозволяє державам-учасницям вводити обмеження на здійснення суміжних прав, які передбачені Римською конвенцією. Важливим є встановлення строків охорони суміжних прав. Як Римська конвенція, так і Женевська конвенція (для виробників фонограм) встановлює строк охорони 20 років. Однак вже угода TRIPS збільшує строк охорони суміжних прав виконавців і виробників фонограм до 50 років. Отже, члени СОТ повинні були узгодити своє законодавство відповідно до цієї вимоги. Це рішення навряд чи можна вважати виваженим, оскільки воно порушує ба ланс між інтересами правовласника та суспільства, обмежуючи доступ останнього до культурних надбань. У випадку з угодою TRIPS слід визнати, що, якщо більш жорсткий захист прав виконавців можна вважати більш-менш справедливим, оскільки в зазначеному випадку мова йде про введення в обіг записів, які вводити в обіг виконавець не збирався (але такий запис може мати історичну цінність, і тому термін охорони 50 років є справедливим), то охорона протягом 50 років фонограм, випущених з комерційною метою, на яких їх правовласники вже заробили, є несправедливим. Як і у випадку з авторським правом, український законодавець передбачив надлишковий захист і суміжним правам, надавши (ч. 3 ст. 44 Закону № 3792-ХІІ) і організаціям мовлення строк охорони 50 років, хоча наперед варто зазначити, що такий строк для цієї категорії суб'єктів авторських прав не встановив навіть Договір ДВФ, який, як буде викладено нижче, розроблено з явним пріоритетом на користь суб'єктів авторських прав. Важливо також дослідити випадки, коли міжнародні акти дозволяють обмежувати суміжні права. Такі обмеження важливі в контексті гармонізації відносин між інтересами правовласника та інтересами забезпечення доступу до культурних цінностей. В цьому сенсі Римська конвенція дозволяє (ст. 15) обмежувати суміжні права суб'єкта таких прав у деяких спеціальних випадках (використання в особистих цілях;

використання коротких уривків з метою повідомлення про поточні події; короткочасного звукового запису, здійснюваного організацією мовлення на своєму власному обладнанні і для своїх власних передач; використання виключно в учбових або науководослідних цілях), а також, незалежно від цих випадків, — такі ж обмеження, які передбачені її національним законодавством і підзаконними актами щодо охорони авторського права на твори літератури і мистецтва. Ще раз зазначимо, що право на встановлення обмежень суміжних прав Угода TRIPS пов'язує виключно з дотриманням вимог Римської конвенції і жодних інших заборон на встановлення таких обмежень не передбачає. За таких умов, наприклад, згідно з ч. 2 ст. 9 Бернської конвенції, за законодавством країн Союзу зберігається право дозволяти відтворення літературних і художніх творів у певних особливих випадках за умови, що таке відтворення не завдає шкоди нормальному використанню твору і не зачіпає будь-яким необґрунтованим способом законні інтереси автора. Згідно зі ст. 10 цієї Конвенції, дозволяється використання цитат із твору, який правомірно зроблено доступним для загального відома, за умови дотримання добрих звичаїв і в обсязі, виправданому поставленою метою, зокрема й цитування статей із газет і журналів у формі оглядів преси. Законодавством країн і спеціальними угодами, які укладені або будуть укладені між ними, може бути дозволено використання літературних або художніх творів у обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, радіо і телевізійних передачах і звукозаписах або зображення навчального характеру за умови, що таке використання здійснюється при дотриманні добрих звичаїв. Отже, якщо відступлення від авторського права на твори літератури і мистецтва в зазначених випадках не суперечить міжнародним зобов'язанням держав, то не буде суперечити таким зобов'язанням і дозвіл відступати від дотримання суміжних прав. Щоправда, Женевська конвенція дозвіл на відтворення фонограм в таких випадках додатково пов'язує із відсутністю їх експорту (п. b ст. 6).

Питання до обговорення:

1. Проаналізуйте обсяг майнових і немайнових прав суб'єктів авторського права?
2. Проаналізуйте обсяг майнових і немайнових прав суб'єктів суміжних прав?
3. Охарактеризуйте основні міжнародно-правові угоди в системі охорони авторського права і суміжних прав?
4. Охарактеризуйте зміст права на недоторканість твору?
5. Визначте об'єкти, які не охороняються авторським правом?

Література до теми: 1-7, 13-17, 18, 20, 22-25, 28-35, 36,37, 38, 42,44, 49-52.

ЛЕКЦІЯ 4. ЗАХИСТ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння форм порушень авторського та суміжних прав, співвідношення охорони та захисту авторських та суміжних прав, способів захисту авторських та суміжних прав, аналізу видів плагіату як форм порушень авторських та суміжних прав, судової практики щодо порушень, формування понятійного апарату щодо захисту права на об'єкти інтелектуальної власності, розвитку мислення щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної власності, навикам аналізу, синтезу та критичного мислення.

Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів видів порушень авторського та суміжних прав, специфіці судового захисту авторських та суміжних прав, окремо акцентується увага на особливостях захисту авторських та суміжних прав на твори розміщені в мережі Інтернет.

Має на меті вивчення студентами нових, уточнених понять та механізмів захисту прав суб'єктів на об'єкти авторського і суміжних прав, в тому числі розміщених в мережі Інтернет та формування належного ставлення до системи захисту авторського права та відповідальності за неправомірне використання об'єктів авторського права та суміжних прав. Дає можливість набути навичок оформлення процесуальних документів в сфері захисту прав на об'єкти та процедури її здійснення.

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері авторського та суміжних прав і сформувати повагу до результатів творчої діяльності, попередити прояви плагіату і інші форми порушення права інтелектуальної власності та пропагувати охорону інтелектуальної власності та повагу до її творців та сформувати належну правову культуру інформаційного суспільства.

Ключові слова: захист прав, юрисдикційна форма захисту, неюрисдикційна форма захисту прав, цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності, адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності, кримінально-правовий захист прав інтелектуальної власності.

План

1. Поняття та способи захисту прав на об'єкти авторського права і суміжних прав
2. Види порушень авторських і суміжних прав
3. Плагіат як форма порушень авторських і суміжних прав
4. Судовий захист авторських та суміжних прав.
5. Захист авторських прав в мережі Інтернет.

1. Поняття та способи захисту прав на об'єкти авторського права і суміжних прав

Конституція України (розділ II) гарантує належний захист судом прав й свобод людини і громадянина (ст. 55). Захист справ інтелектуальної власності здійснюється у встановленому законом порядку в формах кримінального, цивільного, господарського судочинства, а також третейським і товариським судами, профспілковими або іншими громадськими організаціями та в адміністративно-процесуальному порядку.

Під охороною прав прийнято розуміти всю систему правового забезпечення тих чи інших відносин, тієї чи іншої діяльності. Це правове регулювання відносин, які складаються у процесі тієї чи іншої діяльності, починаючи від виникнення даних відносин і до їх припинення. Таким чином, охорона – це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормальної реалізації прав, а також на захист прав у випадку їх порушення або оспорювання.

Об'єктивно, інститут захисту цивільних прав є самостійним правовим інститутом, що має свою сферу застосування, свій арсенал засобів правового впливу. Завданнями цього інституту можна назвати попередження порушення суб'єктивних прав, забезпечення необхідних умов їхнього здійснення, відновлення порушених прав, проте він чітко пов'язаний із інститутом охорони права власності та права інтелектуальної власності і залежний від нього.

Цивільно-правовому захисту притаманні свої специфічні методи та засоби, які істотно різняться від існуючих в інших галузях права. Безперечно, цивільне право, як і інші галузі права, має на меті виховання громадян і юридичних осіб у дусі поваги до інтелектуальної власності інших осіб, утримання від порушень прав інтелектуальної власності.

Так, цивільно-правовий захист носить компенсаційний характер. Це означає, що порушник права інтелектуальної власності зобов'язаний відповідати лише в межах завданих збитків. Розмір завданих збитків зобов'язаний довести потерпілий. Довести факт заподіяння збитків та їх розмір не так просто. Все це істотно полегшує становище порушника, він може лише заперечувати наявність тих чи інших фактів. Іншими словами, суб'єкту права інтелектуальної власності – позивачу досить важко довести справжній розмір завданих порушенням збитків. Як наслідок, порушники несуть майнову відповідальність за завдані ними збитки в розмірах, далеких від справжніх розмірів.

Представники цивільного процесуального права з цілком зрозумілих міркувань обмежують правовий захист діяльністю суду чи інших юрисдикційних органів із попередження та відновлення порушеного права.

Захист прав інтелектуальної власності становить передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів щодо визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права у сфері інтелектуальної власності та здійснюється у визначеному законодавством порядку, тобто за допомоги застосування належних форм, засобів і способів захисту.

Судовий захист прав інтелектуальної власності в Україні здійснюється судами загальної юрисдикції, господарськими судами, скоро буде функціонувати Вищий суд з питань інтелектуальної власності, або ІР-суд, а в сфері публічно-правових відносин – адміністративними судами.

Виникнення прав на захист, здійснення правового захисту пов'язане з наявністю певних підстав, які роблять такий захист можливим і необхідним. Право на захист пов'язане з встановленням особи правопорушника. Відсутність інформації про нього у потерпілого, не встановлення правопорушника правоохоронними органами – все це робить здійснення права на захист неможливим або малоімовірним.

Особливістю вирішення спорів щодо об'єктів інтелектуальної власності полягає в тому, що позивач у спорі про інтелектуальну власність на свій вибір може звернутися за захистом не тільки до суду, а й до відповідного державного органу або громадської організації. Таким державним (і не тільки державним) органом може бути організація, якій підпорядкована організація-відповідач; творча спілка, членом якої є відповідач; антимонопольний орган. Такі спори найчастіше розглядаються в адміністративному порядку.

Під формою захисту розуміють комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів.

У юридичній науці захист прав інтелектуальної власності прийнято поділяти на два види: юрисдикційний і неюрисдикційний.

Юрисдикційний спосіб захисту прав інтелектуальної власності полягає в тому, що суб'єкт права інтелектуальної власності, права якого порушено, звертається до суду або іншого державного органу за захистом. Залежно від суб'єкта який здійснює такий захист юрисдикційний захист прав інтелектуальної власності поділяється на окремі види – адміністративно-правовий, цивільно-правовий і кримінально-правовий, господарсько-правовий.

Профілюючий юрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності

здійснюється судами загальної юрисдикції і господарськими судами, а також іншими уповноваженими на це органами державного управління. Так, зокрема, у ч. 1 ст. 432 ЦК України зазначено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. На практиці існує така ситуація, що більшість спорів, що виникають стосовно авторського права, розглядають суди загальної юрисдикції, а більшість спорів щодо порушення прав промислової власності розглядається господарськими судами. До судового розгляду спорів стосовно права інтелектуальної власності можуть бути залучені і третейські суди, звичайно, за згодою сторін.

Юрисдикційна форма захисту прав поділяється на загальну і спеціальну форму здійснення захисту. Відповідно до загальної форми захист прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюється у судовому порядку. Спеціальною формою захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є адміністративний порядок захисту цих прав, що здійснюється відповідними адміністративними інституціями. Він застосовується лише у випадках, прямо вказаних у законодавстві.

Неюрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності – це позасудовий захист, який самостійно (але в рамках закону) здійснює особа, право якої порушено. Цей спосіб застосовують досить рідко. Особа, право якої порушено, може відмовитися від виконання деяких дій в інтересах невинного боржника, наприклад, відмовитися внести зміни до твору, які не були передбачені в договорі, або відмовитися від виконання договору в цілому.

ЦК України передбачає як один з неюрисдикційних способів захисту – самозахист цивільних прав. Ст. 19 ЦК України проголошує: будь-яка особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечить моральним засадам суспільства. Способи самозахисту повинні відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідками, що спричинені цим порушенням. Способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства.

Кримінально-правова процедура вирішення спорів передбачає притягнення порушника до кримінальної відповідальності. Однак, щоб кваліфікувати правопорушення на авторський твір як кримінальний злочин, необхідно, щоб йому були властиві такі ознаки даного злочинного діяння, як: повторність, здійснення дій за попередньою змовою групою осіб, нанесення матеріальних збитків у великих або особливо великих розмірах, здійснення подібних дій службовою особою з використанням службового становища. При цьому суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом із прямою формою вини.

Кримінально-правова відповідальність передбачає такі види покарання, як штраф, виправні роботи, позбавлення волі, конфіскація майна.

Адміністративно-правова процедура зводиться, переважно, до звернення особи, авторські права якої порушені, зі скаргою в Антимонопольний комітет України або інший відповідний компетентний орган, уповноважений розв'язувати дані питання. При цьому будь-яке рішення такого державного органа може бути потім оскаржено в судовому порядку.

При порушенні авторського права і суміжних прав потерпілий має право: вимагати визнання та поновлення своїх прав; звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав або припинення дій, що порушують авторське право чи створюють загрозу їх порушення; подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди; подавати позови про відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсацій; вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права, припинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України; брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з

виготовленням примірників творів, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права та судові рішення щодо цих порушень; вимагати від осіб, які порушують авторське право позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у вробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів, а також засобів обходу технічних засобів захисту та про канали їх розповсюдження; вимагати вжити інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав.

2. Види порушень авторських і суміжних прав

Правопорушення – це антисуспільна дія, що завдає шкоди суспільству, суспільним відносинам або особі. Правопорушення за галузевою ознакою бувають цивільні (заподіяння шкоди особі, майну}, адміністративні (дрібне хуліганство, порушення правил дорожнього руху), дисциплінарні (прогул, запізнення на роботу). Порушення щодо об'єктів інтелектуальної власності є як правило цивільно-правові, або адміністративно-правові.

Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності – незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення права на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі.

Порушення права інтелектуальної власності визнається також порушення умов договору щодо використання об'єктів цього права. Це може бути як невиконання умов договору, так і їх неналежне виконання. У зазначених договірних відносинах порушником умов договору може бути будь-яка з двох сторін – як суб'єкт права інтелектуальної власності, так і його партнер за договором. Порушенням визнається невиконання або неналежне виконання чи недотримання інших умов договору, що стосується права інтелектуальної власності. А особи, які вчиняють дії, що вище передбачені визнаються порушниками права інтелектуальної власності.

Згідно із законом порушенням авторського права і суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, є:

вчинення дій, що порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав;

піратство, тобто опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

плагіат – оприлюднення чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

ввезення на митну територію України без дозволу осіб примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі;

вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і суміжних прав;

будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління.

Досить поширеним є нелегальне копіювання та розповсюдження програмних продуктів на дисках та через комп'ютерні мережі, що включає також зняття (нейтралізацію) різноманітних програмних систем захисту (варез). Для цього існує спеціальний клас програмного забезпечення – так звані англ. «stacks» (укр. кряки чи крякалки) – тобто спеціальні патчі, готові серійні номери або їх генератори для продукту, котрі знімають з нього обмеження, пов'язані з вбудованим захистом від нелегального використання. Також розроблені допоміжні програми для полегшення процесу зламу – налагоджувачі, дизасемблери, редактори PE-заголовка, редактори ресурсів, розпакувальники і так далі.

Досі поширеним є піратство літературних творів, особливо воно розвинулось із появою електронних бібліотек, що безкоштовно надають доступ усім бажаючим до текстів літературних творів, їхня діяльність почала розглядатися деякими авторами та видавництвами як піратство. Інтернет бібліотеки зазвичай йдуть назустріч автору, та прибирають твори з відкритого доступу за їхнім проханням, у деяких випадках все ж таки доходять до судових позовів.

Захист авторських та суміжних прав можливий лише в разі їх порушення чи загрози такого порушення та включає у себе форми (юрисдикційну та неюрисдикційну), засоби та способи. Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

3. Плагіат як форма порушень авторських і суміжних прав

Плагіат – оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Особа, яка вчинила подібні дії, називається плагіатором. Плагіат слід розрізняти з вільним використанням думок, ідей або способів, запозичених з іншого твору для створення нового оригінального твору.

Плагіат у звичному розумінні не обмежується випадками формальної подібності. Зробити твір доступним для загального відома у вигляді переробки змісту творів інших авторів у нових формах літературного або художнього вираження і видати його за свій власний оригінальний твір – також є плагіатом.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що плагіат розуміють як опублікування повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є його автором. Іншими словами, плагіат – це текстуальне запозичення чужого твору, його привласнення повністю або частково. Отже, якщо будуть привласнені чужі думки, викладені у творі, то це плагіатом не вважається. Адже авторське право захищає тільки форму, але не зміст. П. 3 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» проголошує, що чинність цього закону не поширюється на будь-які теорії, ідеї, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творах. Це означає, що якщо в творі був описаний винахід і його хтось використав у своїх інтересах, то таке використання не визнається порушенням авторського права.

Відкрите привласнення чужого наукового твору трапляється рідко. Тому для виявлення такого привласнення необхідна відповідна експертиза, оскільки привласнення чужого наукового твору здійснюється як правило близько від буквального текстуального запозичення, але не повно і відповідності текстів, хоча це також не виключається. Але коли мова йде про повну текстуальну відповідність, то експертам легше встановити таке привласнення.

Складність експертизи наукового твору, полягає в тому, що запозичення (привласнення) чужих думок, ідей, міркувань тощо, у тому числі й наукових положень, чинним законодавством (і не тільки України) не визнається порушенням авторського права на науковий твір. Тому складно визначити лінію розмежування між плагіатом і запозиченням чужих ідей, міркувань тощо. Це проблема не тільки експертизи, а й правової охорони об'єктів авторського права в цілому.

Зупинимось на видах плагіату, які були виокремлені Романовою І. В., відповідно до

наступних критеріїв. Перший критерій, це обсяг недобросовісно запозиченого матеріалу, тобто співвідношення цілого твору, основи до його окремих елементів. Тому доречно виділити грубий та негрубий плагіат. Під грубим розуміємо привласнення чужого твору або його розділу/розділів, фрагментів.

Негрубий плагіат можна дефініювати як привласнення незначного обсягу твору, наприклад, на рівні цитати. У контексті права інтелектуальної власності як грубий, так і негрубий плагіат варто кваліфікувати як порушення немайнових прав творця, за що має відповідати особа.

Другим критерієм є ступінь прихованості (замаскування) запозичення. Можемо виокремити латентний та нелатентний плагіат. Перший різновид є більш поширеним, оскільки відразу не впадає у вічі, а отже, є сподівання, що він не буде виявлений. Найчастіше це спостерігаємо на рівні: використання цитати без зазначення у квадратних дужках посилання на автора та сторінку джерела; трансформація слів у цитаті, яка все-таки передає основний змістовий стрижень першоджерела; скорочення цитати; поділ великої цитати на окремі речення тощо. Коли особа вдається до нелатентного плагіату, то найчастіше це стає предметом осуду досить швидко.

Так, В. Я. Іонас за формами вияву плагіату виділив наступні: прямий плагіат і завуальований.

Прямий плагіат (відкритий) – це пряме відтворення (відображення) чужого твору або його частини під своїм іменем. Наприклад, у звіті державного підприємства щодо підготовки спеціальної програми системи вдосконалення кадрів у галузі управління, проектування і виробництва в якості розробленої і проведеної програми було використано в повному обсязі твір іншої особи без зазначення її як автора.

Завуальований плагіат полягає у тому, що текст твору зазнає несуттєвих змін шляхом заміни окремих слів та виразів їх синонімічними аналогами. При цьому форма твору в цілому не змінюється.

Своєрідним різновидом плагіату є, так звані, компіляції, які є плагіатом у замаскованому вигляді, тобто коли чужий твір (твори) використовується не у оригінальному (незмінному) вигляді, а у поєднанні частин різних творів чи переміщенні текстових фрагментів одного твору та їх поєднанні з текстовими фрагментами інших творів. Кожному науковцю є зрозумілим, що компіляції, при виконанні певних видів наукових робіт, це пряме порушення авторських прав інших осіб та різновид плагіату, однак законодавство чітко не закріплює такі дії як різновид порушення авторських прав.

4. Судовий захист авторських та суміжних прав.

Слід зауважити, що у вітчизняній практиці судовий порядок захисту авторських прав є переважним, на відміну від закордонної, де досудові способи захисту отримали більш широке застосування. Так, одним зі способів захисту прав авторського права є процедура примирення. Як свідчить практика у США, більшість справ відносно порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності не доходять до суду. При цьому примирення найбільш переважне в тих випадках, коли сторони конфлікту мають намір зберегти між ними господарські зв'язки та вирішити питання приватним шляхом. Ця форма передбачає вибір або призначення мирового посередника, який намагатиметься надати допомогу сторонам в урегулюванні їхнього спору. Тому для більш ефективного захисту авторських прав на думку деяких дослідників вбачається за необхідне запровадження зарубіжного досвіду щодо претензійного захисту прав та застосування процедури примирення, а також введення практики спеціалізації суддів на розгляді справ про захист прав інтелектуальної власності та авторського права.

Засобом судового захисту авторських і суміжних прав і охоронюваних законом інтересів є позов, тобто звернена до суду вимога про здійснення правосуддя, з одного боку, і звернена до відповідача матеріально-правова вимога про виконання покладеного на нього обов'язку або про визнання наявності чи відсутності правопорушення - з іншого. Якщо авторське порушено

або оспорено, суд зобов'язаний прийняти і розглянути позовну заяву.

Спеціальною формою захисту авторських і суміжних прав і охоронюваних законом інтересів слід визнати адміністративний порядок їх захисту. Його застосовують як виняток із загального правила, тобто в прямо зазначених законом випадках.

Цивільно-правова - найпоширеніша процедура вирішення спорів відносно прав автора на твір. У ній захист особистих немайнових прав суб'єкта авторського права та суміжних прав здійснюється незалежно від вини їх порушника та незалежно від порушення майнових інтересів автора чи виконавця.

Відповідно, найбільш ефективною формою захисту авторського права є позовне провадження, а документом - позов як матеріально-правова вимога позивача до відповідача про виконання покладеного на нього обов'язку або визнання наявності чи відсутності правопорушення. Суд має обов'язок прийняти та розглянути письмову позовну заяву, якщо були порушені або оскаржені авторські права. Позови щодо порушень авторських прав можуть розглядатись в цивільному, адміністративного, господарському судочинстві. Проте, на нашу думку, поширеною формою захисту авторських прав є цивільно-правовий захист, тому що дає можливість належним чином захистити своє порушене право та отримати відповідну компенсацію. Найчастіше в порядку цивільного судочинства виникають спори щодо особистих немайнових прав авторів, питання плагіату, виплати винагороди авторам. Вони певним чином перекликаються і повторюють загальні способи захисту, що передбачені ст. 16 ЦК України та ст. 432 ЦК України

В Україні створено Вищий суд із питань інтелектуальної власності. Так, згідно зі ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в судовій системі було введено подібний судовий орган, який буде розглядати відповідні спори: справи у спорах щодо прав на винахід, торговельну марку, комерційне найменування, справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, справи про визнання торговельної марки. З початком його роботи усі інші суди перестануть брати до розгляду справи:

у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

про визнання торговельної марки добре відомою;

у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України з визначених цим пунктом питань.

Ці справи ВСПВ розглядатиме як суд першої та апеляційної інстанцій. Суддями ІР-суду можуть бути не лише особи, які були суддями, але й патентні повірені, адвокати зі стажем роботи понад 5 років.

Іншою проблемою є той факт, що останнім часом безкоштовне користування неліцензійними комп'ютерними програмами стало настільки звичайним і розповсюдженим явищем, що не викликає ніякої підозри у звичайних користувачів. У свідомості громадян нашої країни міцно закріпилось сприйняття комп'ютерних програм як невід'ємної частини або «безкоштовного додатку» до комп'ютера, але не до результату інтелектуальної діяльності людини, який безумовно є товаром. Окремо, слід звернути увагу на ті виклики, які виникають

у зв'язку з поширенням в мережі Інтернет. Так, на думку дослідників у зв'язку з глобальним поширенням комп'ютерних технологій та розвитком мережі Інтернет застосування потерпілою стороною судових, адміністративних чи нотаріальних засобів цивільноправового захисту сьогодні не завжди дозволяє досягти бажаного результату та припинити правопорушення чи відшкодувати збитки. Об'єкт авторського права, що у вільному доступі з'явився в мережі Інтернет, вилучити з ресурсів мережі остаточно і повністю практично неможливо через технічно просту можливість копіювання, тиражування і розповсюдження об'єктів авторського права в цифрових мережах у вигляді комп'ютерних файлів.

Невирішеними також є питаннями перезавантаженість судової системи та недостатня кількість спеціалістів у категорії справ про захист авторського права. Тому запровадження спеціалізованого суду дає розв'язувати питання професійної підготовки суддів. Особливості спеціалізованого суду забезпечують оперативність, економність і гнучкість процедури розгляду справ.

5. Захист авторських прав в мережі Інтернет.

Згідно з ч. 1 ст. 521 Закону України «Про авторське право і суміжні права», що визначає порядок припинення порушень авторського права та (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет, у випадку порушення будь-якою особою авторського права та (або) суміжних прав, вчиненого з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права та (або) суміжних прав (далі — заявник) має право звернутися до власника вебсайту та (або) вебсторінки, на якому (на якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення. Порядок захисту авторського права та (або) суміжних прав, визначений цією статтею, є позасудовим. Способи захисту, строки реагування осіб, до яких була надіслана заява, застосовуються до відносин, пов'язаних з використанням аудіовізуальних творів, музичних творів, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення. Встановлюється вимога до власників вебсайтів повідомляти свої контактні дані для оперативного зв'язку з ними. У ч. 7 ст. 521 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вказується, що заявник у визначених випадках має право звернутися безпосередньо до постачальника послуг хостингу, який надає послуги та (або) ресурси для розміщення відповідного вебсайту, із заявою про припинення порушення, допущеного власником вебсайту.

В Україні сформувалася розгалужена практика розгляду справ у спорах, що виникають у зв'язку з порушеннями прав інтелектуальної власності. Однією з проблем під час розгляду цієї категорії справ є визначення судом автора твору. Найкращим доказом для підтвердження авторського та (або) суміжних прав на твір є свідоцтво про його державну реєстрацію. У разі його відсутності необхідно виходити з того, що Закон України «Про авторське право і суміжні права» встановлює, що первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору (тобто особа, яка зазначена автором на оригіналі або примірнику твору, якщо тільки відсутні докази іншого (ст. 11 Закону)).

Однак постає питання щодо авторства творів у разі їх створення в електронній формі. Враховуючи положення ст. 1 цього Закону про те, що автором твору визнається особа, яка своєю творчою працею створила твір, питання можна вважати вирішеним. Що ж робити в тому випадку, якщо допис у мережі Інтернет або сторінках соціальних мереж був зроблений під псевдонімом? У такому випадку з метою доведення авторства необхідно вчинити низку дій (зокрема, звернутися до адміністрації соціальної мережі з метою отримання доказів про належність автору IP-адреси, з якої відбулась публікація). Цілком доречними для захисту інтелектуальної власності є підстави вважати такі технічні розробки, спрямовані на захист авторських прав у мережі Інтернет, як використання цифрового підпису, що дозволяє ідентифікувати автора твору, надання об'єкта авторського права на зберігання до веб-депозитарію тощо.

Належним відповідачем у таких справах є власник вебсайту, на якому розміщений

матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість для такого розміщення. Однак тут постає питання щодо встановлення власника вебсайту до моменту подачі позову до суду. Що стосується фіксації факту розміщення відповідного контенту в певний момент часу, то необхідно зробити відео процесу огляду вебсторінки з незаконно розміщеним об'єктом, зберегти вебсторінку з порушенням авторського права в Інтернет-архіві, звернутися до відповідних експертних установ (наприклад, до Центру компетенції «Український центр підтримки номерів та адрес» (УЦПНА)) щодо проведення фіксації та дослідження змісту вебсторінок у мережі Інтернет з видачею експертних висновків.

Наступною проблемою є відсутність чітких критеріїв для визначення розміру шкоди, заподіяної особі, яка на законних підставах володіє об'єктами права інтелектуальної власності. На цьому неодноразово наголошували представники юридичної практичної діяльності. Відповідно до ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав мають право подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п. «в» ч. 1 ст. 52 Закону) та позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права та (або) суміжних прав, або виплату компенсацій (п. «г» ч. 1 ст. 52 Закону).

Суд має право постановити рішення чи ухвалу про виплату компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів як подвоєна (а у разі умисного порушення — як потроєна) сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права та (або) суміжних прав замість відшкодування збитків чи стягнення доходу, відповідно до ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Проблема вбачається в тому, що текст цієї статті не містить вказівки на відмінності «винагороди» та «комісійних платежів», тому характерні особливості першого терміну встановлюються шляхом тлумачення положення п. 5 ст. 15 Закону.

Практичний кейс: постанова Верховного Суду від 28.01.2020 р. у справі №910/10951/17 ТОВ «Юніверс Медіа Корпорейшин» до ТОВ «Авіділон», ТОВ «Телерадіокомпанія Україна», ТОВ «Юніверс медіа копірайт ЧМ» про стягнення компенсації за порушення виключних майнових авторських прав на музичний твір.

Іншою проблемою захисту авторського права в судовому порядку є забезпечення доказів. Більшість форм порушення авторського права в сучасних умовах у цифровій формі потребує належної фіксації й швидкого розгляду з метою збереження доказової бази. Так, наприклад в судовій практиці відзначено, що при створенні в Інтернетмережі нового веб-сайту необхідним є зафіксувати його зміст, щоб забезпечити себе доказами авторства оригінального контенту. Докази повинні бути правдивими, належними та допустимими. Належний відповідач або Інтернет-порушник є автором окремого інформаційного матеріалу. Якщо автор інформаційного матеріалу є невідомим, належним відповідачем буде виступати власник веб-сайту, адже саме він створив технічні можливості та умови для поширення заперечуваної інформації. Власником веб-сайту є володілець облікового запису,

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте особливості захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.
2. Охарактеризуйте підстави і порядок захисту авторських і суміжних прав.
3. Проаналізуйте випадки вільного використання творів без згоди автора.
4. Проблеми плагіату у науковій сфері.
5. Охарактеризуйте основні цивільно-правові засоби захисту авторського права і суміжних прав.
6. Особливості самозахисту об'єктів авторського права і суміжних прав.

Література до теми: 1-7, 16, 18, 20, 22-25, 27, 28-35, 36,37, 38, 41, 42,44

ЛЕКЦІЯ 5. ПРАВОВА ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

План

1. Поняття та об'єкти патентного права та їх правова охорона
2. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій та комерційних таємниць
3. Правова охорона інших об'єктів права промислової власності.
4. Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації товарів та послуг.
5. Міжнародно-правова охорона знаків для товарів і послуг

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння об'єктів права промислової власності, особливостей охорони раціоналізаторських пропозицій та комерційних таємниць, охорона та захист прав на торговельні марки, географічні зазначення. Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів щодо розуміння об'єктів права промислової власності як об'єкти патентного права, раціоналізаторські пропозиції та комерційні таємниці, засоби індивідуалізації товарів та послуг, тощо.

Має на меті вивчення студентами нових, уточнених понять щодо специфіки правової охорони об'єктів права промислової власності, їх видів та порядку оформлення прав у відповідності до національного та міжнародного законодавства.

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері об'єктів промислової власності, сформувати повагу до результатів творчої діяльності у технічній сфері та підняти рівень правової освіти та культури суспільства у ставленні до результатів технічної творчості.

Набуті знання даватимуть можливості для практичного захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності в разі їх порушень та розвиткові критичного мислення щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної власності, навикам аналізу, синтезу. Зокрема, лекція забезпечує формування практичних навичок щодо захисту прав на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг та порядку міжнародно-правової охорони зазначених об'єктів.

Ключові слова: патентне право винаходи, корисні моделі, промислові зразки, суб'єкти патентного права, об'єкти патентного права, речовина, пристрій, спосіб, патентування, новизна, винахідницький рівень, промислова придатність.

1. Поняття та об'єкти патентного права та їх правова охорона.

В науці існують різні підходи до розуміння патентного права: як до інституту права чи як до окремої галузі права України. Більшість вчених є прихильниками позиції, за якою патентне право – це інститут цивільного права, дещо специфічний в силу вивчення відповідних об'єктів, або ж права промислової власності.

Проте, ряд вчених вважає, що патентне право – це галузь права, яка має свій предмет і метод правового регулювання. Особливістю цієї групи об'єктів є те, що вони мають справу не з матеріальними об'єктами, а з відносинами, що виникають у зв'язку з нематеріальними об'єктами і є результатом інтелектуальної діяльності. Лише в ході їхнього подальшого використання вони втілюються в матеріальні конкретні пристрої, механізми, технології, предмети побуту та ін.

Отже, основними об'єктами патентного права є винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Під поняттям винаходу розуміють творче розв'язання утилітарної проблеми, тобто це є певне оригінальне рішення для задоволення тієї або іншої практичної потреби за

допомогою конкретних засобів. Винахід — це результат інтелектуальної діяльності, який робить можливим практичне вирішення конкретного завдання (проблеми) в будь-якій сфері діяльності людини.

Об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо), процес (спосіб), а об'єктом корисної моделі — пристрій або процес (спосіб). Відповідні зміни потрібно враховувати при підготовці заявки та пошуку аналогів.

Не поширюється правова охорона винаходів (корисних моделей): компонування напівпровідникових виробів; хірургічні чи терапевтичні способи лікування людини або тварини, способи діагностики організму людини або тварини; процеси змінювання через зародкову лінію генетичної ідентичності людей; використання людських ембріонів для промислових або комерційних цілей; процеси змінювання генетичної ідентичності тварин, які можуть спричинити їх страждання; людський організм на різних стадіях його формування та розвитку; продукт або процес, який стосується рослини чи тварини, використання якого обмежується певним сортом рослин чи певною породою тварин; продукт або процес, який стосується природного біологічного матеріалу, не відокремленого від свого природного середовища, або що не є продуктом технічного процесу.

Не визнаються винаходом (корисною моделлю) згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»: відкриття, наукова теорія, математичний метод; схема, правила і метод проведення ігор, конкурсів, аукціонів, фізичних вправ, інтелектуальної або організаційної, зокрема, господарської діяльності; комп'ютерна програма; форма представлення інформації (наприклад, у вигляді таблиць, діаграм, графіків, тощо); зовнішній вигляд продуктів (зокрема виробів, споруд, територій), спрямований на задоволення виключно естетичних потреб.

Правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, загально визнаним принципам моралі та відповідає умовам патентоздатності

Винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною. Винахід (корисна модель) визнається новим, якщо він не є частиною рівня техніки. Об'єкти, що є частиною рівня техніки, для визначення новизни винаходу (корисної моделі) повинні враховуватися лише окремо. Рівень техніки включає всі відомості, які стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до НОІВ або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету.

Рівень техніки включає також зміст будь-якої заявки на державну реєстрацію в Україні винаходу (корисної моделі) (у тому числі міжнародної заявки, в якій зазначена Україна) у тій редакції, в якій цю заявку було подано спочатку, за умови, що дата її подання (а якщо заявлено пріоритет, то дата пріоритету) переує тій даті, яка зазначена у частині четвертій цієї статті, і що вона була опублікована на цю дату чи після цієї дати.

На визнання винаходу (корисної моделі) патентоздатним не впливає розкриття інформації про нього винахідником або особою, яка одержала від винахідника прямо чи опосередковано таку інформацію, протягом 6 місяців до дати подання заявки до НОІВ або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету. При цьому обов'язок доведення обставин розкриття інформації покладається на особу, заінтересовану у застосуванні цієї частини.

Винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки. При оцінці винахідницького рівня зміст заявок, зазначених у частині п'ятій цієї статті, до уваги не береться. Такими, що явно впливають із рівня техніки, можуть бути визнані нові форми відомого з рівня техніки лікарського засобу, у тому числі солі, складні ефіри, прості ефіри, композиції, комбінації та інші похідні, поліморфи, метаболіти, чисті форми, розміри часток, ізомери, якщо вони істотно не відрізняються за ефективністю.

Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок, кольорова гамма або їх сполучення, що визначає зовнішній вигляд промислового виробу і призначений для задоволення естетичних і ергономічних потреб.

У той же час не охоплюються поняттям промислового зразка: об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні спорудження; друкарська продукція як така; об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипучих або подібних їм речовин.

Промисловий зразок у найширшому змісті може бути визначений як орнаментальне або естетичне зовнішнє оформлення виробу. При цьому виріб повинен мати властивість тиражуватися, інакше цей об'єкт може бути визначений як твір мистецтва і охоронятися авторським правом.

Промислові зразки класифікуються на плоскі – містять двовимірну композицію, наприклад: текстури тканин, настільні дитячі ігри, зображення на одязі тощо; об'ємні – являють собою композицію, в основу якої покладена об'ємно-просторова структура, наприклад: зовнішній вигляд меблів, сільськогосподарської машини, мотоцикла, люстри тощо

Промисловий зразок відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету. Крім того, у процесі встановлення новизни промислового зразка береться до уваги зміст усіх раніше одержаних Установою заявок, за винятком тих, що на зазначену дату вважаються відкликаними, відкликані або за ними Установою прийняті рішення про відмову у видачі патентів і вичерпані можливості оскарження таких рішень. На визнання промислового зразка патентоспроможним не впливає розкриття інформації про нього автором або особою, яка одержала від автора прямо чи опосередковано таку інформацію протягом шести місяців до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету.

Патент на промисловий зразок надає захист зовнішньому вигляду будь-якого промислово застосовного виробу, забезпечуючи патентовладельцю монопольне право на виробництво і продаж запатентованого виробу не залежно від його функціональних властивостей. Щодо промислових зразків, то виникнення прав на цей об'єкт промислової власності інколи ускладнюється тим, що відрізнити такий зразок від інших подібних об'єктів промислової власності буває важко.

Наприклад, промисловий зразок може бути об'єктом авторського права або об'єктом декоративно-прикладного мистецтва. Як розрізнити зазначені об'єкти, дискусії щодо цього у спеціальній літературі відбуваються давно і безрезультатно. Чітких критеріїв для розрізнення промислових зразків від інших подібних об'єктів промислової власності не вироблено. Тому, на наш погляд, найкращим критерієм для такого розмежування є призначення даного об'єкта. Якщо розроблена модель призначена для надання промислового виробу зовнішньої форми, то це, безперечно, промисловий зразок. Якщо така модель призначена для прикраси, то її варто визнавати об'єктом декоративно-прикладного мистецтва.

Обсяг правової охорони, що надається промислового зразку, буде визначений усіма істотними ознаками на зображенні виробу, які будуть вказані в заявці на отримання патенту. Якщо окремих елемент загального зображення впливає на формування зовнішнього вигляду виробу, то він відноситься до істотних.

Для того щоб зовнішній вигляд виробу був зареєстрований як промисловий зразок, він не повинен суперечити публічному порядку, принципам гуманності та моралі, і повинен бути новим. Звертаю увагу на той факт, що при реєстрації промислового зразка береться до уваги світова новизна. Це означає, що всі ті ознаки, які формують зовнішній вигляд виробу, у своїй сукупності не повинні бути стали загальновідомими на дату подання заявки. У деяких країнах, у тому числі і в Україні, існує пільговий період, протягом якого розкриття інформації не несе за собою втрату світової новизни. В Україні він становить 6 міс.

Оскільки обсяг прав визначається сукупністю деталей (істотних ознак), які представлені на зображенні промислового зразка, при подачі заявки варто прибрати з фотографій, малюнків, креслень всю зайву інформацію, яка може обмежити обсяг прав. Якщо мова йде про упаковку, то в такому випадку в якості «зайвої інформації» можуть виступати рекламні слогани та логотипи, які варто захистити як ТМ, штрих-коди, інформація про виробника, інструкція з використання. І дуже важливо, щоб на представлених зображеннях добре проглядалися всі елементи упаковки. Якщо ж, крім кольору, відмінною рисою промислового зразка є малюнок, нанесений на упаковку, то в заявці це теж варто вказати в якості варіантів. Так, дотримуючись ці основні правила, можна отримати хорошу охорону для зовнішнього вигляду товару на весь термін охорони промислового зразка (на сьогоднішній день – це 15 років) і дати відсіч всім любителям користуватися чужими ідеями без дозволу.

Оформлення прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки потребує виконання ряду формальностей. Це, передусім, подання належним чином оформленої заявки до НОІВ, проведення експертизи, видачі відповідних правоохоронних документів, їх реєстрації та інше.

Міжнародна заявка має бути складена на офіційному бланку, встановленому Міжнародним бюро ВОІВ. Копії цих бланків надаються заявникам безкоштовно та доступні для завантаження з веб-сайта ВОІВ за адресою: <http://www.wipo.int/hague/en/forms/>.

2. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій та комерційних таємниць

Вагоме місце в Україні як, між іншим, і в багатьох країнах світу, посідає раціоналізаторська діяльність. І хоча раціоналізаторська діяльність як вид технічної творчості за своєю новизною і технічним рівнем є значно нижчою від винахідницької, однак вона масштабніша і доступніша будь-кому. Саме через це творчість раціоналізаторів, раціональне використання раціоналізаторських пропозицій, їх масштабність можуть давати більший ефект, ніж використання винаходів. Однак за роки незалежності в Україні відбулось катастрофічне зменшення кількості раціоналізаторів, а також поданих і впроваджених раціоналізаторських пропозицій.

Згідно із ст. 481 ЦК України раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Раціоналізаторська пропозиція може стосуватися будь-якої сфери суспільно корисної діяльності людини. Це може бути вдосконалення медичних інструментів та апаратури, оборони країни, зв'язку і транспорту тощо.

Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

До раціоналізаторської пропозиції законодавство встановило три необхідні вимоги:

- 1) пропозиція має стосуватися профіля підприємства, якому вона подана;
- 2) раціоналізаторська пропозиція має бути новою;
- 3) раціоналізаторська пропозиція повинна бути корисною підприємству, якому вона подана.

Пропозиція має стосуватися профіля підприємства, якому вона подана, тобто вирішувати певну практичну задачу. Звичайно, пропозиція повинна давати рішення задачі, а не її постановку, тому раціоналізаторською визнається пропозиція, що є технічним рішенням, спрямованим на зміну конструкції виробів і застосовуваної техніки, технології або складу матеріалів.

Другою необхідною ознакою раціоналізаторської пропозиції є новизна запропонованого рішення. Раціоналізаторська пропозиція визнається новою для підприємства, якому вона подана, якщо її суть на цьому підприємстві до подачі заяви на неї не була відома. Для встановлення новизни раціоналізаторської пропозиції використовуються усі наявні на даному підприємстві джерела інформації, які містять відомості про цю або тотожну пропозицію такою мірою, що робить її можливою для використання.

Третьою необхідною ознакою раціоналізаторської пропозиції є корисність рішення. Пропозиція визнається корисною, якщо її використання на даному підприємстві, організації або установі за наявних умов або в умовах, які повинні бути створені відповідно до затверджених планів, дозволяє одержати економічний, технічний або інший позитивний ефект.

Раціоналізаторська пропозиція визнається корисною для підприємства, якому подано заяву на неї, якщо її використання дає змогу підвищити економічну ефективність виробництва, одержати кращий дохід (прибуток) або одержати інший позитивний ефект цим підприємством. Інший позитивний ефект може полягати в будь-якому підвищенні технічного рівня виробництва, поліпшенні умов та безпеки праці, зниженні негативного впливу на навколишнє середовище тощо.

Положення визначає коло пропозицій, які формально хоч і підпадають під ознаки раціоналізаторських, але такими не визнаються. До них відносяться пропозиції інженерно-технічних працівників науково-дослідних, проектних, конструкторських, технологічних організацій і аналогічних підрозділів підприємств, що стосуються проектів, конструкцій і технологічних процесів, які розробляються ними.

Так, ч. 1 ст. 483 ЦК України визначено, що суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана.

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Однак ЦК України не містить визначення того, що слід розуміти під поняттям «добросовісне заохочення».

До особистих немайнових прав автора раціоналізаторської пропозиції належать право авторства, право на ім'я, право на назву раціоналізаторської пропозиції, право на пріоритет, до майнових прав – право на винагороду (ст. 484 ЦК України).

Визнання пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання є підставою для видачі автору посвідчення на раціоналізаторську пропозицію. Посвідчення стверджує визнання пропозиції раціоналізаторською, дату її подачі та авторство. Якщо пропозиція створена творчою працею кількох осіб, то посвідчення на раціоналізаторську пропозицію видається кожному співавтору із зазначенням інших співавторів. Посвідчення видається тією організацією, яка прийняла рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською. При цьому дія посвідчення, виданого підприємством, організацією або установою, припиняється, якщо на цю ж пропозицію потім видається посвідчення міністерством або відомством.

При визнанні пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання між заявником і підприємством має бути укладений договір, у якому повинні бути визначені межі використання пропозиції, порядок обчислення і строки виплати винагороди.

Комерційна таємниця є одним з найдавніших способів охорони результатів інтелектуальної діяльності. Давні майстри зберігали секрети своєї професійної діяльності задовго до виникнення перших правових засобів охорони виключних прав. Правова охорона комерційної інформації надавалася ще в Давньому Римі, де законом передбачався подвійний штраф за примушення рабів розкривати секрети своїх господарів.

Під комерційною таємницею підприємства розумілись пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства відомості, що не є державними таємницями, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди його інтересам.

Сьогодні, комерційна таємниця віднесена ЦК України (ст. 420) до об'єктів права інтелектуальної власності. Комерційною таємницею, відповідно до ст. 505 ЦК України, є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

В українському законодавстві і практиці передбачено розуміння комерційної таємниці як певних відомостей, що пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витікання) яких може завдавати шкоди його інтересам.

Майнові права на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.

Для організації збереження конфіденційної інформації комерційного підприємства необхідно провести комплекс заходів у двох напрямках: визначити інформацію, що становить комерційну таємницю, враховуючи її дійсну чи потенційну комерційну важливість; забезпечити порядок її захисту, що передбачає відсутність вільного доступу до інформації на законних підставах, вжиття заходів власником інформації для її охорони та збереження конфіденційності. Якщо всі ці умови не виконано, то підприємство не матиме підстав для притягнення працівників до відповідальності за розголошення чи передання інформації, що містить комерційну таємницю.

Конфіденційні відносини можуть існувати між підприємцем і його робітниками, між партнерами в підприємстві, між юридичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності і його службовими особами, а також між підприємцем та іншими комерційними і не комерційними контрагентами. Такий обширний суб'єктний склад правовідносин, які виникають з приводу розпорядження комерційною таємницею є однією із причин, які ускладнюють процедуру і специфіку охорони відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Комерційна таємниця не є загальновідомою, або загальнодоступною на законних підставах, вона визнана відповідним чином і підприємство вживає належних заходів щодо збереження її конфіденційності. Вона не є державною таємницею і не захищається авторським і патентним правом, не стосується негативної діяльності підприємства, здатної завдавати шкоди суспільству (порушень законів, неефективної роботи, адміністративних помилок, забруднення навколишнього середовища тощо).

У літературі, практичній діяльності трапляються такі терміни, як «виробнича таємниця», «торговельна таємниця», «секрет фірми», «ноу-хау» тощо, які не мають чіткого розмежування між собою. Тому існує потреба законодавчого розмежування цих понять між собою.

Іншою складністю правової охорони відомостей, що становлять комерційну таємницю є процедура розпорядження ними, або їхньої передачі. Враховуючи цей факт, інформація не є загальнодоступною і покупець часто-густо купляє загальні дані про сутність комерційної таємниці, маючи за основу лише характеристику кінцевого продукту, результату, або можливість отримання вищої якості чи кількості.

З природи комерційної таємниці як об'єкту інтелектуальної власності випливають такі основні правомочності володільця таємниці:

- право на використання комерційної таємниці;
- право розпорядитися цим правом на використання («право дозволяти використання комерційної таємниці» згідно зі ст. 506 ЦК України та право відчуження виключних прав за договором новому володільцю);
- право розкрити комерційну таємницю; право захисту прав на комерційну таємницю (у ст. 506 ЦК України згадується один із способів такого захисту – «право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці»).

Право на використання комерційної таємниці включає ті ж фактичні дії, що встановлені для інших змістовних об'єктів права інтелектуальної власності. Володільцю комерційної таємниці належить виключне право використовувати її будь-яким законним способом, якщо тільки це право не було передано ним іншій особі за договором.

Використанням комерційної таємниці слід вважати її застосування у виробничих, технічних, економічних, організаційних та інших цілях, зокрема у товарах, що виробляються, при виробленні товарів, при реалізації економічних та організаційних рішень, тощо.

Право розпорядитися правом використання комерційної таємниці впливає з особливостей використання виключних прав взагалі, під якими, на відміну від використання об'єктів речового права власності, розуміється не лише використання об'єктів цих прав самим праволодільцем, але й надання дозволу на вчинення відповідних дій з використання третіми особами. Об'єктом цієї правомочності (на відміну від об'єкту використання) є не сама комерційна таємниця, але саме право на неї. Існують дві форми такого розпорядження:

1) передача права, його відчуження, коли право у попереднього праволодільця припиняється і виникає у нового володільця;

2) надання права використання, тобто дозвіл використовувати комерційну таємницю, що здійснюється шляхом видачі ліцензії (укладення ліцензійного договору), коли весь обсяг прав, що залишається за межами ліцензії, зберігається у праволодільця-ліцензіара.

Право розкрити комерційну таємницю є третьою правомочністю праволодільця, яке є унікальним для комерційної таємниці, не властивим іншим об'єктам виключних прав. Це право також реалізується у двох формах:

1) можливість повідомити відомості, що складають комерційну таємницю, обмеженому колу осіб на умовах конфіденційності (комерційна таємниця зберігається та охороняється надалі);

2) можливість поширити ці відомості серед невизначеного кола осіб, розкрити їх, зробити загальнодоступними (комерційна таємниця припиняє свою дію, відомості перетворюються на загальновідомі, отже втрачається одна з умов охорони).

Однією з особливостей виключних прав на комерційну таємницю є те, що є можливою множинність праволодільців. Так, особа, яка стала добросовісно та незалежно від інших володільцем комерційної таємниці, набуває самостійних виключних прав на відповідні відомості. Відповідно, кожен із законних володільців може самостійно та незалежно від інших використовувати та розпоряджатися належними йому правами на комерційну таємницю, у тому числі розкрити її і зробити відомості загальнодоступними (це одночасно припинить права всіх інших аналогічних праволодільців).

Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначає керівник підприємства. Перелік відомостей, що не є комерційною таємницею, визначений у постанові Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. №611, в якій говориться, що «комерційну таємницю не становлять: установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; документи про сплату податків і обов'язкових платежів; інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків; документи про платоспроможність; відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю; відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню».

Підприємства зобов'язані подавати перераховані у цій постанові відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства, за їх вимогою. Цей документ дає можливість для органів, які здійснюють контрольно-ревізійну діяльність, вимагати пред'явлення відповідних документів.

Захист комерційної інформації полягає у здійсненні таких заходів:

- забезпечення обліку і збереження документів, які містять комерційну таємницю;
- використання організаційних, технічних та інших засобів захисту конфіденційної інформації;

- обмеження доступу до носіїв конфіденційної інформації;
- встановлення правил зарахування інформації до комерційної таємниці;
- розроблення інструкцій стосовно дотримання режиму конфіденційності та виконання їх особами, які мають доступ до конфіденційної інформації;
- здійснення контролю за дотриманням встановленого режиму охорони комерційних таємниць.

З метою обмеження доступу до інформації, що містить комерційну таємницю, керівник повинен видати спеціальний наказ про введення «Переліку відомостей, що містять комерційну таємницю підприємства»; заходи щодо охорони цих відомостей; визначення кола осіб, які мають доступ до цієї інформації; правила роботи з документами, що мають гриф «Комерційна таємниця».

Відповідальні працівники повинні під розписку ознайомитися з наказом і додатком до нього, який містить перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю певного підприємства.

Діловодство у разі роботи з документами, що містять комерційну таємницю, має особливості. Так, керівник підприємства своїм наказом призначає посадову особу, яка відповідає за облік, зберігання та використання документів, що мають гриф обмеження доступу. Нею може бути працівник, для якого робота з документами належить до основних службових обов'язків або відповідальний працівник, для якого виконання цих функцій становитиме додаткове навантаження.

Гриф конфіденційності означає, що право власності на інформацію, яку містить документ, належить підприємству. Якщо інформація, що становить комерційну таємницю, міститься в документах, які належать підприємствам-партнерам, то про її нерозголошення має бути зазначено в тексті (текстах) договору (договорів) між цими підприємствами.

Якщо на документі не проставлено гриф обмеження доступу і в тексті немає вказівок про конфіденційність, то це означає, що автор та особи, які підписали чи затвердили документ, передбачали всі можливі наслідки вільної (без обмеження доступу) роботи з документом.

Виготовлення документів з грифами «Комерційна таємниця», «Таємно», «Цілком таємно» здійснюють централізовано, у спеціально відведених приміщеннях, куди не мають доступу сторонні особи.

Віддруковані і підписані документи передають для реєстрації посадовій особі, яка відповідає за їх облік. Усі документи, що містять конфіденційну інформацію, реєструють окремо від інших документів у «Журналі реєстрації документів з грифом «Комерційна таємниця» («КТ»).

Комерційна інформація в умовах ринку є товаром, а причиною існування проблеми захисту комерційної таємниці є те, що вона охороняється різними службами та фірмами, які не мають єдиного координуючого органу та не взаємодіють між собою.

Досить важливо провести розмежування комерційної таємниці з іншими видами інформації, які належать до певного роду «таємниць». Якщо проаналізувати законодавство України, то ми зможемо виділити декілька видів таємниць. Це «банківська таємниця», «державна таємниця», «лікарська таємниця», «службова таємниця», «адвокатська таємниця», «професійна таємниця», «таємниця сповіді»

В українському законодавстві поняття «ноу-хау» було майже невідомим, про нього навіть не згадувалось у національному законодавстві, угоди на передачу «ноу-хау» укладались дуже рідко та тільки із зарубіжними партнерами і, як правило, через уповноважені зовнішньоторговельні організації. Для «ноу-хау» притаманні лише три основні ознаки – це секретність, застосовність та новизна, а такі ознаки як цінність та корисність факультативні.

Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогодні в юридичній літературі немає загальноприйнятого визначення «ноу-хау», а навпаки, існує велика кількість визначень і думок, а це у свою чергу призводить до того, що, «ноу-хау» ототожнюють з секретами

виробництва, що, на наш погляд, неприпустимо, тому що це хоча і спорідненні за змістом явища, однак не еквівалентні.

Спільним є те, що в кожному випадку «тайна» – це деяка інформація, по відношенню до якої встановлено обмежений доступ. Таємниця, за визначенням – це вид режиму, спосіб охорони від третіх осіб якої-небудь інформації. Однак слід зауважити, що на відміну від комерційної таємниці тут, як правило, мова йде не про охорону визначених майнових благ, а про захист різного роду публічних інтересів або особистих прав. Всі вказані види таємниць можуть представляти комерційну цінність для осіб однак їх особистою відмінністю від комерційної таємниці є те, що вони відповідними законами виключені із цивільного обігу (наприклад: неможливо уявити існування чинного договору про передачу інформації, яка становить державну таємницю).

Права носія на охорону нерозкритої інформації виникають з моменту створення або отримання конфіденційних відомостей та продовжують діяти необмежений час, але тільки за умови збереження конфіденційності інформації.

3. Правова охорона інших об'єктів права промислової власності.

Окремої уваги в системі об'єктів права інтелектуальної власності заслуговують результати селекції.

Селекція розробляє способи впливу на рослини і тварини з ціллю змінних спадкових якостей в потрібному для людини напрямленні. Вона являється одною із форм еволюції рослинного і тваринного світу, яка підкоряється тим же законам, що і еволюція видів в природі, але природній відбір тут частково замінений штучним відбором. З розвитком промислової і наукової селекції значно виросла продуктивність рослин і тварин. Сорт рослин і порода тварин стали засобами сільськогосподарського виробництва, важливими факторами інтенсифікації рослинництва і тваринництва. Починаючи виведення рослин і розведення тварин, людина стала відбирати і розмножувати найбільш продуктивні сорти, що сприяло їх покращенню.

Завданням селекції є виведення нових і кращих існуючих сортів рослин, порід тварин і мікроорганізмів шляхом штучного мутагенезу і відбору, гібридизації, генної і клітинної інженерії.

В селекції рослин виділяється декілька напрямків. Селекція на врожайність, яка являється головним критерієм сорту, продовжує бути основним напрямком селекції. Все більшого значення набуває селекція на якість: високий вміст потрібних речовин (крохмалю в картоплі, білка в пшениці), більш низький вміст негативних складових (білка в пивоварному ячмені, азотистих речовин в цукрових буряках). Ведеться також селекція на вміст в білках зернових культур незамінних амінокислот, на хімічний склад масла.

У тваринництві ведеться селекція на продуктивність і якість продукції (жирномолочність, білковість і амінокислотний склад молока, довжина і товщина шерсті, великих яєць), плодовитість (особливо в овець і свиней), забарвлення шкір, пристосованість до місцевих умов.

Об'єктом права на сорт є селекційне досягнення в рослинництві, одержане штучним шляхом або шляхом відбору, і так, що має одну або кілька господарських ознак, які відрізняють його від існуючих сортів рослин. Виведення нового сорту будь-якої культурної рослин потребує значних затрат, наполегливих пошуків, тривалого часу і великих зусиль. Відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», сорт – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови надання правової охорони: може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів; може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак; може розглядатися як

єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Назва сорту включає родове чи видове позначення і власну назву. Власна назва може бути представлена будь-яким словом, комбінацією слів, комбінацією слів і цифр або комбінацією літер і цифр. Назва сорту не повинна суперечити принципам гуманності і моралі; складатися тільки із цифр, за винятком випадків, коли це відповідає уставленій практиці найменування сортів, чи складатися виключно із знаків чи зазначень, які вказують на вид, групу стиглості, якість, призначення, цінність, походження або технологію вирощування; вводити в оману або давати хибне уявлення щодо характеристик, цінності, географічного походження сорту, а також про автора сорту чи іншу заінтересовану особу; бути тотожною чи настільки подібною, що її можна сплутати, щодо назви сорту права на який набути в Україні чи іншій державі.

Сорт повинен пропонуватися в Україні та в іншій державі під однією і тією ж назвою. Сорт вважається придатним для поширення в Україні, якщо від придатний для правової охорони, може бути використаний для задоволення суспільства, не заборонений для поширення з підстав загрози життю і здоров'ю людей, нанесення шкоди тваринному і рослинному світу, збереження довкілля.

Об'єктами племінної справи у тваринництві є велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птиця, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі, яких розводять з метою одержання від них певної продукції.

Суб'єктами племінної справи у тваринництві є власники племінних (генетичних) ресурсів; підприємства (об'єднання) з племінної справи, селекційні, селекційно-технологічні та селекційно-гібридні центри, іподроми, станції оцінки племінних тварин; підприємства, установи, організації, незалежно від форм власності, та фізичні особи, які надають відповідні послуги та беруть участь у створенні та використанні племінних (генетичних) ресурсів; власники неплемінних тварин – споживачі племінних (генетичних) ресурсів та замовники послуг з племінної справи у тваринництві.

Суб'єкти племінної справи у тваринництві мають право виконувати певні функції з племінної справи у тваринництві за умови отримання дозволу на їх виконання та використовувати племінні (генетичні) ресурси, що їм належать, на виконання загальнодержавних програм селекції.

Суб'єктом правовідносин, що виникають у процесі створення і використання сорту рослин, може бути будь-яка фізична і юридична особа. Суб'єктами прав на сорт рослин чи породи тварин можуть бути спадкоємці та інші правонаступники автора сорту, а також держава.

Іноземні громадяни та юридичні особи можуть бути суб'єктами прав на сорти рослин в Україні за принципом взаємності.

Суб'єктом права на сорт рослин може бути особа без громадянства, якщо вона постійно проживає в Україні.

Автором сорту визнається громадянин, творчою працею якого створено чи виявлено, виведено, поліпшено сорт. Якщо сорт створено спільною творчою працею кількох осіб, усі вони визнаються співавторами виведеного нового сорту. Проте, не вважаються співавторами ті особи, які не внесли особистого творчого вкладу у створення сорту. Особи, які надавали автору (співавторам) лише технічну допомогу, матеріально чи організаційно сприяли виведенню сорту, оформленню матеріалів для одержання права на сорт, не визнаються співавторами. Якщо кілька осіб вивели сорт незалежно одна від одної, то право на одержання патенту на сорт належить тій особі, чия заявка надійшла раніше до відповідного структури України. Право на одержання патенту може мати, будь-яка особа, якій автор передав своє право на одержання патенту.

Автор сорту може вказати про це безпосередньо в заявці або в окремій заяві, але за умови, що заява про це надійшла до Держсортслужби до прийняття рішення про видачу патенту.

До органів, які забезпечують правове регулювання в системі правовідносин по правовій охороні результатів селекції відносяться наступні: державна служба з охорони прав на сорти рослин (Держсортслужба), яка є урядовим органом державного управління, що діє у складі Мінагрополітики і йому підпорядковується.

Держсортслужба і підпорядковані їй Український інститут експертизи сортів рослин, інспекції з охорони прав на сорти рослин, державні сортодослідні станції, лабораторії та інші заклади експертизи, підприємства складають державну систему охорони прав на сорти рослин.

Спори, що виникають між суб'єктами племінної справи у тваринництві, розглядаються у встановленому законом порядку.

Права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин становлять: особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені державною реєстрацією; майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені патентом; майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

Так, майновими правами інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідченими патентом є: право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для поширення в Україні; виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин; виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, у тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законодавством.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин належать володільцю патенту, якщо інше не встановлено договором чи законодавством.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин спливає через тридцять років, а щодо дерев та винограду – через тридцять п'ять років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав.

Найменшого правового регулювання серед об'єктів права інтелектуальної власності зазнав такий об'єкт як наукові відкриття. Варто зазначити, що відкриття як об'єкт правової охорони було визнано Всесвітньою організацією інтелектуальної власності за наполяганням колишнього СРСР. Хоча відкриття не надає його авторам виключного майнового права, проте воно є значним надбанням всього людства. Відкриття – це вище досягнення науки і воно, безперечно, є результатом інтелектуальної діяльності.

В ст. 457 ЦК України сказано, що наукове відкриття – це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

В ст. 458 ЦК України зазначено, що автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву. Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому чинним законодавством.

З визначення відкриття випливають критерії його охороноздатності: відкриття повинне бути науковим положенням, обґрунтованим теоретично і, як правило, підтвердженим експериментально (у зв'язку з чим між датами пріоритету і реєстрації відкриття проходить іноді не одне десятиліття); відкриття повинне мати своїм об'єктом закономірність, властивість або явище матеріального світу; відкриття повинне бути новим, тобто раніше не відомим у світі науковим положенням; відкриття повинне вносити корінні зміни в рівень пізнання (що і доводиться десятиліттями).

4. Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації товарів та послуг.

До засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг більшість вчених відносять торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення.

Критерієм їх об'єднання є їхнє призначення, адже вони направлені на індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг.

Найбільш поширеним серед цієї групи об'єктів є торговельна марка. Торговельна марка – найбільш точний переклад англійського «trademark», це загальноприйнятий світовий термін в українське законодавство вперше уведений в 2003 році із прийняттям ЦК України.

Слід зазначити, що багато з торговельних марок, що набули відомості протягом кількох десятиків років своєю відомістю значною мірою все ж таки зобов'язані рекламі. Наприклад, споживачі, що надають перевагу сигаретам «Мальборо» асоціюють їх з рекламою, у якій розповідається легенда про країну мужніх, сильних ковбоїв, диких мустангів, прекрасних заходів і сходів серед скель і безкрайніх просторів. Реклама моделює у свідомості споживачів певний образ життя, який нібито стає їм доступним при споживанні тієї чи іншої продукції.

Торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів. Проте, на практиці, більш вживаним у літературі є термін – знак для товарів і послуг, а міжнародним законодавством вживається термін товарний знак.

Роль і значення торговельної марки (знаку для товарів і послуг) в умовах ринкової економіки важко переоцінити. Його функції багатоаспектні. При цьому ринок накладає на знак свою специфіку. Прийнято вважати, що торговельна марка виконує такі функції: вирізняльну, інформативну, рекламну, охоронну, гарантійну і психологічну.

Окремі фахівці дещо по-іншому визначають основні функції торговельної марки: позначення виробника чи продавця (відрізняльна функція), реклама товарів (рекламна функція), підвищення якості продукції (стимулювальна функція), захист прав виробника чи продавця (охоронна функція), позначення певного виду товарів (індивідуалізуюча функція), впорядкування випуску і збуту товарів (регулятивна функція), естетичного виховання (культурно-просвітницька функція).

Усі торговельні марки за формою виразу поділяються на словесні, зображувальні і об'ємні і комбіновані.

Словесні знаки більш ефективні як такі, що легко сприймаються зором та слухом. Вони більш виразні, легше запам'ятовуються, вимовляються. Серед словесних знаків часто зустрічаються імена великих людей – Наполеон, Колумб, Хмельницький та інші. Найбільш ефективним і поширеним об'єктом торговельних марок є словесні позначення. Їх кількість в загальній масі товарних знаків у країнах з високорозвиненою економікою досягає 70%.

Зображувальними знаками для торговельних марок можуть бути художні, графічні та інші подібні позначення. В історії торговельних марок вони найдавніші. Часто це буває результатом образотворчої діяльності і в такому разі, таке позначення може стати об'єктом авторського права. Зображення може стосуватися фігур людей, тварин, птахів, бути орнаментом, стилізованим зображенням тощо. Зображувальний знак має бути обов'язково новим, тобто оригінальним, відрізнитися від інших зображувальних знаків. Безперечно, такий знак має бути придатним для маркування товарів чи послуг, тобто бути технологічним.

Особливу групу торговельних марок складають об'ємні ТМ. Вони дозволяють захистити будь-який тривимірний об'єкт. Подібні знаки - це найчастіше або тара, або упаковка, пляшка або ємність для продукту фірми. З їх допомогою захисту підлягають просторово особливі тривимірні об'єкти, по яким споживач ідентифікує товари конкретного виробника. Найчастіше об'ємний знак торговельної марки повторює форму самого виробу або його упаковки, що характеризується тримірністю. Найбільш поширеними об'ємними знаками для товарів є оригінальні упаковки, наприклад, флакони для парфумів або пляшки для спиртних напоїв.

Разом з тим й інші просторові позначення, як трьохпроменева зірка на автомобілях «Мерседес», можуть служити як торговельні марки. Зазвичай для реєстрації заявляють

тривимірну фігуру, наділену індивідуальними особливостями, або композицію тривимірних об'єктів. Найпростішим прикладом такого виду ТМ може слугувати знаменита пляшка для «Coca-Cola». В Україні таким чином часто захищається форма тари для алкогольних напоїв, наприклад марок «Хортиця» та «Fratelli».

Для захисту оригінальної форми і розмальовки продукту існує також можливість зареєструвати права на промисловий зразок. Свідоцтво на промисловий зразок якраз і захищає форму і розфарбовування. Для забезпечення найбільш ефективного захисту форми та зовнішнього вигляду продукту, такі інструменти ІВ як торговельна марка та промисловий зразок, поєднуються.

Комбіновані знаки є поєднанням словесного і зображувального позначень, тобто вони складаються із двох частин – словесної і зображувальної, які мають і смислове значення. Зображувальна частина в основному, ілюструє словесну частину позначення. Обидві частини, безперечно, мають бути пов'язані композиційно і сюжетно та складати єдине ціле. Комбіновані торговельні марки (товарні знаки) у свою чергу, поділяються на три види: позначення, в яких переважає словесна частина; позначення, в яких мають місце змішування словесного і зображувального позначень з метою їх спільного впливу; позначення, в яких переважає зображувальна частина.

В міжнародній практиці відсутній також єдиний підхід щодо охорони звукових знаків. Дані знаки досліджує у своїй праці В. Мельников Він розрізняє дві категорії позначень: ті, які можна перекласти на музичні ноти, й інші (напр., крик тварини). Таким знакам не надається правова охорона в Бразилії, Мексиці, Китаї, Японії. Закон Німеччини про товарні знаки 1994 р. дозволяє реєстрацію цих знаків, якщо вони можуть бути виражені в графічній формі. Правова охорона звуковим знакам в США може бути надана за умови наявності розрізняльної здатності – первісної чи набутої шляхом використання звуку.

Реєстрація так званих нюхових знаків в більшості країн світу не передбачається. Але існують і винятки. Так, в 1990 р. в США було зареєстровано запах квітів одного з американських чагарників для маркування пряжі. До охороноздатних позначень віднесено запах і в Австралії. В Мексиці та Південній Кореї нюхові знаки охороняються законами про недобросовісну конкуренцію.

Водночас за об'єктом чи способом зазначення виділяють види торговельних марок

найменування фірми

знак фірми

фірмовий слоган

фірмовий герой

знак для товару

знак для послуги

етикетка товару

упаковка товару

ємність для товару

Для набуття прав на торговельну марку вона має бути внесена компетентним державним органом до відповідного реєстру, а особа повинна отримати охоронний документ — свідоцтво, яке видається Державним департаментом інтелектуальної власності.

Правова охорона надається не самій торговельній марці як певному позначенню, а завжди з прив'язкою до певних видів товарів і послуг, для вирізнення яких ця торговельна марка призначена. Тож обсяг наданої свідоцтвом правової охорони визначається, з одного боку, зображенням торговельної марки, і тим переліком товарів і послуг, для яких ця торговельна марка зареєстрована.

Для володільця із свідоцтва на торговельну марку слідують майнові виключні права: забороняти використання позначення, тотожного зареєстрованій торговельній марці, для позначення тих товарів і послуг, що охоплюються переліком товарів і послуг; для яких цю торговельну марку зареєстровано. Використання іншою особою позначення, тотожного зареєстрованій торговельній марці, для тих самих товарів і послуг без дозволу володільця свідоцтва є порушенням виключного права на торговельну марку.

Законодавством України передбачено два випадки, коли виникнення права інтелектуальної власності на торговельну марку не потребує реєстрації торговельної марки і одержання свідоцтва: 1) якщо торговельна марка має міжнародну реєстрацію; 2) якщо торговельна марка визнана добре відомою.

Правовідносини при використанні знака, свідоцтво на який належить кільком особам, визначаються договором між ними. У разі його відсутності кожний володільць свідоцтва може використовувати знак на свій розсуд, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання знака та передавати право на знак іншій особі без згоди решти володільців свідоцтва.

Використанням торговельної марки відповідно до ст. 16 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» використанням торговельної марки є такі дії:

нанесення її на будь-який товар, для якого торговельну марку зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет;

застосування її під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої торговельну марку зареєстровано;

застосування її в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах. Доменне ім'я — ім'я, що використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті.

Свідоцтво надає його володільцеві виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди, якщо інше не передбачено законом:

зареєстрований знак стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг;

зареєстрований знак стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги;

позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, якщо внаслідок такого використання ці позначення і знак можна сплутати;

позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, або ці позначення і знак можна сплутати.

Останнім часом до об'єктів індивідуалізації відносять й бренд. Зразу ж зазначимо, що бренд – різновид торгівельної марки, але має своє власне змістовне наповнення. Бренд (англ. brand, товарна марка) — термін в маркетингу, який охоплює комплекс інформації про суб'єкта господарювання і його товар, який є популярною, легко-упізною та юридично захищеною символікою виробника чи товару. Є три підходи до визначення бренду: 1) через завдання і індивідуальні атрибути: назву, логотип інші візуальні елементи (шрифти, дизайн, кольорові схеми і символи), які надають можливість виділити товаровласника від його конкурентів; 2) образ, імідж, репутація товаровиробника серед клієнтів, споживачів, громадськості; 3) стиль діяльності товаровласника на ринку, зокрема рівень співпраці із споживачами.

Вирізняється правовий і психологічний підхід до розуміння бренду: перший у ракурсі тільки товарного знаку, що підлягає правовій охороні; другий – з огляду споживачької психології та забезпечення лояльності споживачів бренду як інформації про рівень споживання і асоціацію себе із таким трендом.

Тож синонімами терміну «бренд» є поняття «товарний знак» і «торгова марка». Поняття «бренд» і «брендинг» здебільше не правові поняття, а терміни, які використовуються для просування товарів на ринок. Бренд має комплексне походження: як об'єкт авторського права, товарного знаку і фірмового найменування. Обов'язковою умовою існування бренду є дотримання загального фірмового стилю - візуальної та змістовної єдності образу юридичної особи. Його складовими є: назва продукту, логотип, товарна марка, фірмове найменування, фірмові кольори, слоган, стиль і колір спецодягу працівників, належні об'єкти інтелектуальної власності. Брендуння проводиться поліграфічними методами, шовкографією, вишивкою, термотрансферними технологіями, тисненням, рекламою тощо.

Рівень бренду дозволяє товару бути конкурентоспроможним. Особливим підвидом бренду є дженерик — продукт, який має у його назві узагальнення продуктової чи сортової категорії.

Особливістю прав на торговельну марку є те, що на даний об'єкт відсутні немайнові права, а присутній лише комплекс майнових прав, так як щодо їх створення немає такої ознаки як творчий характер і немає суб'єкта творчості – творця. Крім того, права на торговельну марку набуваються на підставі: подання в установленому порядку заявки на торговельну марку, що містить позначення, яке відповідає поняттю торговельної марки; міжнародної реєстрації, що містить позначення, яке відповідає поняттю торговельної марки; визнання торговельної марки добре відомою в Україні; передання цих прав відповідно до закону; переходу цих прав внаслідок припинення юридичної особи, в порядку успадкування та на інших підставах, встановлених законом; рішення суду.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та юридичним особам. Взаємовідносини між ними при користуванні маркою визначаються угодою. У разі відсутності такої угоди кожний власник свідоцтва може користуватися і розпоряджатися маркою на свій розсуд, але жоден із них не має права давати дозвіл тобто видавати ліцензію на використання марки без згоди решти власників свідоцтва.

Іноземні юридичні та фізичні особи теж можуть бути суб'єктами прав на торговельну марку за тих самих умов, що й громадяни України.

Не можуть бути суб'єктами прав інтелектуальної власності на торговельну марку релігійні організації, фонди та інші некомерційні юридичні особи, які не виробляють товарів та не надають послуг.

Правова охорона надається торговельній марці, яка не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та на яку не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони.

Не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують або імітують: державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми); офіційні назви держав; емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій; офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки; нагороди та інші відзнаки.

Також не можуть одержати правову охорону позначення, які: звичайно не мають розрізняльної здатності та не набули такої внаслідок їх використання; складаються лише з позначень, що є загальноновживаними як позначення товарів і послуг певного виду; складаються лише з позначень чи даних, що є описовими при використанні щодо зазначених у заявці товарів і послуг або у зв'язку з ними, зокрема, вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг; є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар чи надає послугу; складаються лише з позначень, що є загальноновживаними символами і термінами; відображають лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товару істотну цінність.

Не реєструються як знаки позначення, які відтворюють: промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам; назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників; прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку належать володільцю відповідного свідоцтва, володільцю міжнародної реєстрації, особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором.

Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку в установленому законом порядку, якщо інше не встановлено законодавством. Зазначений строк може бути продовженим щоразу на десять років у порядку, встановленому законодавством.

Чинність майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку може бути припинено достроково за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору, а також в інших випадках, передбачених законом.

Географічні зазначення дають можливість виокремити виробника щодо місця виготовлення його товару. Правовий режим географічних зазначень регулюється Цивільним кодексом України та Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Як правило, умовою використання географічного зазначення є або територіальний критерій і будь-який суб'єкт підприємницької діяльності може використати таке позначення для вирізнення своєї продукції, або таке використання здійснюється відповідно до людського чинника, а саме певна родова традиція передання відповідних секретів щодо певного виготовлення товару, що пов'язано із відповідним регіоном.

На практиці вживається наступна класифікація походження товару: просте зазначення походження товару, кваліфіковане зазначення походження товару.

Просте зазначення походження товару – це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару.

Кваліфіковане зазначення походження товару – це термін, що охоплює такі терміни: «назва місця походження товару» і «географічне зазначення походження товару».

Назва місця походження товару – це назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором.

Географічне зазначення походження товару – це назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора.

Правова охорона простого зазначення походження товару надається на підставі його використання. Вона полягає у недопущенні використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману щодо справжнього географічного місця походження товару. Просте зазначення походження товару не підлягає реєстрації.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені законом.

Суб'єктами прав на географічне зазначення є особа чи об'єднання осіб, незалежно від його організаційно-правової форми або складу, які в певному географічному місці виготовляють товар або видобувають чи переробляють сировину для товару, особливі властивості, певна якість, репутація чи інші характеристики якого зумовлені цим географічним місцем. До такого об'єднання осіб можуть входити інші зацікавлені особи.

Не є придатним для набуття прав на географічне зазначення позначення, яке: суперечить моралі чи публічному порядку; вводить в оману громадськість щодо географічного місця, з якого походить товар, способу виготовлення, особливих властивостей, певної якості, репутації чи інших характеристик товару, пов'язаних з географічним місцем; є видовою назвою товару – застосовуваною в назві товару назвою географічного місця, в якому цей товар початково вироблявся або збувався, яка згодом стала загальноживаною в Україні як позначення (назва) певного виду товару безвідносно до конкретного місця його походження; правильно вказує на географічне місце вироблення товару, але створює у споживачів помилкове уявлення про те, що товар вироблено в іншому географічному місці; є ідентичним назві сорту рослини чи породи тварини, якщо воно може ввести в оману споживачів щодо дійсного походження товару; є ідентичним або таким, що його можна сплутати з торговельною маркою, якщо використання цього позначення може ввести в оману споживачів щодо особи, яка виробляє товар, для якого набуто права на таку торговельну марку.

5. Міжнародно-правова охорона знаків для товарів і послуг

Міжнародно-правова охорона товарних знаків здійснюється Паризькою конвенцією про охорону промислової власності. Зазначена Конвенція була першим міжнародно-правовим актом, який визначив принципові засади міжнародно-правової охорони товарних знаків, які, до речі, в названій Конвенції називаються просто «знаки».

Відповідно до даної Конвенції умови подання заявки і реєстрація товарних знаків визначаються в кожній країні Союзу її національним законодавством. Проте будь-яка інша країна Союзу не може відмовити заявникові в реєстрації товарного знака на тій підставі, що заявникові було відмовлено в країні його походження. Знаки, зареєстровані в одній країні

Союзу, розглядаються як незалежні від знаків, зареєстрованих в інших країнах Союзу, включаючи країну походження.

Проте країни Союзу зобов'язані відмовляти в реєстрації або визнавати недійсною реєстрацію і забороняти використання знака, який відтворює, імітує або є перекладом іншого знака за визначенням компетентного органа країни реєстрації або країни, де цей знак уже став загальновідомим.

Конвенція визначає загальні правила, відповідно до яких певні позначення не можуть бути зареєстровані як товарні знаки. Це можуть бути герби, прапори, емблеми, клейма тощо. Якщо відповідно до законодавства країни Союзу передача знака вважається дійсною лише в тому випадку, коли така передача здійснюється разом з передачею промислового чи торговельного підприємства, то така передача визнається дійсною, якщо вона була здійснена разом із передачею частини підприємства.

Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків. Угода укладена 14 квітня 1891 р. Угода багато разів переглядалася, останній раз – 2 жовтня 1979 р. Україна є учасницею Угоди з грудня 1991 р. Метою Угоди було проголошено створення системи для отримання міжнародної реєстрації знаків для товарів і послуг. Зараз членами Мадридської угоди є 109 країн. Але використовувати її можна також якщо у вас є особистий або діловий зв'язок з одним із учасників системи. Це означає, що ви повинні мати місце проживання, мати промислове чи комерційне підприємство або бути громадянином однієї із 125 країн, які охоплені 109 членами Мадридської системи.

Мадридська система є системою, що має централізоване керування, та дозволяє через одну процедуру реєстрації отримати правовий захист торговельної марки у декількох країнах, котрі також підписали Мадридську угоду. Така реєстрація є набагато ефективнішою, ніж реєстрація торговельної марки у кожній з цих країн окремо. Мадридська система керується Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності. До того як була створена Мадридська система, не існувало жодного шляху зареєструвати торговельну марку один раз, щоб отримати її правову охорону у всьому світі.

Основні особливості Мадридської угоди можна коротко викласти таким чином, що:

по-перше, заявник повинен бути громадянином країни-учасниці Мадридської угоди або фізичною чи юридичною особою, яка проживає чи має дійсне і нефіктивне промислове або комерційне підприємство в такій країні;

по-друге, знак, на який мають намір одержати міжнародну реєстрацію, повинен бути спочатку зареєстрований на національному рівні Відомством по товарних знаках країни походження заявника. Таку реєстрацію називають «основною реєстрацією». Країна походження, тобто країна, в якій повинна бути подана національна реєстрація, яка є основою міжнародної реєстрації, не може бути обрана заявником на його розсуд;

по-третє, відповідно до Мадридської угоди безпосередня подача заявки до Міжнародного бюро не передбачена. Заявка на міжнародну реєстрацію повинна подаватися до Відомства країни походження, яке пересилає її до Міжнародного бюро в Женеву. Роль Відомства країни походження полягає не тільки в тому, що воно пересилає заявки на міжнародну реєстрацію до Міжнародного бюро ВОІВ, але й в тому, що Відомство засвідчує, що знак, який є предметом заявки на міжнародну реєстрацію, не відрізняється від знака, що є предметом основної реєстрації, а також те, що товари чи послуги, для які впрошується правова охорона, охоплюються товарами і послугами основної реєстрації;

по-четверте, міжнародна заявка повинна містити в собі перелік країн, членів Мадридської угоди, в яких впрошується правова охорона (так звані «зазначені країни»);

по-п'яте, при дотриманні всіх необхідних умов, включаючи сплату мита. Міжнародне бюро реєструє знак в Міжнародному реєстрі, направляє повідомлення про міжнародну реєстрацію у Відомства зазначених держав і публікує відповідному виданні;

по-шосте, від дати міжнародної реєстрації в кожній з зазначених країн знаку надається така ж охорона, як коли б він був заявлений безпосередньо у національному Відомстві цієї країни.

Отже можемо узагальнити наступні етапи Мадридської системи

👉 Етап 1 – Подача заявки через ваше національне або регіональне відомство ІВ (відомство походження)

Перш ніж ви зможете подати міжнародну заявку, вам потрібно вже зареєструватися або подати заявку у вашому національному офісі ІВ. Реєстрація або заявка відома як базовий знак. Потім вам потрібно подати свою міжнародну заявку через це ж відомство інтелектуальної власності, яке засвідчить і перешле її до ВОІВ.

👉 Етап 2 – офіційна експертиза ВОІВ

ВОІВ проводить лише формальну експертизу вашої міжнародної заявки. Після схвалення ваш знак реєструється в Міжнародному реєстрі та публікується в Бюлетені міжнародних знаків. Після цього ВОІВ надішле вам свідоцтво про міжнародну реєстрацію та повідомить відомства інтелектуальної власності на всіх територіях, де ви бажаєте захистити свій знак.

👉 Етап 3 – перевірка по суті національними або регіональними відомствами інтелектуальної власності (офісом визначеної Договірної сторони)

Офіси інтелектуальної власності територій, на яких ви хочете захистити свій знак, приймуть рішення протягом відповідного терміну (12 або 18 місяців) відповідно до свого законодавства. ВОІВ вносить рішення відомств інтелектуальної власності в Міжнародний реєстр, а потім повідомить вас.

Міжнародна реєстрація вашого знака діє 10 років. Ви можете поновити реєстрацію в кінці кожного 10-річного періоду безпосередньо в ВОІВ з набуттям чинності у зазначених відповідних Договірних Сторонах.

Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків («Мадридський протокол»).

Зазначений Протокол був прийнятий у 1989 р. Протокол допускає можливість подання заявки на міжнародну реєстрацію знаків не тільки на підставі національних реєстрацій, а й на підставі національних заявок. Право вибору належить заявникові. Протокол допускає подовження строку для внесення рішення про відмову в наданні правової охорони знаку замість одного року до 18 місяців. Протокол дозволяє перетворення анульованої міжнародної реєстрації в національні або регіональні заявки в кожній зазначеній договірній стороні. При цьому такі заявки будуть мати дату подання і, за наявності такої можливості, дату пріоритету міжнародної реєстрації. Мадридський протокол має своєю метою розширити межі використання Мадридської системи в цілому.

Ніццька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків

Угода підписана 15 червня 1957 р., набрала чинності 8 квітня 1961 р. Останній раз була переглянута 13 травня 1977 р. в Женеві, тому текст розглянутої угоди називається «Женевський акт».

Міжнародна класифікація, заснована Ніццькою угодою, включає:

- перелік класів, супроводжуваний за необхідності пояснювальними записками (перелік включає 34 класи товарів і 8 класів послуг);
- алфавітний перелік товарів і послуг, що вказує клас, до якого належить кожний товар або послуга.

Країни Ніццького союзу зобов'язані включати до офіційних документів і публікацій, що стосуються реєстрації знаків, номери класів відповідно до класифікації, до яких належать товари і послуги, відносно яких зареєстровано знак. Проте кожна країна Ніццького союзу застосовує Ніццьку класифікацію на свій розсуд. Кожна з цих країн може резервувати за собою право застосовувати Ніццьку класифікацію як основну або як допоміжну. В даному разі мова йде про те, що країни Ніццького союзу можуть мати свою національну систему класифікації товарів і послуг, де реєструється знак. У такому разі зазначені країни можуть використовувати на свій розсуд Ніццьку класифікацію як допоміжну.

Сам факт включення товарів і послуг до Алфавітного переліку Ніццької класифікації термінів жодним чином не зачіпає ніяких прав, які можуть міститися в цьому терміні.

Ніццькою класифікацією товарів і послуг зараз користуються понад 100 країн. Зростання кількості товарів і послуг зумовлює необхідність систематичного уточнення даної класифікації. Тому Міжнародним бюро Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності (ВОІВ) запроваджена служба класифікації товарних знаків її завданням є надання консультацій щодо класифікації будь-якій особі. Вона ж допомагає і сприяє включенню в Алфавітний перелік нових товарів і послуг. Оновлення Ніццької класифікації здійснюється Комітетом експертів, який складається із представників країн-учасниць Ніццької угоди.

Іншим міжнародно-правовим договором є Віденська угода про заснування міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків для товарів. Зазначена Угода була підписана на Дипломатичній конференції, яка відбулася у Відні 12 червня 1973 р. Угода набрала чинності 9 серпня 1985 р.

Віденська угода прийнята в розвиток Паризької конвенції про охорону промислової власності. Вона заснувала спеціальний Союз, який застосовує загальну класифікацію зображувальних елементів знаків. Інтенсивне зростання кількості товарних знаків і знаків обслуговування зумовило необхідність удосконалення існуючої системи класифікації товарів і послуг. Зазначена Угода безперечно тісно пов'язана з іншими міжнародними угодами, що стосуються охорони товарних знаків.

Міжнародна класифікація зображувальних елементів знаків складається з переліку категорій, груп і підгруп, за якими класифіковані зображувальні елементи знаків, які в деяких випадках супроводжуються пояснювальними записками. Оригінал Міжнародної класифікації знаходиться на зберіганні в Генерального директора ВОІВ.

Основною метою Міжнародної класифікації є полегшення проведення попереднього пошуку. Проте вона ні в якій мірі не впливає на обсяг прав, що надаються охороною. Держави-члени Союзу можуть застосовувати Міжнародну класифікацію або як основну, або як допоміжну систему. Іншими словами, держави-члени Союзу на свій розсуд можуть використовувати Міжнародну класифікацію як основну і єдину, але можуть використовувати її як допоміжну до власної національної класифікації.

Відповідно до Угоди країни-члени Союзу повинні включати в офіційні документи і такі, що відносяться до реєстрації і продовження знаків публікації номери категорій, груп і підгруп, відповідно до яких розподіляються зображальні елементи цих знаків.

Ще одним, не менш важливим договором є Договір про закони з товарних знаків. Договір прийнятий Дипломатичною конференцією 27 жовтня 1994 р.

Даний Договір застосовується до знаків, які складаються із візуальних позначень за умови, що тільки ті із договірних сторін, які приймають до реєстрації об'ємні знаки, зобов'язані поширювати чинність даного Договору на такі знаки. Даний договір не застосовується до топографічних знаків і знаків, які складаються не із візуальних позначень, зокрема, до звукових чи нюхових, а також до колективних, сертифікаційних і гарантійних.

Договір про закони з товарних знаків уточнює і конкретизує деякі положення Мадридської угоди та інших міжнародних угод по товарних знаках. Зокрема, в ньому містяться чіткі положення щодо форми і змісту заявки на реєстрацію товарних знаків. Він визначає мінімальні вимоги, яким має відповідати національне законодавство країни-учасниці Договору. Положення, викладені в Договорі, є обов'язковими для країн-учасниць цього Договору.

Договір визначає конкретні дані, які повинні знайти обов'язкове відображення в заявці. Такими даними є прізвище і адреса заявника або його повіреного, заява про пріоритет, одне або кілька зображень знака залежно від кольору або розміру знака. У заявці повинні бути зазначені назви товарів або послуг, для яких передбачається реєстрація знака. Товари і послуги повинні бути згруповані за Ніццькою класифікацією. За Договором допускається подання заявки на кілька товарів чи послуг. Заявка повинна бути прийнята, а знак зареєстрований, навіть якщо товари чи послуги, зазначені в заявці, відносяться до різних класів Ніццької класифікації. Строк дії реєстрації товарного знака Договір визначає в 10 років з наданням можливості продовжувати чинність на наступні десятирічні періоди.

Договір визначає максимум вимог, які можуть бути встановлені для продовження чинності реєстрації, вони такі ж, як і при поданні заявки на реєстрацію.

Договір про закони з товарних знаків не містить ніяких рекомендацій чи зобов'язань щодо приєднання до тих чи інших міжнародних конвенцій, угод чи договорів. Проте містить застереження, що договірні сторони повинні дотримуватися вимог Паризької конвенції про охорону промислової власності в тій частині, що стосується знаків. Сторони Договору зобов'язані також дотримуватися і забезпечити виконання Ніщцької класифікації стосовно групування назв товарів і послуг у заявці.

У розвиток і доповнення Договору прийнята також Інструкція, яка деталізує окремі положення Договору.

Професійна спільнота вже почала обговорювати різні варіанти вирішення цієї проблеми. Наприклад, вони зазначають, що відомства можуть почати вимагати вузької специфікації товарів і послуг, що обмежує сферу захисту торговельної марки, зобов'язувати надавати докази та реальні приклади використання позначення для заявлених товарів чи послуг, вимагати чітке підтвердження наміру використовувати ТМ (intent-to-use requirement). Така практика вже частково поширена в США. Наприклад, вам потрібно підтверджувати використання торговельної марки кожні 5 років у США, інакше Патентне відомство скасовує її реєстрацію. Іншими варіантами можуть бути – перевірка підстав для відмови у видачі ТМ ex officio, збільшення офіційних зборів для подачі ТМ із короткими та широковживаними позначеннями, розширення можливостей для примусового ліцензування та обсягу прав на попереднє використання.

Ця тема досить цікава. Безсумнівним є те, що реєстрація торговельної марки стає дедалі складнішою. У всьому світі є мільйони зареєстрованих марок, тому кожна нова заявка може зіткнутися з запереченням від власників уже зареєстрованих знаків.

Питання для обговорення:

1. Проаналізуйте майнові права на торговельну марки?
2. Охарактеризуйте зміст майнового права інтелектуальної власності на комерційне найменування?
3. Проаналізуйте зміст права інтелектуальної власності на географічне зазначення?
4. Розкрити зміст та порядок подання заявки на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування?

Література до теми: 1-5, 7-12, 14, 16, 17, 19, 22, 26, 30, 32-35, 38,39, 40, 43,45, 49,50,52

ЛЕКЦІЯ 6. РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ НА ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

План

1. Договори як підстава розпорядження майновими правами.
2. Договори в авторському праві.
3. Поняття та види договорів в сфері права промислової власності. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійний договір.
4. Види ліцензій у сфері інтелектуальної власності.

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння розпорядження об'єктами права промислової власності, тощо.

Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів щодо розуміння порядку та специфіці розпорядження об'єктами права промислової власності, уточнення змісту договірних форм розпорядження майновими правами суб'єктів права промислової власності.

Має на меті вивчення студентами нових, уточнених понять в системі договірних відносин щодо наступних договірних форм як ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір комерційної концесії (франчайзингу).

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері комерціалізації об'єктів промислової власності, сформувані повагу до результатів творчої діяльності у технічній сфері та підняти рівень правової освіти та культури суспільства.

Ключові слова: розпорядження майновими правами, договори щодо розпорядження правами., авторські договори, договори в сфері промислової власності, ліцензійні договори на використання об'єктів права промислової власності, договір комерційної концесії, ліцензійний договір.

1. Договори як підстава розпорядження майновими правами. Договори в авторському праві.

Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності – це право власника об'єкта інтелектуальної власності передавати права на використання даного об'єкта іншій особі повністю або частково. Велика можливість використання договору у всіх сферах життя суспільства як універсального регулятора відносин дозволяє охарактеризувати його як спільний правовий акт, який являє собою формалізоване вираження і закріплення відособлених погоджених автономних волевиявлень двох чи більше формально рівних суб'єктів права, які встановлюють їх взаємні юридичні права і обов'язки, виконання яких вважається обов'язковим

Відповідно до ч.1. ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Правове регулювання договорів в сфері інтелектуальної діяльності закріплено в Цивільному кодексі України, як договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Вони спрямовані на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 1107 ЦК України, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності;

5) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Так, за способом створення і використання об'єкту інтелектуальної власності вищевказані договори можна поділити на договори, спрямовані на створення об'єктів інтелектуальної власності, і на договори, які регулюють порядок використання об'єктів інтелектуальної власності.

Договори щодо розпорядження правами інтелектуальної власності на об'єкт який вже був створений мають своїм предметом тільки ті результати інтелектуальної діяльності, які стали об'єктом правової охорони.

Проте, предметами договорів можуть бути і такі результати інтелектуальної діяльності, які ще мають бути створені. Предметами таких договорів будуть об'єкти авторського права, суміжних прав, об'єкти промислової власності, об'єкти, які складають засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг виконання певних робіт, наприклад, здійснення патентного пошуку, акумуляція певної науково-технічної та будь-якої іншої інформації, необхідної для успішної науково-технічної розробки, певні юридичні послуги, які надаються авторам творів та інших розробок. За своєю юридичною природою такі договори мають схожість до підрядних договорів, хоча між ними є істотна відмінність. Це можуть бути договори на створення будь-якого твору науки, літератури чи мистецтва. Об'єктом такого договору може бути створення певного науково-технічного об'єкта та досягнення будь-якої іншої науково-технічної мети.

Специфікою договорів у сфері інтелектуальної діяльності є також і те, що об'єктами права інтелектуальної власності є нематеріалізовані результати цієї діяльності. Усі ці результати можуть бути матеріалізовані, втілені в будь-який матеріальний носій, але об'єктом права інтелектуальної власності є тільки певний нематеріальний результат інтелектуальної діяльності.

Проблематикою зазначених договорів полягає ще й у тому, що зацікавлені в укладенні такого договору особи часто не можуть чітко уявити, про що йде мова, оскільки матеріального носія може ще й не бути. Така ситуація має місце, коли мова йде про використання об'єкта інтелектуальної власності. Коли ж йдеться про створення цього об'єкта, то яким він буде, не знає ніхто, та й не завжди об'єкт може бути створений виключно таким як його замовляють, адже в процесі творчості об'єкт може зазнати видозміни.

2. Договори в авторському праві.

Авторський договір — це двостороння угода, на основі якої автор передає або зобов'язується передати набувачеві свої майнові права на використання твору у межах та на умовах, погоджених сторонами. За своєю правовою природою цей договір охоплює суто авторські майнові правовідносини, зокрема врегульовує відносини з порядку передачі авторських прав на конкретний об'єкт авторського права (літературний твір, база даних, музичні твори, енциклопедії, сценарії тощо) та отримання винагороди автору.

Авторський договір — це двостороння угода, на основі якої автор передає або зобов'язується передати набувачеві свої майнові права на використання твору у межах та на умовах, погоджених сторонами. Тобто, це угода, за якою автор або правонаступники передають готовий твір певній організації для використання або автор бере на себе обов'язок створити певний твір і передати його для використання обумовленим у договорі способом. Відповідно до цивільного законодавства України використання об'єкту інтелектуальної власності здійснюється іншою особою тільки з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності (крім випадків, встановлених законом). Відповідно до Закону України "Про авторське право та суміжні права" автору та іншій особі, яка має авторське право, належить виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання твору будь-яким одним або всіма відомими способами на підставі авторського договору.

Авторський договір за своєю юридичною природою являється цивільно-правовим договором. Відповідно до ЦКУ використання об'єкту інтелектуальної власності здійснюється іншою особою тільки з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності (крім випадків, встановлених законом). Умови передання майнових прав інтелектуальної власності визначаються договором.

Розрізняють такі види авторських договорів:

Про передачу виключного права на використання твору: власник авторського права передає іншій (тільки одній) особі право використовувати твір певним способом, а також передає право дозволяти або забороняти використання цього твору іншим особам. При цьому за володільцем авторського права залишаються лише права, що не передаються (невідчужувані).

Про передачу невиключного права на використання твору : власник авторського права на твір передає іншій особі право використовувати твір певним способом і у встановлених межах. При цьому за особою, яка передає невиключне право, зберігається право на використання твору і на передачу невиключного права на використання твору іншим особам.

За авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові.

Договором може передбачатися виплата замовником авторові авансу як частини авторської винагороди. Авторський договір є різновидом цивільно-правових договорів, тому для винної сторони настає цивільно-правова відповідальність. Ст. 34 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює відповідальність за невиконання авторського договору:

1. Сторона, яка не виконала або неналежним чином виконала умови договору зобов'язана відшкодувати іншій стороні всі збитки, в тому числі упущену вигоду.

2. Якщо автор не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору-замовлення, він повинний відшкодувати замовникові збитки, в тому числі упущену вигоду. Усі спори, пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням умов авторських договорів вирішуються у суді.

3. Поняття та види договорів в сфері права промислової власності. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійний договір.

У зарубіжній і вітчизняній науковій літературі по-різному даються визначення ліцензійного договору. Різноманітність думок з цього приводу обумовлюється тим, що до недавнього часу, незважаючи на поширеність таких правочинів, була відсутня практика офіційного закріплення поняття ліцензійного договору.

Ліцензійний договір – це цивільно-правовий договір, згідно з яким одна сторона – ліцензіар – на оплатній основі надає іншій стороні договору – ліцензіату – право на використання об'єктів промислової власності.

Як і будь-який цивільно-правовий договір, ліцензійний договір має відповідати вимогам закону і містити всі необхідні умови та реквізити, без яких договір недійсний. Ліцензійний договір має бути укладений у письмовій формі, якщо інше не передбачено погодженням сторін. Письмова форма не є обов'язковою для авторських ліцензійних договорів про опублікування твору в періодичних виданнях та енциклопедичних словниках, проте ліцензійні договори на право використання об'єктів права промислової власності крім обов'язкової письмової форми мають вимогу, що вони набирають чинності тільки після їх реєстрації в патентному відомстві України.

ЦК України у ч. 1 ст. 1109 вказує, що за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін.

Ліцензійний договір вважається укладеним, якщо сторони дійшли згоди щодо істотних умов (тобто тих умов, які визнані істотними законом або необхідні для договорів даного виду), проте дійсним ліцензійний договір стає з дати публікації відомостей про видачу ліцензії в офіційному бюлетені «Промислова власність» та внесення їх до державного реєстру. Порядок реєстрації ліцензійних договорів установлений Правилами розгляду і реєстрації договорів про передачу патенту і ліцензійних договорів про надання права на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки, інші.

Ліцензійний договір від імені юридичної особи підписує особа, яка має на це відповідні повноваження. Відповідними відомствами і творчими спілками можуть розроблятися і затверджуватися у встановленому порядку типові ліцензійні договори на використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Загальновідомо, що сторонами ліцензійного договору є ліцензіар та ліцензіат.

Ліцензіар – це фізична або юридична особа, якій належить виключне право дозволяти або забороняти використання об'єкта права інтелектуальної власності (наприклад, автор твору, володілець патенту на винахід, володілець свідоцтва на торговельну марку, інша особа, яка у встановленому порядку набула виключне право дозволяти використання відповідного об'єкта права інтелектуальної власності) має право на здійснення таких дій.

Ліцензіаром може бути як повнолітня, так і неповнолітня фізична особа. Законодавець надав можливість фізичній особі у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняється законом. Ліцензіаром може виступати і держава, інтереси якої представляє уповноважений орган. Творець об'єкта права інтелектуальної власності не завжди є ліцензіаром.

Іншою стороною ліцензійного договору є ліцензіатом. Ним є особа, якій надається дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензія) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства. Ним може бути як фізична особа (наприклад, виконавець, якому автор твору надає дозвіл публічно виконувати цей твір), так і юридична особа (наприклад, товариство, яке одержує від володільця патенту дозвіл на використання винаходу), а також держава, інтереси якої представляє уповноважений орган.

У ліцензійному договорі можуть бути обмеження у використанні майнових прав ліцензіатом. До таких обмежень ліцензіар вдається з метою уникнути конкуренції ліцензіата. Обмеження може стосуватися обсягу випуску товарів або ліцензія обмежується тільки виробництвом продукції, яка використовується для певних цілей (наприклад, для виробництва ліків лише для людини, але не для тварин). Обмеження може стосуватися також використання предмета ліцензії на певному виробництві або продажу продукції на певній території.

Ліцензійний договір вважається укладеним з моменту погодження сторонами істотних умов договору, тобто є консенсуальним договором. За загальним правилом умови договору повинні бути викладені у письмовій формі і підписані сторонами договору.

Ліцензійний договір може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін та за рішенням суду.

Сторони, які мають намір достроково припинити ліцензійний договір, укладають додаткову угоду про дострокове припинення ліцензійного договору, і на підставі цього подають до Департаменту підписану обома сторонами заяву про внесення змін до реєстру ліцензійних договорів у зв'язку з достроковим припиненням дії ліцензійного договору. Розгляд документів та внесення змін відбувається протягом двох місяців з дати надходження заяви.

Договір може бути визнаний недійсним на підставі рішення суду, ініціаторами якого можуть виступити ті ж суб'єкти, що й в інших видах договорів (сторони договору, державні органи).

Ліцензіар може відмовитися від ліцензійного договору у разі порушення ліцензіатом встановленого договором терміну початку використання об'єкта права інтелектуальної

власності. Ліцензіар або ліцензіат можуть відмовитися від ліцензійного договору у разі порушення другою стороною інших умов договору.

Ліцензійні договори залежно від окремих критеріїв поділяються:

за об'єктом щодо якого укладаються ліцензійні договори вони поділяють на :

- ліцензійні договори на винаходи, корисні моделі;
- ліцензійні договори на промислові зразки;
- ліцензійні договори на торгівельні марки;
- ліцензійні договори на топографії інтегральних мікросхем;
- ліцензійні договори на сорти рослин;
- ліцензійні авторські договори.

Згідно із чинним ЦК України сьогодні значно збільшилась сфера застосування ліцензійного договору. Так, у спеціальному законодавстві про інтелектуальну власність та в спеціальній літературі розрізняється ліцензійний договір у сфері авторського права та ліцензійний договір у сфері промислової власності.

При наявності правової охорони в залежності від правоохоронного документу (або способом охорони) ліцензійні договори поділяються на:

- патентні ліцензійні договори;
- безпатентні ліцензійні договори.

Патентними ліцензійними договорами називаються правочини, об'єкти яких захищені охоронюваними документами (патентом, свідоцтвом).

Безпатентними ліцензійними договорами називаються правочини, об'єкти яких не захищені охоронюваними документами (наприклад ліцензійні авторські договори).

Так, на думку М. М. Богуславського, крім патентних та безпатентних, виділяють ще й комплексні ліцензійні договори, в яких право використання запатентованих об'єктів інтелектуальної власності поєднується з правом використання ноу-хау.

За відплатністю ліцензійні договори поділяються на дві групи:

- відплатні ліцензійні договори;
- невідплатні ліцензійні договори.

Цивільний кодекс України у ч. 3 ст. 1109 як обов'язкову умову ліцензійного договору визначає розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності. Навіть якщо в ліцензійному договорі не буде зазначена плата, за законодавством України він вважатиметься відплатним, оскільки згідно Цивільного кодексу України договір є відплатним, якщо інше не встановлено самим договором, законом або не впливає із суті договору (презумпція відплатності договору). Якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена виходячи з його умов, вона визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору.

У світовій практиці зустрічаються і невідплатні ліцензійні договори. Невідплатна ліцензія може видаватися на право використання виключних прав за умови, що ліцензіат купуватиме у ліцензіара, наприклад, напівфабрикати для виготовлення напою «Кока-кола».

За законодавством України для того, щоб вважати ліцензійний договір невідплатним, сторони повинні передбачити це безпосередньо в умовах договору. Але тоді він відноситиметься не до ліцензійних, а до групи інших договорів щодо розпорядження майновими правами в сфері інтелектуальної власності.

3. Види ліцензій у сфері інтелектуальної власності.

Чинний ЦК України передбачені надання таких видів ліцензій: виключна, одинична, невиключна, а також інші види, що не суперечать закону.

Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності

у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

Виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Виключна ліцензія може бути обмежена. Межі виключної ліцензії стосуються: строку дії ліцензії; території, на яку поширюються надані права; способу використання охоронюваного об'єкта; обсягу використання предмета ліцензії. Обмеження можуть встановлюватись також щодо квоти на випуск виробів, ціни на вироблену за ліцензією продукцію та інших умов, які окреслюють виключні права ліцензіата та ліцензіара.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання об'єкта інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Цей вид ліцензії ще називають простою.

Відмінність виключної ліцензії від невиключної (простої) полягає перш за все у тому, що при виключній ліцензії ліцензіар сам не може використовувати предмет ліцензії у тих межах, що були визначені ліцензійним договором виключної ліцензії, і надавати право використання третім особам. Водночас ліцензіар може використовувати предмет ліцензії поза межами виключної ліцензії самостійно і надавати просту ліцензію (чи виключну) третім особам. Наприклад, якщо ліцензіар видав ліцензію на використання об'єкта інтелектуальної власності на території одного регіону країни, то він може видати просту чи виключну ліцензію на той самий об'єкт на території будь-якого іншого регіону цієї ж країни.

Виключна ліцензія більш вигідна для ліцензіата, оскільки вона надає йому можливості для використання предмета ліцензії з найбільшою для себе вигодою. За договором про невиключну ліцензію ліцензіар передає право на використання об'єкта інтелектуальної власності ліцензіату, залишаючи за собою право на використання цього самого об'єкта, включаючи право надання ліцензій іншим особам. Проте ліцензіат не наділяється правом на видачу субліцензій.

Чинне законодавство України про промислову власність містить припис, за яким у разі невикористання об'єкта промислової власності без поважних причин протягом трьох років, починаючи від дати публікації відомостей про видачу охоронного документа, або від дати, коли використання об'єкта промислової власності було припинено, на цей об'єкт може бути видано так звану примусову ліцензію. Будь-яка особа, яка має бажання і виявляє готовність використовувати даний об'єкт, може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на його використання.

Суд може прийняти рішення про надання такого дозволу (примусової ліцензії) за таких умов:

- 1) із власником охоронного документа не вдалося досягти угоди про укладення ліцензійної угоди;
- 2) власник охоронного документа не зміг довести, що факт невикористання об'єкта зумовлений поважними причинами;

Примусова ліцензія надається на умовах невиключної ліцензії. Примусова ліцензія, видана судом, повинна містити визначення обсягу використання, строку дії дозволу та порядку виплати винагороди власнику охоронного документа.

Видача примусової ліцензії на секретний об'єкт промислової власності може мати місце лише за умови, що заінтересована особа має дозвіл на доступ до цього об'єкта від Державного експерта.

В умовах воєнного та надзвичайного стану, а також в інтересах суспільства Кабінет Міністрів України має право дозволити використання об'єкта промислової власності визначеній ним особі без дозволу власника охоронного документа. Такий дозвіл також надається на умовах невиключної ліцензії, але з виплатою власнику документа відповідної компенсації.

У практиці укладення ліцензійних договорів зустрічаються випадки об'єднання в одному договорі виключних і невиключних ліцензій. Такі правочини отримали назву ліцензійних договорів змішаних ліцензій. Як приклад наводиться надання за одним ліцензійним договором одночасно виключної ліцензії на виробництво, використання і продаж продукції на території однієї чи декількох країн та невиключної ліцензії на виробництво і продаж продукції на території інших країн

За способом комерційної реалізації або в залежності від того, чи є ліцензійний договір самостійним чи входить в інший договір більш загального типу, розрізняють:

- «чисті» ліцензії;
- супутні ліцензії.

Ліцензія вважається «чистою», якщо метою договору є передача прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності в межах самостійного ліцензійного договору, а не за іншими договорами.

Супутні ліцензії передбачають передачу прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності в ліцензійній формі за іншими правочинами.

За умовам надання ліцензій виділяються такі види ліцензійних договорів:

- субліцензійні договори;
- «відкриті» ліцензійні договори;
- перехресні ліцензійні договори;
- поворотні ліцензійні договори.

Так, в ч. 2 ст. 1109 ЦК України закріплює правовий статус субліцензійного договору, за яким ліцензіат надає дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі (субліцензіату). Укладення субліцензійного договору можливе тільки у випадках, прямо передбачених у ліцензійному договорі між ліцензіаром і ліцензіатом. При цьому оскільки субліцензіат не перебуває у безпосередніх договірних відносинах з ліцензіаром, відповідальність перед останнім за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором. Зазвичай за субліцензійним договором надається проста ліцензія.

Іноколи субліцензійний договір називають «залежною» ліцензією, оскільки умови і об'єм прав, які ним передаються, безпосередньо залежать від основного ліцензійного договору між ліцензіаром та ліцензіатом. У випадку визнання недійсним чи закінчення строку дії основного ліцензійного договору субліцензійний втрачає свою юридичну силу.

Перехресна ліцензія («крос-ліцензія») передбачає взаємний обмін правами на використання об'єктів інтелектуальної власності, які часто доповнюють один одного, (наприклад, у разі залежності результатів творчої діяльності, коли більш пізні патенти не можуть бути реалізованими без отримання ліцензії на охоронюваний патентом прототип). У свою чергу власник останнього зацікавлений у придбанні права на використання більш досконалих рішень, тому обмін ліцензіями є розумним способом реалізації творчих досягнень.

Зворотною називається ліцензія, яка надає ліцензіару право на використання результату творчої діяльності, досягнутого ліцензіатом на основі отриманих від ліцензіара знань шляхом поліпшення і вдосконалення об'єкта основної ліцензії.

У разі, якщо патентовласник згоден надати право на використання науково-технічного досягнення будь-якій фізичній або юридичній особам за умови виплати винагороди, має місце відкрита ліцензія (так звана ліцензія по праву).

Слід відзначити позитивну сторону законодавства України, яке надає патентовласнику право на відкликання відкритої ліцензії, якщо не надійшло жодної пропозиції стосовно використання об'єкта промислової власності.

З огляду на підстави видачі дозволу (договір чи адміністративний акт компетентного державного органу) розрізняють добровільні і примусові ліцензії.

У разі надання добровільної ліцензії діє принцип свободи договору, тобто сторони вільні у виборі контрагента і визначенні умов дозволу (обсягу наданих прав, території і терміну дії ліцензії, розміру і порядку сплати винагороди і т.п.).

Примусова ліцензія – це дозвіл, що видається без згоди патентовласника компетентним державним органом (судом, господарським судом або Кабінетом Міністрів України) зацікавленій особі, на використання об'єкта інтелектуальної власності. Ці самі органи визначають у своєму рішенні обсяг такого застосування, термін дії дозволу, розмір і порядок виплати винагороди власнику патенту.

Залежно від мети видачі розрізняють три основні види примусових ліцензій:

- з метою забезпечення екологічної безпеки, здоров'я населення та інших інтересів суспільства [обов'язкова (офіційна) ліцензія];
- на винахід, корисну модель або промисловий зразок, які не використовуються чи недостатньо використовуються;
- на залежний об'єкт.

4. Правове регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу)

Франчайзинг, як явище правового характеру, регламентується нормами права інтелектуальної власності та зобов'язального права, а саме Цивільного кодексу (насамперед, глави 76 «Комерційна концесія»).

Слово «FRANCHISE» прийшло до нас із старовинної французької мови, в якій воно означало привілеї або свободу. Сьогодні його значення змінилося на права, привілеї, суверенітет, гарантовані владі, організаціям, бізнес- підприємствам або фізичним особам.

Історія франчайзингу як концепції, приходить з глибини віків, коли церква й король могли передати будь-кому право представляти державу у комерційних питаннях. Через деякий час франчайзинг став означати право на продаж продукції, надання послуг, виконання робіт будь-якої компанії.

Для нашої економіки франчайзинг сьогодні є відносно новим явищем, в той час коли в країнах з розвинутою економікою він практикувався протягом століть. Останнім часом у країнах з розвинутою ринковою економікою значно збільшився продаж товарів і послуг на умовах франшизи, тобто привілеїв й пільг. У США франшиза займає понад третину всієї роздрібною торгівлі. В Австралії понад 90% загального обсягу торгівлі на підприємствах швидкого обслуговування здійснюється на умовах франшизи. Є офіційні повідомлення про те, що франшиза використовується вже більш ніж у 70-ти країнах світу.

Сучасні франчайзингові відносини оформляються письмово у формі договору.

Франчайзинговий договір – один з найбільш важливих елементів системи франчайзингу. Він об'єднує в єдине умови, згідно з якими франшизіар буде надавати франшизіату послуги, що входять в комплекс франшизи на значний період часу, визначає характер стосунків між партнерами. В повному обсязі комплекс франшизи повинен містити всі умови необхідні для того, щоб франшизіат міг організувати роботу в своєму регіоні або свою торговельну точку з максимальними шансами на успіх, гарантованими досвідом франшизіара. Він повинен включати передачу прав на використання імені, ділової репутації і способів ведення бізнесу, якими володіє франшизіар і які зарекомендували себе на ринку, матеріали навчання, навчальні плани та програми, фірмові бланки і рекламні матеріали, запаси сировини, матеріалів, необхідних для організації розширення збуту продукції, маркетинг та інші послуги.

Договір комерційної концесії (франчайзингу) за своєю правовою природою відноситься до цивільно-правових договорів, тому що:

по-перше, права та обов'язки сторін засновані на їхньому волевиявленні;

по-друге, договір комерційної концесії регулює відносини тільки його сторін, для третіх осіб, що не є сторонами договору, він може породжувати тільки права, але не обов'язки. Сторони договору комерційної концесії (франчайзингу) є самостійними, юридично й

економічно незалежними суб'єктами цивільно-правових відносин. Це одна з відмітних ознак відносин франчайзингу.

Договір комерційної концесії (франчайзингу) набирає сили з моменту досягнення угоди між сторонами з усіх істотних умов і з моменту надання йому належної (письмової) форми, тобто з моменту підписання договірної документи обома сторонами.

Відповідно до ст. 1118 ЦК України договір комерційної концесії укладається у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми договору концесії такий договір є нікчемним. Сторонами в договорі комерційної концесії можуть бути фізична та юридична особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності (ст. 1117 ЦК України). Договір комерційної концесії є консенсуальним, двостороннім (взаємним), платним і каузальним.

За договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення або продажу певного виду товару або надання послуг (ст. 1115 ЦК України).

Предмет договору комерційної концесії повинен дозволяти диференціювати його від інших договорів, заснованих на передачі виключних прав. Предметом договору комерційної концесії є право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо), комерційного досвіду та ділової репутації.

Брагінський М.І. та Вітрянський В.В. відносять до предмета договору комерційної концесії дії правоволоділця, спрямовані на передачу права користування об'єктами інтелектуальної власності. Чинний ЦК України до предмета договору комерційної концесії відносять дії правоволоділця з надання в користування користувачеві торговельної марки та інших об'єктів інтелектуальної власності, комерційної таємниці та комерційного досвіду. У ЦК України зазначено, що правоволоділець надає користувачеві ділову репутацію.

Чинний ЦК України до суттєвих умов відносить ті умови договору, які визнані такими за законом або необхідні для договорів, а також всі ті умови, щодо яких за заявою однієї із сторін повинна бути досягнута угода. Виходячи з сучасної практики застосування договорів франчайзингу, можна окреслити коло істотних умов. До таких питань, на думку Цірат Г.В., належать:

1) ціна договору франчайзингу. За визначенням договору франчайзингу, даному в будь-якій юрисдикції, цей вид договорів належить до оплатних. Відповідно, що при укладанні даного виду договору сторони погоджують його ціну. До погодження ціни входить не тільки визначення розміру франчайзингових платежів або роялті, а й розмір інвестицій франшизіата у власне підприємство, розмір його платні за послуги, що надаються франшизіаром, та розмір його участі в рекламних акціях, які здійснюються франшизіаром;

2) строк договору. За договором франчайзингу франшизіар надає франшизіату в користування об'єкти інтелектуальної власності, для частини яких державою встановлюється строк охорони. Закінчення строку чинності охоронного свідоцтва на об'єкт інтелектуальної власності може перевести його до категорії ноу-хау франшизіара;

3) режим і територію використання франшизи;

4) перелік обмежень на права сторін за договором та строк їх дії.

Норми Господарського кодексу України в ст. 180 до суттєвих умов будь-якого договору відносить предмет, ціну та строк.

Об'єкти виключних прав, передані за договором комерційної концесії (франчайзингу), із юридичної точки зору можна розділити на дві групи. До першої групи входять об'єкти, правова охорона яких забезпечується на базі норм внутрішнього законодавства України і міжнародних угод, що стосуються об'єктів промислової власності. До цієї групи входять: фірмове (комерційне) найменування, торговельні марки, винаходи, корисні моделі, промислові зразки.

До другої групи входять: секрети виробництва, технічний досвід, правила експлуатації, методи організації торгівлі, сам бізнес-формат і т.п. Ця група об'єктів, яку часто називають

конфіденційною комерційною інформацією, користується правовою охороною в режимі комерційної таємниці.

Відповідно до ст. 1122 ЦК України договором франчайзингу можуть бути передбачені особливі умови, які можуть обмежувати права сторін. Ці умови стосуються запобігання конкуренції між праволодільцем та користувачем або між різними користувачами. Зокрема, право володілець може взяти на себе обов'язок не надавати аналогічні комплекси виключних прав для користування третім особам на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території. Водночас користувач може взяти на себе зобов'язання про відмову від конкуренції з франшизіаром на тій території, де діє договір франчайзингу. Він також може відмовитися від одержання аналогічних прав у конкурентів франшизіара. Це гарантує франшизіару можливість самостійно виступати на ринку. Як обмеження прав франшизіата можна розглядати також можливий його обов'язок погоджувати з праволодільцем питання, пов'язані із розташуванням приміщень для продажу товарів.

Укладення договору комерційної концесії має певні особливості, а саме:

по-перше, його укладення вимагає письмової форми. Це принципова вимога законодавця, і в разі недодержання письмової форми договору комерційної концесії він є нікчемним;

по-друге, договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації. Його реєструє той самий орган, який здійснив державну реєстрацію право володільца, що передбачено ч. 2 ст. 1118 ЦК України.

Якщо праволодільцем виступає іноземна компанія, яка зареєстрована в іноземній державі тоді реєстрація договору франчайзингу здійснюється органом, який здійснив державну реєстрацію користувача (франшизіата), що передбачено ч. 3. ст. 1118 ЦК України.

ЦК України встановлені умови дійсності правочинів, до яких належить наступні: умова відповідності правочину вимогам закону; правочин не повинен суперечити інтересам держави та суспільства і цілям юридичної особи; правочин повинен здійснюватися дієздатними особами, які розуміють значення своїх дій; правочин не повинен здійснюватися внаслідок помилки або обману; правочин не повинен бути мнимим або удаваним. Зазначені умови дійсності впливають із ст. 48-58 ЦК України.

У випадку неналежного виконання обов'язків по обслуговуванню за договором комерційної концесії лежить, на франшизіатові. Так, наприклад, якщо мова йде про сервісне обслуговування автомобілів, і працівники франшизіата неякісно обслужили клієнта, то більша доля відповідальності припадає на франшизіата, як на безпосереднього виконавця робіт.

Питання для обговорення:

1. Дайте правову характеристику ліцензійним договорам.
2. Проаналізуйте основні види ліцензійних договорів.
3. Охарактеризуйте основні види ліцензійних платежів.
4. Проаналізуйте порядок укладення, форму і зміст ліцензійних договорів.
5. Охарактеризуйте правову природу договору франчайзингу.

Література до теми: 1-5, 7-12, 14, 16, 17, 19, 22, 26, 30, 32-35, 38,39, 41-53

ТЕМА. 7. КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння комерціалізації об'єктів права промислової власності, розкриваються шляхи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та способи винагороди. Аналізуються питання оцінки об'єктів інтелектуальної власності та формул за якими здійснюється така оцінка.

Лекція забезпечує формування практичних навичок щодо розуміння способів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, видів платежів за використання об'єктів та порядку їх оформлення та стягнення податку.

Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів щодо нових способів комерціалізації об'єктів промислової власності, уточнених понять в системі сфери інтелектуальної власності економічного характеру.

Лекція дає можливість з'ясувати види винагороди, проаналізувати пряму форму винагороди та опосередкована. Зосередитись на таких формах виплати як: виплати твердої суми, роялті, гонорар, тобто винагорода за послуги, які надаються зазвичай творчим особам за створення об'єктів авторського права, платежі суб'єктам виконавської діяльності та виконавського права; періодичні платежі за використання носіїв авторського та виконавського права, що сплачуються через організації із колективного управління авторськими та суміжними правами, доходами від операцій, пов'язаних з наданням ліцензій на використання майнових прав; дивідендами, якщо ліцензіар приймає фінансову участь у підприємстві ліцензіата; прийняттям заходів щодо зміни вартості чи розподілу затрат, наприклад, затрат на підтримку чи захист прав на винахід або товарний знак; отриманням інформації про ринок, що слугує вигідній комерціалізації інтелектуальної власності; передачею ліцензіару акцій, інших цінних паперів, а також відправлення на адресу ліцензіара товарів, у т.ч. товарів за ліцензією та іншого; спільними публікаціями про результативність впроваджень та їх модернізацію.

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, сформулювати повагу до результатів творчої діяльності у технічній сфері та підняти рівень правової освіти та культури суспільства.

Ключові слова: комерціалізація прав, ліцензійні платежі, економіка інтелектуальної власності, інтелектуальний капітал, людський капітал, винагорода, роялті, ставка роялті, пряма винагорода, опосередкова, виплата твердої суми, гонорар, платежі суб'єктам виконавської діяльності та виконавського права; періодичні платежі за використання носіїв авторського та виконавського прав.

План

1. Економіка інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу
2. Оцінка вартості інтелектуальної власності та механізм формування цін.
3. Встановлення вартості, винагорода за використання інтелектуальної власності

1. Економіка інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу

У ринковій економіці інтелектуальна власність набуває статусу інтелектуального капіталу та економічної категорії, яка охоплюється поняттями «економіка інтелектуальної власності», або «інтелектуальна економіка» як галузі знань, яка вивчає теорію і практику функціонування ринкових структур та механізмів взаємодії суб'єктів економічної діяльності, пов'язаних з інтелектуальним капіталом.

Інтелектуальний продукт посідає у ній визначене місце. Він створюється зусиллями суб'єкта господарювання для зростання інтелектуального капіталу та підвищення рентабельності. Як частка капіталу останній характеризується властивостями:

- 1) є економічною категорією і за своїм соціально-економічним змістом не є майном;
- 2) має вартісну оцінку і є «самозростаючою» вартістю;
- 3) існує лише за певних соціально-економічних умов, властивих ринковому середовищу, що надає підстави виділити об'єкти інтелектуальної власності та просто досягнення в окремих сферах творчої, інтелектуальної діяльності;
- 4) розглядається як авансована вартість і після завершення кругообігу повертається з додатковим доходом;
- 5) є частиною багатства (фінансових ресурсів) підприємця (сума вартісної оцінки майна і коштів), може бути інновацією.

Інтелектуальний капітал – це один з різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює одночасно характерну лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку й особливості. До нього відноситься продукт розумової, інтелектуальної праці, продукт творчих зусиль, а також як накопичення наукових, теоретичних і практичних знань людства, суспільства про відповідні дії, процеси, проблеми вирішення. В інтелектуальний капітал включають і творців об'єктів інтелектуальної власності.

Інтелектуальний капітал можна розглядати і як систему знань, що базується на системному характері людського мислення, з метою оперувати ними (знаннями) діалектично, тобто як взаємопов'язаними, рухливими, суперечливими, такими, що переходять одні у інші або узагальнюються, викристалізуються, стверджуються.

До ознак інтелектуального капіталу відносять:

- 1) форму власності, за якою визначається, хто є власником, користувачем і розпорядником результатів творчої діяльності;
- 2) корпоративну трансакцію, за якою визначається організаційно-правова форма інтелектуального капіталу або участь інтелектуального капіталу в інноваційному процесі, що пов'язаний з формуванням статутного капіталу суб'єктів господарювання;
- 3) резидентність, за якою визначається належність інтелектуального капіталу до національного або іноземного капіталу;
- 4) форму залучення, за якою поділяють інтелектуальний капітал на відповідні групи залежно від видів об'єктів інтелектуальної власності;
- 5) строковість розпорядження капіталом, за якою інтелектуальний капітал розглядають в системі бухгалтерського обліку (згідно з обліковою політикою) суб'єкта господарювання та в системі податкового обліку (згідно із законодавства);
- 6) спосіб формування інтелектуального капіталу (створення, придбання);
- 7) методи (способи) визначення вартості інтелектуального капіталу, за якими визначається метод (спосіб) оцінки вартості інтелектуального продукту, залученого до господарського обігу.

Складові інтелектуальної власності визнано:

- 1) людські ресурси – це кількість працюючих з вищим рівнем кваліфікації, залучених до процесу розробки інтелектуального продукту;
- 2) інтелектуальний продукт – результат розумової, інтелектуальної праці. Це результат творчих розумових зусиль, що має змістовне значення для певного інтелектуально підготовленого кола осіб, визнаний таким актами законодавства, втілений на матеріальному носії;
- 3) людський капітал – це оцінена вартість робочої сили, інтелектуальних зусиль одного чи сукупності працівників вищого рівня кваліфікації, які знаходяться у процесі розробки інтелектуального продукту.

Інтелектуальний капітал – це створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований (відокремлений від підприємства),

утримується підприємством (суб'єктом господарювання) на балансі з метою імовірності одержання прибутку (додаткової вартості).

Інтелектуальна власність у системі господарської діяльності є нематеріальними активами, які мають відповідні ознаки – і, перш за все, ціну (вартість). Їх використання слід розглядати з позиції економіки, інвестицій, ціноутворення, бухгалтерського обліку.

Використання інтелектуальної власності пов'язане із її комерціалізацією – організацією руху інтелектуального капіталу з метою отримання прибутку (п. 1 Методичних рекомендацій з комерціалізації розробок, створених у результаті науково-технічної діяльності», затв. наказом №18 Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13 вересня 2010 р.). Відповідно, йдеться про інтелектуальну власність як інтелектуальний ресурс та інтелектуальну власність як комерціалізовану з метою отримання прибутку чи іншого соціального ефекту.

В ринковій економіці сутність інтелектуальної власності полягає у її комерціалізації. Найбільш розповсюдженим способом такої комерціалізації є ліцензування, під яким розуміють надання прав суб'єктам господарювання на використання об'єктів інтелектуальної власності – винаходів, товарних знаків, промислових зразків, досягнень селекції, програмного забезпечення, ноу-хау тощо на платній основі.

Потреба в оцінці вартості інтелектуальної власності виникає для забезпечення:

- встановлення та обліку активів суб'єкта господарювання;
- визначення бази оподаткування в при придбанні та продажі інтелектуальної власності;
- здійснення корпоративних операцій, пов'язаних з емісією (ремісією) статутних фондів господарських товариств;
- визначення вартості виключних прав, що передаються на підставі договору купівлі-продажу об'єктів інтелектуальної власності чи ліцензійних договорів на право використання таких об'єктів;
- визначення розміру компенсації (розміру відшкодування), яку потрібно сплатити відповідно до чинного законодавства за порушення виключних прав;
- внесення об'єктів інтелектуальної власності при здійсненні інноваційних чи інвестиційних проектів;
- поширення ринків збуту (шляхом надання франшизи (межі відхилення кількості поставленого товару від зазначеного у договорі) та ін.);
- організації і здійснення страхування;
- передачі інтелектуальної власності під заставу з метою отримання кредитів;
- визначення збитків, внаслідок неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності;
- банкрутства підприємства у процесі його ліквідації з метою задоволення позовів кредиторів;
- проведення приватизації (відчуження) державного майна.

Особливо йдеться про винагороду. Вона може бути пряма, або опосередкована.

Пряма грошова винагорода сплачується у формах:

- а) виплати твердої суми – нарахована сума повинна бути виплачена зразу повністю або за певний проміжок часу частинами;
- б) роялті – повторні періодичні виплати нарахованої суми в залежності від отриманих економічних результатів (обсягу реалізованої продукції, послуг, розміру прибутку);
- в) гонорар, тобто винагорода за послуги, які надаються зазвичай творчим особам за створення об'єктів авторського права. Його отримує автор твору літератури, мистецтва та іншого об'єкта авторського права.;
- г) платежі суб'єктам виконавської діяльності та виконавського права;
- д) періодичні платежі за використання носіїв авторського та виконавського права, що сплачуються через організації із колективного управління авторськими та суміжними правами чи Агентства із авторських та суміжних прав.

Опосередкована грошова винагорода і не грошова винагорода може отримуватися:

- а) доходами від операцій, пов'язаних з наданням ліцензій на використання майнових прав;
- б) дивідендами, якщо ліцензіар приймає фінансову участь у підприємстві ліцензіата;
- в) прийняттям заходів щодо зміни вартості чи розподілу затрат, наприклад, затрат на підтримку чи захист прав на винахід або товарний знак;
- г) отриманням інформації про ринок, що слугує вигідній комерціалізації інтелектуальної власності;
- г) передачею ліцензіару акцій, інших цінних паперів, а також відправлення на адресу ліцензіара товарів, у т.ч. товарів за ліцензією та іншого ;
- д) спільними публікаціями про результативність впроваджень та їх модернізацію.

Об'єкти інтелектуальної власності як нематеріальні не мають встановленої форми. Відповідно їх вартість не визначається з використанням традиційних показників, що застосовуються при здійсненні оцінки матеріальних об'єктів. Розрахунки вартості об'єктів інтелектуальної власності здійснюються лише для певних цілей і не можуть бути використані для інших.

Щоб господарюючий суб'єкт набув право використання нематеріального активу іншого суб'єкта господарювання, він повинен придбати ліцензію за певною ціною. Вона залежить від обсягу прав її використання, що надаються ліцензіату. За цим критерієм виділяють звичайну, виключну і повну ліцензію. За звичайної ліцензії ліцензіар залишає за собою право експлуатувати об'єкт інтелектуальної власності й укладати договори на право його використання з іншими суб'єктами господарювання. За виключної ліцензії ліцензіату передається право виключного користування таким об'єктом, але при цьому ліцензіар зберігає за собою право його експлуатації. Повна ліцензія надає ліцензіату такі є майнові права як і творцю. Тож за однакових інших умов найвищою буде ціна на повну ліцензію і найнижча – на звичайну.

2. Оцінка вартості інтелектуальної власності та механізм формування цін.

В ліцензійній практиці використовують два основні методи визначення ціни ліцензії: на основі маси прибутку ліцензіата і на основі роялті. У Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» (1997 р.) роялті було визначено як платежі будь-якого виду, одержані як винагорода за користування або за надання права на користування об'єктом інтелектуальної власності. У ст. 14.1.225. ПК України встановлено що роялті – будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським та суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо- чи телевізійного мовлення, передачі (програми) організацій мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованим знаком на товари і послуги чи торгівельною маркою, дизайном, секретним кресленням, моделлю, формулою, процесом, правом на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау).

Не вважаються роялті платежі за отримання об'єктів власності, визначених в абзаці першому цього пункту, у володіння або розпорядження чи власність особи або, якщо умови користування такими об'єктами власності надають право користувачу продати або здійснити відчуження в інший спосіб такого об'єкта власності або оприлюднити (розголосити) секретні креслення, моделі, формули, процеси, права на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау), за винятком випадків, коли таке оприлюднення (розголошення) є обов'язковим згідно із законодавством України;

За першим методом ціна ліцензії визначається як певна частка прибутку ліцензіата. При цьому до уваги береться тільки прибуток, одержаний ним від реалізації продукції, виробленої за ліцензією. За даними, частка ліцензіара коливається в межах 15-20%, якщо

об'єкт ліцензії ще не повністю готовий до комерційного використання, а цінністю його є лише передані права на його використання, і в межах 35-50%, якщо об'єкт ліцензії є готовим до виробничого використання, наприклад технологічний процес, модель тощо.

За другим методом визначення ціни ліцензії здійснюється на базі роялті і її рівень розраховується переважно емпіричним шляхом як певний відсоток відрахувань від вартості виробленої і реалізованої продукції по ліцензії. Водночас склалися певні «стандартні» ставки відрахувань у галузях промисловості, але без будь-якого на те методичного обґрунтування. Для встановлення ціни ліцензії використовувати методичні напрацювання економістів, які дають змогу процес такого ціноутворення покласти на об'єктивну основу. Запропоновані різні методики визначення ціни ліцензій залежно від виду інтелектуальної власності та інших ціноутворюючих факторів. Спираючись на ці методики, наведемо такі приклади.

Якщо необхідно визначити ціну ліцензії у формі щорічних відрахувань (роялті) від вартості виробленої продукції по ліцензії із застосуванням ноу-хау, то виходять із наявних економічних показників: виробничих потужностей, розрахункового рівня рентабельності.

На сьогодні найбільш поширені три види ліцензійних платежів: роялті (періодичні), паушальні (разові) і змішані (разовий платіж, поєднаний з періодичними).

При платежах на базі роялті у відповідних статтях ліцензійного договору вказується, що ліцензіат періодично по закінченню підзвітного періоду повинен здійснювати платіж ліцензіару у вигляді відсоткових відрахувань або фіксованих сум (роялті) від того показника (об'єм продажу, собівартість, прибуток тощо), до якого буде прив'язана ставка роялті.

Паушальні платежі являють собою конкретну зафіксовану в тексті ліцензійного договору суму, яка виплачується ліцензіару у вигляді одноразового платежу або по частинах, наприклад, при вступі ліцензійного договору в силу, в момент видачі ліцензіату технічної документації, після випуску перших зразків продукції по ліцензії.

Паушальні платежі рекомендується застосовувати, якщо до ліцензіата переходять всі права на об'єкт ліцензії, ліцензія передається підприємству іншої галузі або маловідомому незалежному ліцензіату, контроль за діяльністю котрих важко здійснювати. Ця форма платежів особливо вигідна ліцензіару. Вона значно знижує його ризик, звільняє від необхідності контролювати діяльність ліцензіата, одночасно надає ліцензіару достатньо велику суму (хоча при платежах типу роялті сумарний обсяг платежів може бути вищим).

Виплата ліцензійної винагороди у вигляді паушального платежу або роялті може виявитись не вигідною для одного або обох партнерів. В такому разі використовуються комбіновані платежі. Вони складаються із початкового платежу, що виплачується на початку дії ліцензійного договору, і роялті, що відраховуються в період комерційного використання по закінченню кожного підзвітного періоду.

Розмір початкового платежу найчастіше встановлюється в межах 25% розрахункової ціни ліцензії у вигляді роялті. Перевести її комбіновані платежі можна, встановивши спочатку розмір початкового внеску, а пропорційно цьому платежу зменшивши ставку роялті. Щоб стимулювати використання винаходу ліцензіатом при застосуванні комбінованих платежів, в угодах передбачають також мінімально гарантовані платежі. Їх виплачують після закінчення підзвітного періоду, незалежно від результатів освоєння винаходу, обсягів виробництва і реалізації ліцензійної продукції.

Суть ліцензійної торгівлі в тому, що ліцензіат за рахунок використання ОІВ, що передані йому ліцензіаром, одержує додатковий прибуток понад той, котрий би він одержав без даного ОІВ. За це ліцензіат виплачує ліцензіару частину одержаного прибутку. По суті, вся складність визначення розміру цієї виплати, тобто ціни ліцензії, заключається в визначенні частини прибутку, що повинна виплачуватись ліцензіару.

В міжнародній ліцензійній торгівлі найширше використовуються два варіанти розрахунку ціни ліцензії: на основі розміру прибутку ліцензіата; на базі роялті.

3. Встановлення вартості, винагорода за використання інтелектуальної власності

Одним із важливих питань капіталізації чи комерціалізації інтелектуальної власності є встановлення її вартості. Для того наразі існує декілька, в рамках яких використовуються один або більше методів оцінки. При їх виборі виходять із наявної необхідної інформації, вимог покупців або власників об'єктів інтелектуальної власності, економічної ситуації на момент оцінки.

Поширеним є ринковий підхід який охоплює: метод порівняння продажів об'єктів інтелектуальної власності. Водночас використовуються: витратний підхід: метод вартості заміщення; метод відновної вартості; метод вихідних витрат метод; прибутковий підхід: розрахунок роялті; метод виключення ставки роялті; методи DCF; методи прямої капіталізації; експрес-оцінка; метод надлишкової прибутку; метод заснований на «правилі 25%». Розглянемо їх більш предметно.

Ринковий підхід при якому використовується метод порівняння продажів, коли розглядається актив порівнюється з аналогічними об'єктами інтелектуальної власності або інтересами в цих об'єктах або з цінними паперами, забезпеченими невідчутними активами, які були продані на відкритому ринку.

Двома найбільш поширеними джерелами даних, які використовуються в порівняльному підході, є ринки, на яких продаються як інтереси у власності на аналогічні невлімові активи, так і деривативи (ф'ючерси та опціони). Повинна існувати обґрунтована база для порівняння, коли опора робиться на порівнянні ОІВ, які присутні в тій же галузі чи бізнесі, що і даний ОІВ, або в тій же, яка реагує на ті ж економічні зміни.

Якщо для забезпечення орієнтирів при визначенні величини вартості використовуються попередні договори щодо предмета оцінки, то можуть знадобитися коригування даних з урахуванням плинності часу (амортизаційного зносу) і обставин, що змінилися в економіці.

Основними елементами порівняння, які повинні розглядатися при відборі та аналізі договорів з продажу є наступні:

- 1) структура та обсяг майнових прав володіння чи власності на нематеріальні активи;
- 2) наявність спеціальних умов і договорів про фінансування;
- 3) економічні, які існували на відповідному вторинному ринку під час операції з продажу;
- 4) галузь або бізнес, де використовувався (або буде використовуватися) нематеріальний актив;
- 5) фізичні характеристики ОІВ;
- 6) функціональні характеристики ОІВ;
- 7) технологічні характеристики ОІВ;
- 8) включення інших нематеріальних активів в договір.

Нижня межа діапазону розраховується сторонами як мінімальна прийнятна для власника оцінка платежу за розділ з конкурентом області технічної винятковості, забезпечувана патентом. Ця оцінка є базою, побудови стратегії поведінки при переговорах. Верхня межа ціни патенту розраховується як максимальна прийнятна для конкурента – потенційного ліцензіата оцінка платежу за доступ до запатентованому нововведення.

Таким чином, у процесі визначення ціни існують: дві оцінки, мінімальні серед прийнятних для патентовласника, одна з яких обчислена патентовласником, інша конкурентом; дві оцінки, максимальні серед прийнятних для конкурента, одна з яких обчислена патентовласником, інша конкурентом. Передбачається, що власник патенту і конкурент для переговорів знаходять частково збігається простір між відповідними оцінками.

Витратний підхід використовується при оцінці вартості ОІВ, якщо неможливо знайти об'єкт – аналог, відсутній будь-який досвід реалізації подібних об'єктів чи прогноз майбутніх доходів не стабільний. Середовище реалізації ОІВ дуже невизначена і успіх

залежить від колосальної кількості чинників. Він передбачає визначення вартості ОІВ на основі калькуляції витрат, необхідних для створення або придбання, охорони, виробництва і реалізації об'єкта інтелектуальної власності на момент оцінки.

Наприклад, такі об'єкти інтелектуальної власності, як інформаційні бази даних, які підпадають під визначення нематеріального активу, створюються протягом досить тривалого періоду, і витрати на їх формування найчастіше списуються за видатковими статтями. Зібрана наукова бібліотека, приміром, може являти собою величезну цінність – в деяких випадках вона може бути найдорожчим активом підприємства, особливо в тих випадках, якщо це підприємство – науковий інститут або вищий навчальний заклад. Але оцінити ступінь участі цього активу у створенні інших, а відповідно і частку в майбутніх доходах практично неможливо. Активи подібного роду оцінюються, як правило, методом вартості створення, тобто з точки зору витратного підходу, без урахування можливих прибутків.

Можуть застосовуватися кілька методів оцінки витрат на створення ОІВ:

Метод вартості заміщення об'єкта оцінки полягає в підсумовуванні витрат на створення ОІВ, аналогічного об'єкту оцінки, в ринкових цінах, що існують на дату проведення оцінки, з урахуванням зносу об'єкта оцінки.

Метод відновної вартості полягає в підсумовуванні витрат у ринкових цінах, що існують на дату оцінки, на створення об'єкта, ідентичного об'єкту оцінки, із застосуванням ідентичних матеріалів і технологій, з урахуванням зносу об'єкта оцінки.

Метод вихідних витрат полягає в підсумовуванні історичних (первісних) витрат, перелічених з урахуванням цих умов з урахуванням індексу зміни цін у даній галузі.

При оцінці слід враховувати всі істотні витрати, серед яких такі як оплата праці, маркетингові та рекламні витрати, витрати на страхування ризиків, пов'язаних з об'єктами інтелектуальної власності, витрати і витрати на вирішення правових конфліктів, на витрачені матеріали, собівартість науково-методичного забезпечення, індивідуалізації власної продукції – логотипа, ліцензій, сертифікатів і т. д.

Також необхідно враховувати різні форми старіння – фізичний знос, функціональне старіння, старіння, яке обліковується регулюючими органами, технологічне старіння і економічне старіння. Вони використовуються при встановленні вартості об'єкта інтелектуальної власності.

При дохідному підході вартість невідчутного активу або інтересу в невідчутних активів визначається шляхом розрахунку приведеної до поточного моменту вартості прогнозованих майбутніх вигод.

Різні методи оцінки будуть залежати від характеру невідчутного активу, від стійкості і природи доходу.

1. Методом дисконтування грошового потоку (Discounted Cash Flow – DCF) розраховуються грошові надходження для всіх майбутніх періодів. Ці надходження конвертуються у вартість шляхом застосування ставки дисконтування та використання техніки розрахунку вартості, приведеної до поточного моменту. Метод дисконтування використовується для ОІВ, що мають конкретні терміни служби. Прийнятий період часу зазвичай є коротший з двох термінів служби ОІВ – економічного або юридичного.

2. Метод прямої капіталізації. Якщо виходить з того, що об'єкт оцінки купується не з метою його швидкої перепродажу, а на багато років, то при досить великому значенні p формула розрахунку дисконтованого грошового потоку перетвориться в формулу.

$$M_n = CF_0 / r_k$$

де: CF_0 – середній дохід по закінченні кожного року;

r_k – коефіцієнт капіталізації, який складається з реальної ставки дисконту і коефіцієнта амортизації (повернення капіталу).

Метод прямої капіталізації досить простий, однак він є статичним, і тому потрібна особлива увага до правильного вибору показників чистого доходу і коефіцієнтів капіталізації.

3. Метод залишкового доходу використовується для конвертації доходу у вартість. У цьому випадку репрезентативна величина доходу поділяється на ставку капіталізації або множиться на мультиплікатор доходу.

$$M_n = M_r / r_k$$

де: M_n – поточна вартість об'єкта оцінки;

M_r – репрезентативна величина доходу;

r_k – коефіцієнт капіталізації, який складається з реальної ставки дисконту і коефіцієнта амортизації (повернення капіталу).

4. Метод експрес-оцінки передбачає розрахунок узагальненого показника ефективності на основі аналізу динаміки зміни сумарного грошового потоку на всьому періоді реалізації інвестиційного проекту.

Підсумковим показником реалізації інвестиційного проекту є величина кумулятивного чистого грошового потоку (net cash flow) NCF як функція часу t . Вона включає в себе всі грошові притоки і відтоки, що мають місце при реалізації проекту.

Мінімальна від'ємне значення NCF характеризує величину інвестицій, які визначають вартість проекту РС. Позитивне значення NCF свідчить про прибутковість проекту. Оскільки витрати і доходи формуються в різні моменти часу, то для приведення їх до одного початку відліку застосовується операція дисконтування. У результаті виходить чистий дисконтований дохід (net discent value) NPV, пов'язаний з NCF коефіцієнтом дисконтування.

5. Розрахунок вартості роялті досить поширений оскільки надає можливість поступової її сплати. Ставка роялті (величина періодичних відрахувань на користь ліцензіара (правовласника) є ставлення величини відрахувань на користь ліцензіара (прибутку ліцензіара) до величини загальної вартості, ціні виробленої та реалізованої ліцензіатом (користувачем) продукції (послуг) за договором.

Економічний сенс роялті полягає в розподілі отриманої від використання ліцензії прибутку правовласника (ліцензіата, франчайзера) між ним і ліцензіаром в узгодженій пропорції, шляхом встановлення певного відсотка від ціни виробленої та реалізованої продукції на користь правовласника.

За визначенням ставка роялті (R) (величина % періодичних відрахувань на користь правовласника) є ставлення величини відрахувань на користь правовласника (прибутку ліцензіара (Прл-ра)) до величини загальної вартості, ціні (C) виробленої та реалізованої користувачем продукції (послуг) за договором, що може бути виражено наступною формулою: $R = \text{Прл-ра} / C$.

На практиці застосовують такі методи визначення роялті:

визначення ціни ліцензії через роялті, встановлені в раніше укладених ліцензійних угодах, незалежно від конкретних предметів ліцензії,

визначення роялті на базі середньогалузевих роялті, що склалися в даній галузі на аналогічну або взаємозамінну продукцію.

Ставка роялті коливається, як правило, в межах 1-12%. Найбільш часто вона встановлюється в межах 2-6%. Для деяких галузей існують емпіричні шкали середньостатистичних ринкових роялті, часто званих ринковою ціною ліцензії. Однак середня ціна роялті може сильно коливатися по країнах світу. Зокрема, для фармацевтичної промисловості США діапазон роялті становить 3-10%, у Німеччині: 2-10%, у Франції: 4-5%.

Ставки роялті можуть змінюватися по роках дії ліцензійного договору: або збільшуватися, або зменшуватися в міру збільшення терміну дії ліцензійного договору. Можливе використання ковзної ставки роялті, яка залежить від обсягів виробництва або продажу продукції ліцензіатом. При збільшенні обсягу виробництва продукції роялті зменшуються, а при скороченні обсягів виробництва – збільшуються. Кожна ставка роялті стимулює ліцензіата до виробництва і збуту продукції, для ліцензіара положення так само не погіршується, так як зростає прибуток.

У ліцензійна угода може бути включена обмовка мінімальної суми винагороди, яка в будь-якому випадку повинна бути виплачена ліцензіатом.

6. Метод звільнення від роялті базується на припущенні, що розглянута інтелектуальна власність не належить реальному власнику, а є власністю іншого підприємства. Остання надає інтелектуальну власність на ліцензійній основі за умови сплати роялті. Таким чином, обчислюється псевдоекономія витрат з оплати роялті, капіталізована величина яких може розглядатися як еквівалент ринкової вартості інтелектуальної власності.

7. Метод надлишковий прибуток використовується при оцінці патентів та ліцензій, торгової марки, франшизи, майнових прав. Він заснований на розрахунку економічних вигод, пов'язаних з отриманням прибутку за рахунок нематеріальних активів, не відображених на балансі підприємства і забезпечують прибуток на активи або власний капітал вище середнього рівня.

Правило 25%. За час існування патентної охорони сформувалася певна традиція, згідно з якою претендент виявляв готовність платити патентовласнику 25% очікуваного валового прибутку, заробленої конкурентом завдяки ліцензії. За умови застосування цього методу оцінки ОІВ ліцензіат не зацікавлений у розкритті своїх потенційних показників, тому оцінити діапазон прибутку можна на період не більше двох років. При цьому для нової сфери бізнесу і невизначеного розміру прибутку пропорції розподілу прибутку слід збільшувати на користь ліцензіата, так як він піддається підвищеному ризику.

8. Метод експертної оцінки – метод прогнозування, заснований на досягненні згоди групою експертів. Існує маса методів отримання експертних оцінок. В одних випадках з кожним експертом працюють окремо, він навіть не знає, хто ще є експертом, і тому висловлює свою думку незалежно від авторитетів. В інших експертів збирають разом для підготовки матеріалів, при цьому експерти обговорюють проблему один з одним, вчать один у одного, і невірні оцінки відкидаються. При цьому, кількість експертів може бути фіксоване і таке, щоб статистичні методи перевірки узгодженості думок і потім їх усереднення дозволяли приймати обґрунтовані рішення, а може рости в процесі проведення експертизи.

Необхідність проведення експертної оцінки припускає наступні етапи підготовки роботи експертів:

1. Формулювання замовником, цілі експертного опитування (формулюється мета оцінки ОІВ). Від точності формулювання мети оцінки ОІВ залежить ефективність і своєчасність виконання експертами поставленої перед ними завдання.

2. Підбір замовником основного складу групи експертів. Склад експертів залежить від специфіки оцінюваних об'єктів. Експерти повинні бути фахівцями в тій галузі, де здійснює свою діяльність замовник.

3. Розробка та затвердження технічного завдання на проведення експертного дослідження опитування.

4. Розробка детального сценарію проведення збору й аналізу експертних думок (оцінок), включаючи як конкретний вид експертної інформації (слова, умовні градації, числа, ранжировки, розбиття чи інші види об'єктів нечислової природи) і конкретні методи аналізу цієї інформації (обчислення медіани Кемені, статистичний аналіз люсіанів і інші методи статистики об'єктів нечислової природи та інших розділів прикладної статистики).

5. Формування експертної комісії (доцільно укласти договори з експертами про умови їх роботи та її оплати, затвердження замовником складу експертної комісії).

6. Проведення збору експертної інформації.

7. Аналіз експертної інформації.

8. Інтерпретація отриманих результатів та підготовка висновку для замовника.

9. Офіційне закінчення діяльності.

Практика застосування того чи іншого методу оцінки різноманітна, проте можна говорити про те, що прибутковий підхід найбільш кращий як для продавців, так і покупців ОІВ, так як він базується на оцінці потенційних вигод від використання ОІВ.

Підходи до встановлення винагороди (ціни) за користування інтелектуальною власністю змінювалися в ході розвитку ліцензійної торгівлі. У ХХ столітті ліцензування

розглядалось як другорядна підприємницька діяльність і винагорода вважалась «додатковим заробітком». Ціна часто визначалася за суб'єктивними критеріями продавця виходячи: автору із можливого максимального заробітку, а володільцям прав – частину економічного чи соціального ефекту від впровадження об'єкта у суспільну практику.

По мірі зростання значення інтелектуальної власності і становлення її на ринкові засади почала проявлятися невідповідність такого підходу до такої форми власності, як товару. Виникла потреба розробити нові методи винагорода. Так чи інакше винагорода (ціна) за використання того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності, є найбільш складною умовою договору при передачі прав на використання прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Водночас встановились загальні підходи і міжнародна практика визначення вартості винаходу, промислового зразка, ноу-хау тощо використовує такі форми винагорода:

Механізм виплати прямих грошових винагород використовується у тих випадках, коли ліцензіат є мало відомим на ринку, і є сумніви, чи вдасться йому налагодити успішний випуск і комерційну реалізацію винаходу, розробки тощо. Він може бути використаний, якщо вкрай важко проконтролювати обсяг випущеної за ліцензією продукції і ліцензіар може не отримати необхідних для розрахунків даних.

Тверді платежі використовуються в більшості ліцензійних контрактів, а їх розміри складають в середньому 10-20% загальної ціни ліцензії. Вони – аванс ліцензіару після передачі ліцензіату технічної документації. У подальшому виплата здійснюється за роялті – виплаті ліцензіару частини від прибутку ліцензіата, що є основною формою винагорода. Питання про ставки роялті і базу роялті – найбільш складне у ліцензійній торгівлі.

База роялті може мати декілька варіантів вибору: економічний ефект, прибуток, обсяг реалізації у грошовому виразі чи натуральних показниках, вартість переробленої сировини і т. ін. Частіше використовується обсяг реалізації продукції у грошовому виразі. Причому використовується не фактична продажна ціна, а середня ціна, яка діє на товарному ринку: для сировинних товарів – біржове котирування, для інших – довідкові індекси цін, які періодично публікуються кон'юнктурними виданнями і бюлетенями спеціалізованих фірм.

Ставка (процент) роялті залежить від ряду факторів:

- обсягу патентної охорони, якості складання формули винаходу (найбільш високі ставки роялті використовувались саме в тих випадках, коли винахід захищений цілим блоком патентів у різних країнах);
- виду ліцензійного контракту (найдорожча ліцензія – повна, найдешевша – проста ліцензія);
- строку дії ліцензії (чим більший строк, тим менший процент відрахувань),
- можливість контролювати випуск продукції за ліцензією (у тих випадках, коли контроль ускладнений, ставка підвищується;

інших факторів.

Методи визначення роялті умовно поділяють на дві групи: аналітичні й емпіричні.

Винагорода (ціна) за використання того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності, – найбільш складний момент відносин між продавцем і покупцем. Існуюча міжнародна практика визначення вартості винаходу, промислового зразка, ноу-хау тощо дає такі форми винагорода:

Необхідність в оцінці інтелектуальної власності та нематеріальних активів виникає:

- у разі купівлі-продажу ліцензій;
- при укладанні договорів на передачу ноу-хау;
- під час передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності до статутного фонду підприємств;
- при укладанні договорів про спільну діяльність;
- коли необхідно визначити збитки внаслідок несанкціонованого використання інтелектуальної власності при недобросовісній конкуренції;

- коли встановлюється обґрунтована ринкова вартість підприємства з метою купівлі-продажу майна;
- при отриманні кредитів під заставу;
- під час визначення бази для оподаткування;
- при страхуванні майна;

З прийняттям Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 р. № 2658-III визначені правові засади здійснення оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи незалежної оцінки майна з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання їх результатів.

Законодавством передбачено, що оцінка майна, майнових прав – це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, яка передбачена в положеннях (національних стандартах) оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиках та інших нормативно-правових актах, що розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Національні стандарти оцінки майна містять визначення понять, у тому числі поняття ринкової вартості, принципів оцінки, методичних підходів та особливостей проведення оцінки відповідного майна залежно від мети оцінки, вимоги до змісту звіту про оцінку та порядок його рецензування.

Майном, що може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, у тому числі земельні ділянки, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, у тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності.

Датою оцінки є дата, станом на яку здійснюються процедури оцінки майна та визначається його вартість. Нормативно-правовими актами з оцінки майна можуть бути передбачені строки дії звіту про оцінку майна (акта оцінки майна) від дати оцінки або дати її затвердження (погодження) замовником.

До суб'єктів оціночної діяльності належать суб'єкти господарювання – зареєстровані в установленому законодавством порядку фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи, що здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач, та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності відповідний до передбаченого законодавства. До них належать органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що вправ здійснювати таку діяльність при виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Оцінка інтелектуальної власності проводиться її володільцями, зокрема суб'єктами господарювання та тими, які займається науковою діяльністю.

Питання для обговорення:

1. Визначте економічну сутність інтелектуальної власності
2. Охарактеризуйте основні теорії інтелектуальної власності
3. Охарактеризуйте особливості комерціалізації інтелектуальної власності та її значення.
4. Дайте правовий аналіз встановлення ринкової вартості нематеріальних активів
5. Охарактеризуйте порядок виплати винагорода за використання ІВ

Література до теми: 1-5, 7-12, 14, 16, 17, 19, 22, 26, 30, 32-35, 38,39, 40, 43,45,46,49,52

ЛЕКЦІЯ 8. ЗАХИСТ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

План

1. Поняття захисту прав на об'єкти права промислової власності.
2. Порядок та особливості захисту прав на об'єкти права промислової власності.
3. Види порушень прав на об'єкти права промислової власності.
4. Патентний повірений як фахівець у сфері права промислової власності.

Мета лекції: лекція покликана забезпечити засвоєння студентами нових наукових знань, щодо розуміння способів захисту прав на об'єкти патентного права, судової практики захисту прав промислової власності, формування понятійного апарату механізмів захисту прав на об'єкти права промислової власності, розвиткові мислення щодо вдосконалення правового захисту прав на об'єкти права промислової власності, , навикам аналізу, синтезу та критичного мислення.

Лекція має на меті поглибити спеціальні знання студентів щодо видів спорів у сфері інтелектуальної власності, розуміння порядку та специфіки захисту прав на об'єкти права промислової власності, уточнення змісту процесуальних форм захисту, специфіки судочинства щодо захисту прав суб'єктів права промислової власності.

Має на меті вивчення студентами нових, уточнених понять в системі захисту права промислової власності, способів захисту, видів судочинств у відповідності до національного та міжнародного законодавства процесуальному оформленні документів щодо захисту права інтелектуальної власності залежно від конкретних обставинах справи .

Виховна робота: розширити розуміння студентами змісту правовідносин у сфері захисту прав на об'єкти промислової власності, сформувати повагу до результатів творчої діяльності у технічній сфері та підняти рівень правової освіти та культури суспільства.

Ключові слова: захист прав, промислова власність, система захисту прав, цивільно-правовий захист прав на об'єкти промислової власності, позовна давність, позовне провадження, господарські суди, суди загальної юрисдикції.

1. Поняття та способи захисту прав на об'єкти патентного права

Спори щодо об'єктів інтелектуальної власності поділяються на дві групи.

До першої відносяться спори про визнання (чи невизнання) результату інтелектуальної діяльності об'єктом інтелектуальної власності. Стосовно об'єктів промислової власності це спори:

- пов'язані з відмовою у видачі патенту;
- по запереченнях третіх осіб проти видачі патенту;
- про визнання патенту недійсним.

До другої групи відносяться спори, що стосуються порушення прав:

- про заборону дій, що порушують права на патент;
- про відшкодування шкоди, заподіяної порушником патентних прав;
- про визнання дій, що не порушують патент;
- про післякористування винаходів, пов'язане з укладанням чи використанням

ліцензійних угод;

- про надання примусової ліцензії;
- про виплату винагороди автору роботодавцем;
- про компенсацію за використання винаходу державою тощо

Суперечки першої групи вирішуються в адміністративному чи адміністративно-судовому порядку. Зазвичай, вони розглядаються у спеціальних органах Державного департаменту інтелектуальної власності (в Україні це Апеляційна палата). Рішення цього

органу можуть бути оскаржені в судовому порядку. Суперечки другої групи розглядаються тільки в судовому порядку Загальними цивільно-правовими способами захисту цивільних прав, які поширюються також і на об'єкти інтелектуальної власності, що передбачено в ст. 16 ЦК України є: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дій, які порушують право; поновлення становища, що існувало до порушення; примусове виконання обов'язків боржником у натурі; зміна правовідносин; припинення правовідносин; відшкодування збитків; компенсація моральної шкоди; визнання незаконним акта державного органу або органу місцевого самоврядування. Специфіка захисту права промислової власності полягає у тому, що в процесі захисту необхідно або опротестувати видані патенти чи визнавати неправомірними дії щодо розпорядження майновими правами промислової власності. Процедури щодо опротестування виданих патентів встановлені законодавством багатьох країн і здійснюються самими патентними відомствами, які їх розглядають і приймають відповідні рішення. Опротестування можливе в деяких державах ще до видачі патенту.

Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» обмежується лише тим, що проголошує норми про відповідальність осіб за порушення цього Закону, яку винні несуть у формі дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної або кримінальної відповідальності. Спори, пов'язані із застосуванням Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» розглядаються у судовому порядку, передбаченому законодавством.

Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» містить більш розгорнуті норми щодо захисту прав на зазначені топографії. За своїм змістом захист прав володільців свідоцтв на топографії наближається до захисту авторського права і суміжних прав. Водночас Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» не передбачає права на відшкодування моральної шкоди.

Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» визначає порушення права на зазначення походження товару, яким визнається використання неправдивого зазначення або такого, що вводить в оману щодо справжнього місця походження товару. У разі порушення вказаного права власник має право вимагати від порушника: припинення дій, що порушують право або створюють загрозу порушення; вилучення з обігу товару з неправомірним використанням зазначення походження; вилучення з товару чи його упаковки неправомірно нанесеного зазначення походження, а при неможливості цього знищення товару; відшкодування втрат, включаючи неoderжані доходи; відшкодування збитків у розмірі не більше, ніж отриманий порушником прибуток; вжиття інших, передбачених законами, заходів, пов'язаних із захистом прав на зазначення походження товару.

Захист прав на комерційну таємницю ґрунтується на загальних положеннях про деліктну відповідальність та особливостях правового режиму комерційної таємниці як об'єкту інтелектуальної власності. Проте, в силу особливості об'єкта охорони для комерційної таємниці не можливим є такий спосіб захисту як відновлення становища, яке існувало до порушення. Відповідно захист може полягати лише у відшкодуванні збитків та забороні продовжувати відповідне порушення.

Суб'єкт, права якого порушені, може вимагати:

- визнання цього права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідношення;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

- визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

2. Порядок та особливості захисту прав на об'єкти права промислової власності.

Захист права інтелектуальної власності здійснюється в позовному порядку судом, господарським судом, третейським судом, а у випадках, передбачених законом, іншими громадськими організаціями.

Більша частина спорів щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності підлягає розгляду в господарських судах, оскільки сторонами в них є суб'єкти господарської діяльності, а саме юридичні особи.

Суд також може захистити право інтелектуальної власності та охоронювані законом інтереси іншим цивільно-правовим способом, що встановлений договором чи законом. Засобом захисту прав особи у позовному провадженні є позов – це матеріально-правова вимога позивача до відповідача, звернена через суд або інший орган цивільної юрисдикції про захист порушеного, оспореного чи невизнаного права або інтересу, який здійснюється у певній, визначеній законом, процесуальній формі. Позов як складне цивільно-правове явище має ряд елементів, до яких належать: предмет, підстава, зміст.

Предмет позову – це частина позову, яка містить матеріально-правову вимогу позивача до відповідача. У процесі розгляду справи по суті позивач має право змінити предмет позову (ст. 31 ЦПК України), звернувшись до суду з однією з вимогою, у процесі розгляду справи замінити її іншою. Однак зміна предмета позову можлива лише протягом розгляду справи по суті і в межах спірних правовідносин. Інакше позивач має право пред'явити самостійний позов за загальними правилами.

Підстава позову – це частина позову, яка відображає обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги (п. 5 ч. 2 ст. 119 ЦПК України), і докази, що підтверджують позов (п. 6 ч. 2 ст. 119 ЦПК України).

Зміст позову – це частина позову, яка відображає звернену до суду вимогу про здійснення певних дій, пов'язаних із застосуванням конкретних способів захисту порушеного, оспореного чи невизнаного права, а вданому випадку права інтелектуальної власності.

У вимозі до суду про порушення його діяльності на захист права інтелектуальної власності визначається і спосіб бажаного захисту, як результат, на досягнення якого спрямовується така діяльність.

За способом процесуального захисту, який відображається у змісті позову, вони класифікуються на позови: про присудження, про визнання, перетворювальні.

Позови про присудження спрямовані на поновлення порушеного права, усунення наслідків правопорушення; вимагається поновлення становища, що існувало до порушення права, та припинення дій, які їх порушують.

Позови про визнання спрямовані на усунення непорозумінь з приводу наявності та змісту правовідносин між сторонами. Суд своїм рішенням має внести ясність у питання про наявність чи відсутність прав та обов'язків.

Позови перетворювальні спрямовані на захист прав шляхом їх трансформування, тобто зміни чи припинення правовідносин, які існують між сторонами.

У багатьох спорах про права інтелектуальної власності суддя в процесі розгляду судової справи щодо об'єктів інтелектуальної власності призначає проведення судової експертизи. Закон України «Про судову експертизу» в ст. 1 визначає судову експертизу як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду. Так, ст. 144 ЦПК України зазначає, що судова експертиза проводиться лише у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання в галузі науки, мистецтва, техніки або ремесла. Спеціальними

вважаються знання, які не є загальнодоступними, поширеними і котрими володіє обмежене коло осіб. Вони здобуваються в результаті професійної підготовки і містять у собі як власне знання, так і практичні навички з їх використання. Процесуальність оформлення результатів експертизи полягає в тому, що вони втілюються в спеціальному процесуальному документі – висновку експерта, зміст якого визначається процесуальним законом.

Суд має право постановити такі рішення:

- про зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- вилучення з цивільного обігу товарів, виготовлених або введених у цивільний обіг з порушенням права інтелектуальної власності;
- вилучення всієї партії виробів (товарів), щодо яких припускається, що вони є контрафактними, а також матеріалів і обладнання, призначених для їх виготовлення і розповсюдження;
- застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання права інтелектуальної власності (розмір такого стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення);
- опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та змісту судового рішення щодо такого порушення.

Крім того, за наявності достатніх даних про вчинення злочину, за який відповідно до чинного законодавства передбачена кримінальна відповідальність, для забезпечення цивільного позову, суд може вжити заходи з накладення арешту:

- а) на вироби (товари), щодо яких припускається, що вони є контрафактними;
- б) матеріали та обладнання, призначені для виготовлення і використання таких виробів (товарів);
- в) документи, рахунки та інші предмети, що можуть бути доказом вчинення дій, за які відповідно до чинного законодавства передбачена кримінальна відповідальність.

Порушник права інтелектуальної власності зобов'язаний:

- задовольнити всі вимоги, що випливають із факту порушення права інтелектуальної власності;
- відшкодувати заподіяні порушенням збитки, включаючи втрачену вигоду;
- повернути суб'єктові права інтелектуальної власності, одержані внаслідок порушення доходи (прибутки) в повному обсязі;
- відшкодувати володільцеві права інтелектуальної власності моральну шкоду в розмірі, що визначається судом.

Особа, яка неправомірно використала засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг, зобов'язана знищити зображення індивідуалізації, усунути його з товару та його упаковки.

Суди можуть також приймати рішення про: вилучення з товару або його упаковки неправомірно нанесеного зазначення походження товару; конфіскацію товару, неправомірно маркованого зазначенням походження товару; вилучення з обігу товару, неправомірно маркованого зазначенням походження товару; відшкодування шкоди, що заподіюється особі, яка має право на використання кваліфікованого зазначення походження товару; визнання кваліфікованого зазначення походження товару видовою назвою або скасування раніше визнаної видової назви товару.

Для захисту права на зазначення походження товару можуть бути використані також і загальні цивільно-правові засоби захисту прав.

Специфікою захисту прав на засоби індивідуалізації товарів і послуг є те, що переважна кількість справ по цій категорії спорів розглядається в процесу господарсько-правового судочинства. Крім того, діюче законодавство передбачає механізми припинення порушення і можливість для власника свідоцтва відшкодувати власникові завдані збитки, проте про

відшкодування упущеної вигоди та неодержаних внаслідок порушення доходів законодавством не передбачається.

3. Види порушень прав на об'єкти права промислової власності.

Патент надає патентовласнику право заборонити іншим: виробляти; виставляти (на продаж); виводити в обіг; імпортувати; та/чи використовувати.

Законодавство та дослідники в галузі патентного права розрізняють наступні види порушень прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок :

- 1) порушення права авторства;
- 2) порушення права на подання заявки на видачу патенту;
- 3) порушення права на авторське ім'я;
- 4) неправомірне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, захищених патентом;
- 5) порушення ліцензійного договору;
- 6) позадоговірне порушення патентних прав;
- 7) заміна одних ознак іншими в запозиченому об'єкті патентного права;
- 8) кримінально-правові порушення.

1) порушення права авторства;

Порушення права авторства полягає у присвоєнні результатів чужої творчої праці і спробі видати їх за власну розробку. Переважно зазначене порушення пов'язане з порушенням інших прав, зокрема права на одержання патенту, права на винагороду за використання розробки, оскільки право авторства є базовим для всіх інших прав розробників.

2) порушення права на подання заявки на видачу патенту;

Право творців винаходів, корисних моделей і промислових зразків на подання заявки на видачу патенту може бути порушене будь-якою особою, яка претендує на придбання прав патентоволодільця без достатніх на те підстав. Так, заявка може бути подана особою, якій став відомим творчий задум автора і яка видає його за власну розробку. Засобом захисту про даному виді порушень є подання позову до суду: або про припинення незаконних дій особи, яка претендує на одержання патенту, або про визнання виданого патента недійсним.

3) порушення права на авторське ім'я;

Право на авторське ім'я може бути порушене перш за все шляхом незазначення імені справжнього розробника в опублікованих відомостях про заявку на винахід, відомостях про виданий патент, в інших офіційних і неофіційних публікаціях, у яких йдеться про створену розробку. Право на ім'я може бути порушене шляхом спотворення справжнього імені автора.

4) неправомірне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, захищених патентом;

Будь-яку фізичну або юридичну особу, яка використовує винахід, корисну модель, промисловий зразок, захищені патентом, з порушенням закону, вважають порушником патенту. Конкретні види порушень права патентоволодільця передбачають несанкціоноване виготовлення, застосування, вивезення, пропозицію до продажу, продаж та інше введення в господарський оборот або збереження з цією метою продукту, що містить запатентований винахід, корисну модель, промисловий зразок, а також застосування способу, що його охороняє патент на винахід, або введення у господарський оборот чи збереження з цією метою продукту, виготовленого безпосередньо способом, що його охороняє патент на винахід.

5) порушення ліцензійного договору;

Порушення ліцензійного договору може полягати у виході ліцензіата за межі надаваних йому за договором прав або в невиконанні чи неналежному виконанні покладених на нього обов'язків.

6) позадоговірне порушення патентних прав;

Позадовірно порушення патентних прав має місце за будь-якого несанкціонованого використання запатентованої розробки будь-якими особами, крім встановлених законом випадків вільного використання чужих охоронюваних об'єктів.

7) заміна одних ознак іншими в запозиченому об'єкті патентного права;

Іноді порушники патентних прав, бажаючи замаскувати свої протиправні дії, вносять суто зовнішні зміни в запозичені об'єкти, зокрема здійснюють заміну одних ознак іншими. Якщо така заміна не привносить до об'єкта техніки нічого суттєво нового, зокрема не змінює досягнутий результат, це є підставою для визнання патентних прав порушеними.

8) кримінально-правові порушення;

До кримінально-правових порушень віднесені: незаконне використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка; розголошення без згоди автора суті винаходу, корисної моделі або промислового зразка до офіційної публікації відомостей про них; присвоєння авторства або примушування до співавторства, якщо ці дії завдали великої шкоди потерпілому.

Законодавством встановлено, що дії, що вчинені без дозволу власника патенту на винахід або корисну модель, визнаються порушенням його прав. До таких порушень відносяться: виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про: авторство на винахід (корисну модель); встановлення факту використання винаходу (корисної моделі); встановлення власника патенту; порушення прав власника патенту; укладання та виконання ліцензійних договорів; право попереднього користування; компенсації.

4. Патентний повірений як фахівець у сфері права промислової власності.

Патентний повірений — зареєстрований, відповідно до закону, фізична особа — представник у справах інтелектуальної власності — який чи яка надає фізичним і/чи юридичним особам допомогу й послуги, котрі пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності. Він чи вона представляє інтереси у центральному органі виконавчої влади у сфері правової охорони інтелектуальної власності та в НОІВ. Положення про представників у справах інтелектуальної власності (затверджене постановою КМУ і є підзаконним актом) передбачає, що такий повірений представляє свого довірителя також у судових органах, кредитних установах, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами, ще й реалізує права іноземних осіб чи осіб без громадянства, які мають постійне місцезнаходження поза межами України у відносинах з НОІВ. Водночас, на практиці виникає правова колізія, адже запроваджений інститут т.з. адвокатської монополії (внесено зміни до Основного закону), отож реалізувати такі повноваження повною мірою, на жаль, не є можливим.

Щодо компетенції патентних повірених, то слід зазначити, що вони обов'язково мають мати повну вищу освіту та другу вищу (спеціальну) освіту у сфері правової охорони інтелектуальної власності та пройти досить складну атестацію у МЕРТ. Перелік атестованих представників з питань інтелектуальної власності (патентних повірених) можна завантажити із сайту МЕРТ.

Положення про патентних повірених надає їм право проводити науково-дослідні роботи, частиною яких є патентні дослідження. В Україні діє ДСТУ 3575-97 «Патентні

дослідження». Згідно цього державного стандарту, проведення патентних досліджень є обов'язковим для суб'єктів господарської діяльності, які діють в Україні, і повністю або частково фінансуються із державного бюджету.

Приватні особи і компанії проводять патентні дослідження, перш за все, для визначення патентоспроможності власних або використовуваних технічних розробок. Без аналізу патентної ситуації навколо об'єкта господарської діяльності неможливе складання й повноцінного бізнес-плану. Жоден інвестор не братиме участі у інвестиційному і/чи інноваційному проекті, якщо не буде певен у новизні і/чи промисловій придатності технології чи іншого ОІВ.

Цілі патентних досліджень обумовлюються етапами (стадіями) життєвого циклу ОГД — об'єкту дослідження.

З метою виявлення порушення прав власників патентів і заявників на об'єкти промислової власності використовуються, перш за все, джерела патентної інформації, зокрема офіційні патентні бюлетені і офіційні нормативно-методичні матеріали, а також реферативна інформація про останні досягнення науки і техніки.

Звіт про патентні дослідження є багатофункціональним — від виявлення порушення прав патентовласника і до оцінки перспективності патентування/реєстрації об'єкта господарської діяльності на конкретній території чи загалом.

Особи, які пройшли процедуру атестації та одержали свідоцтво на право займатися діяльністю патентного повіреного, вносяться до спеціального Державного реєстру, після чого набувають право на заняття відповідною діяльністю. Законодавство закріпило принцип незалежності патентного повіреного під час виконання ним професійних обов'язків, він має особисту печатку та рахунки в установах банків на території України. Форми організації роботи патентного повіреного можуть бути різними: індивідуальна або спільна з іншими патентними повіреними у складі патентного агентства, фірми, бюро, контори тощо, або праця за наймом. Подібний підхід відповідає міжнародній практиці, адже законодавство частини європейських країн передбачає таку структуру відносин, для якої характерні як самостійні представники у справах інтелектуальної власності, так і ті, що входять до складу підприємств. Приміром, законодавство Німеччини, крім незалежних патентних повірених, регламентує діяльність патентних асесорів, які пройшли відповідну атестацію, але надають патентні послуги не самостійно чи у складі спеціалізований патентних організацій (фірм), а вступаючи у трудові відносини з підприємствами

Патентний повірений буде свої відносини з клієнтом на представницьких засадах, а тому діє в межах доручення особи, яку він представляє. Відповідно він наділяється правом підписувати заяви, клопотання, описи, формули винаходів, подавати та одержувати матеріали щодо охоронних документів; виконувати платіжні операції; відкликати заявки; подавати доповнення, заперечення, скарги; вживати заходів для підтримання чинності охоронних документів; проводити науково-дослідні роботи, патентні дослідження; представляти інтереси правласників в державних і судових органах

Питання для обговорення:

1. Дайте правову характеристику правовому статусу патентного повіреного?
2. Види порушень права промислової власності.
3. Захист прав на об'єкти права промислової власності.
4. Захист прав на комерційну таємницю
5. Види спорів щодо об'єктів інтелектуальної власності

Література до теми: 1-5, 7-12, 14, 16, 17, 19, 22, 26, 30, 32-35, 38,39, 40, 43,45,56

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМ:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Бернская конвенция об охране литературных и художественных произведений // Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика. – Т. 1. Право интеллектуальной собственности. – Київ, 1999. – С. 184–226.
3. Всемирная конвенция об авторском праве. – Т. 1. Право интеллектуальной собственности. – Київ, 1999. – С. 246-267.
4. Цивільний кодекс України: за станом на 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №25. – Ст. 188.
5. Цивільний процесуальний кодекс України : за станом на від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №17. – Ст. 188.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
7. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст. 545).-Ст.31
8. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 37. – Ст. 307.
9. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 267.
10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII// Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 23. – Ст. 217.
11. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 35. – Ст. 21.
12. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 № 3116-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 23. – Ст. 163.
13. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм: Закон України від 23.03.2000 № 1587-III// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 7. – Ст. 46.
14. Щодо застосування господарськими судами законодавства у розгляді справ, пов'язаних із захистом права на об'єкти інтелектуальної власності: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 14.01.2004 р. // Юридичний вісник України. – 2004. – 9 лют. – С. 32.
15. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5 // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 5. – С. 15.
16. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про інтелектуальну власність: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 14.02.2002 р. // Вісник господарського судочинства. – 2002.– № 2. – С. 46.
17. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 12 // Вісник господарського судочинства. – 2012.– № 6. – С. 57.
18. Рішення суду про захист авторського права на комп'ютерну програму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://patent.km.ua/ukr/articles/i696>.
19. Адміністративні суди більше не скасовуватимуть торговельні марки? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalshift.com.ua/?p=215>.
20. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.

21. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: виклики та очікування. Електронний ресурс. Режим доступу: https://ukrainepravo.com/scientifictthought/legal_analyst/vyshchyy-sud-z-pytan-intelektualnoyi-vlasnosti-vyklyky-ta-ochikuvannya/

22. **Наукова література:**

23. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності : Навчальний посібник / В. К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко та ін.; За ред. І. С. Тімуш, Ю. В. Нікітіна, В. П. Мироненко. – К. : Національна академія управління, 2014. – 352 с.

24. Баранова О. Авторські права в Інтернеті: що є об'єктом та як себе захистити. ЛІГА: ЗАКОН Бізнес. 2021. URL: https://biz.ligazakon.net/news/203333_avtorskprava-v-nternet-shcho--obktom-ta-yak-sebezakhistiti

25. Боржемська О. Правове регулювання договірних відносин у сфері службового авторства в Україні / О. Боржемська // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – №3. – С. 27–31.

26. Бурлаков С. Особливості кінематографічного твору як об'єкта авторського права / С. Бурлаков // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – №1. – С. 39–43.

27. Галянтич М. Захист комерційної таємниці відповідно до нових Цивільного та Господарського кодексів / М. Галянтич // Інтелектуальна власність. – 2004. – №1. – С. 26–28.

28. Грабовська Г.М., Семенюк Я.А. Поняття комп'ютерних програм як об'єкта права інтелектуальної власності та правові основи їх захисту. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2020. № 1 (54). С. 107–112

29. Зеров К. О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені в мережі інтернет : монографія / К. О. Зеров; НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. — К. : Інтерсервіс, 2018. — 220 с.

30. Зеров К. О. Особливості правової охорони шрифтів правом інтелектуальної власності / К. О. Зеров // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2018. - № 3. - С. 13-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2018_3_3

31. Мельник О.М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні: монографія / О.М. Мельник. – Харків : Національний університет внутрішніх справ України, 2002. – 362 с.

32. Н.Б. Москалюк, Л.В. Кузьмич. Право інтелектуальної власності. Практикум: Навч. посібник.– Тернопіль, 2017 - 200 с.

33. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. Пб8 закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с.

34. Право інтелектуальної власності / за ред. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.) та ін. – Київ : «МП Леся», 2014. – 344 с.

35. Падун Р. В. Механізм правового регулювання інтелектуальної власності в Україні // Актуальні проблеми держави і права. – 2018. – № 81. – С. 113–120.

36. Падун Р. В. Адміністративно-правовий захист інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2018. – № 4. – С. 59–65.

37. Троцюк Н.В., Кудзіновський А.С. Відповідальність інтернет-посередників за порушення авторських прав. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2017. № 3 (44). С. 103–107.

38. Троцюк Н.В. Адміністративно-правовий захист авторських прав / Н. В. Троцюк // Часопис Київського університету права. – 2015. – №1. – С. 216–219.

39. Філик Н.В. Окремі питання правового регулювання судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності / Н. В. Філик // Бюлетень міністерства юстиції. – 2007. – №8. – С. 37–45.

40. Філик Н.В. Особливості правової природи ліцензійних договорів / Н. В. Філик // Зовнішня торгівля: Право та економіка. – 2007. – № 3 (32). – С. 130–133.
41. Філик Н.В. Проблемні питання охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності / Н. В. Філик // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). – 2007. – №2. – С.82–87.
42. Філик Н.В. Специфіка судового захисту авторських прав на об'єкти розміщені в мережі Інтернет: порівняльно-правовий аналіз / Н. В. Філик, Н. В. Троцюк // Науково-практичний журнал «Судова апеляція». – 2012. – №2 (27). – С. 47–54.
43. 4. Філик Н., Омельченко Г. Комп'ютерна програма як об'єкт авторського права: проблеми правової охорони. Юридичний вісник. Цивільне і трудове право. 2016. № 2 (39). С. 130–137. 207
44. Філик Н.В., Троцюк Н.В. Специфіка судового захисту авторських прав на об'єкти, розміщені в мережі Інтернет: порівняльно-правовий аналіз. Судова апеляція. 2012. №2. С. 47–54. 6. Антипова І
45. Philyk, N. V., & Omelchenko, H. V. (2017). THE VALUE OF PATENTS AND IMPROVING PATENT PROTECTION OF INVENTIVE ACTIVITY. Scientific Works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law", 4(45), 105–111.
46. Byrkovych T.I., Bondar I. S., Shishka R.B., Philyk N.V. (2015) Intellectual property: copyright and legal aspect. Kyiv, Ed. Center KNUKM, 280 p.
47. Дякун І. Р., Філінович В. В. «Ноу-хау» як нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Права та обов'язки людини у сучасному світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8–9 листопада 2019 р.). Одеса: Причорноморська фундація права, 2019. С. 62–64.
48. Філінович В. В., Бригинець А. В. Способи захисту веб-сайту як об'єкта інтелектуальної власності. Права та обов'язки людини у сучасному світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8–9 листопада 2019 р.). Одеса: Громадська організація «Причорноморська фундація права», 2019. С. 86–88.
49. Філінович В. В. Кібербезпека та інтернет речей: правовий аспект. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2020. № 4 (57). С. 122–127
50. Ярошевська Т. Майнові права на службовий винахід / Т. Ярошевська // Право України. – 2006. – № 8. – С. 82–85.
51. Якубівський І.Є. Межі здійснення майнових прав інтелектуальної власності в контексті конкурентного законодавства / І.Є.Якубівський // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 3(241). – С.59-64.
52. Якубівський І.Є. Договірні відносини зі створення за замовленням об'єктів права інтелектуальної власності / І.Є.Якубівський // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 7(245). – С.31-36.
53. Якубівський І.Є. Сфера застосування договору про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності // Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (27. – 28. novembra 2015, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Bratislava). – Bratislava, 2015. – 264 s. – S.66-69.
54. Якубівський І. Є. Проблеми здійснення майнових прав інтелектуальної власності вищими навчальними закладами // Політика інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних установах. Збірник матеріалів Міжнародного семінару (29 лютого – 4 березня 2016 р.) / [редкол. Ю. Л. Бошицький, Френсіс Гарі, Міхал Швантнер, О. В. Чернецька, У. Б. Андрусів]. – Львів: «Галицька видавнича спілка», 2016. – 190 с. – С.43-47.
55. Якубівський І.Є. Момент набуття майнових прав інтелектуальної власності за договором // Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 94-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П.Маслова (Харків, 19 лютого 2016 р.). – Х.: Право, 2016. – 364 с. – С.203-206.